

Lluc

REVISTA DE CULTURA I D' IDEES

MAIG - JUNY 2004
4,50€

839

CARLES MANERA

Sobre l'economia balear.
Un decàleg per a la reflexió

**VICENÇ M. ROSSELLÓ
VERGER**

El coneixement geogràfic

MIQUEL BEZARES

El lector virtual

VICENÇ VILLATORO

Ens cal cultura de masses

DOSSIER: PERE CAPELLÀ

Llorenç Capellà, Maria M. Alomar,
Ramon X. Rosselló, Pere Fullana i
Puigserver, Mateu Morro i Marcè,
Alexandre Ballester, Joan Guasp,
Maruja Alfaro, Joan Maria Melis,
Joan Bibiloni, Catalina Valls Aguiló
de Son Servera.

Davant, sistemes
que et donen **comoditat**.

Darrera, persones
que et donen **confiança**.

Sistemes d'autoservei. **Comoditat i confiança**

sanostra.net · www.sanostra.es · fon@"SA NOSTRA" · CAIXERS AUTOMÀTICS

"SA NOSTRA"

CAIXA DE BALEARS

Lluc

REVISTA DE CULTURA I D'IDEES

NÚMERO 839 · ANY LXXXIII
MAIG · JUNY 2004
REVISTA BIMESTRAL

EDITA

L'espurna
edicions

DIRECTOR

Damià Pons i Pons

DIRECTOR EDITORIAL

Pere Fullana i Puigserver

CONSELLER DELEGAT

Gabriel Seguí Trobat

CONSELL DE DIRECCIÓ

Leonard Muntaner i Mariano
Andreu Ramis i Puig-gros
Daniel Torres Consuegra

CONSELL DE REDACCIÓ

Josep Amengual i Batle
Joan Arrom Nadal
Nadal Bernat i Salas
Francesc Bujosa i Homar
Rosa Maria Calafat Vila
Francesca Comas i Rubí
Josep Lliteras i Vidal
Gabriel Janer Manila
Bartomeu Martínez i Oliver
Antoni Mas i Forners
Joan Mas i Vives
Joan Mir i Obrador
Rosa Planas i Ferrer
Antoni Salamanca i Pericàs

REDACCIÓ, ADMINISTRACIÓ,
PUBLICITAT I SUBSCRIPCIONS
I DISTRIBUCIÓ

L'espurna edicions, s.l.
C/ Joan Bauçà, 33 - 1er
07007 Palma de Mallorca
Tel. 971 25 64 05
Fax: 971 25 61 39

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
Agustí Aguiló i Llofríu

DIRECCIÓ D'ART
Coc 33 Serveis Editorials

IL·LUSTRACIÓ DE LA COBERTA
Coral (2003)
Ferran Aguiló i Casabona

ESTAMPACIÓ I FOTOCOMPOSICIÓ
Gràfiques Mallorca
(Inca - Mallorca)

ISSN: 0211-092 X
Depòsit Legal: PM - 276 - 1958

AQUESTA ÉS UNA PUBLICACIÓ PLURAL QUE NO
COMPARTeix NECESSÀRIAMENT LES OPINIONS
EXPRESSADES EN ELS ARTICLES SIGNATS. L'OPINIÓ
DE LLUC S'EXPRESSA MITJANÇANT ELS EDITORIALS.

Universitat de les
Illes Balears
Servei de Biblioteca i
Documentació
Edifici Guillem Cifre
de Colònia

SUMARI

·2004: un any de mobilitzacions a favor de la llengua catalana.....	2
EDITORIAL	
· Europa.....	3
D'ARA, DEL PAÍS I DEL MÓN	
· Carles Manera: <i>Sobre l'economia balear: Un decàleg per a la reflexió</i>	4
DIÀLEGS	
· Andreu Mir Gual / Damià Pons i Pons: <i>Vicenç M. Rosselló Verger. La saviesa aplicada al coneixement geogràfic</i>	9
TORRE DEL RAM	
· Vicenç Villatoro: <i>Ens cal cultura de masses</i>	17
DOSSIER: PERE CAPELLÀ	
· Llorenç Capellà: <i>Pere Capellà, contra el seu temps</i>	19
· Maria Magdalena Alomar: <i>Pere Capellà. Una reivindicació del teatre popular</i>	23
· Ramon X. Rosselló: <i>Un altre valencià a l'encontre de Pere Capellà</i>	28
· Pere Fullana i Puigserver: <i>Els espais de formació de Pere Capellà Roca (1907-1928)</i>	32
· Mateu Morro i Marcè: <i>Camins costa amunt. La trajectòria política de Pere Capellà durant la Segona República</i>	37
· Alexandre Ballester: <i>La darrera conferència. Pere Capellà un mestre del teatre</i>	41
· Joan Guasp: <i>El teatre ludopoètic de Pere Capellà</i>	42
· AA.DD.: <i>Visions i records de Pere Capellà</i>	44
L'OPINIÓ DE...	
· Neus Santaner, sindicalista.....	47
EL LECTOR VIRTUAL	
· Miquel Bezares: <i>Poemes i poesies (II)</i>	48
CALENDARI TEATRAL	
· Joan Arrom Nadal: <i>Notes disperses</i>	50
EL POEMA	
· Jaume Pérez Montaner: <i>Viatge al sud</i>	54
A LA CIUTAT DELS LLIBRES	
· Joan Melià: <i>Calidoscopi lingüístic: un debat entorn de les llengües de l'estat</i>	55
NOTES DE LECTURA	
· Maria Muntaner González: <i>Jordi Julià. La crítica de Gabriel Ferrater. Estudis d'una trajectòria intel·lectual</i>	57
· Jordi Rourera i Peret. <i>Quim Monzó. Catorze ciutats comptant-hi Brooklyn</i>	57
· Magdalena Ramon Mir: <i>Josep M. Morrerres. La gran improvisació</i>	58
· Mercè Picornell Belenguer. <i>Josep Mas i Vives. Dominic fosc</i>	59
· Miquel Pasqual. <i>Josep Massot i Muntaner. Sobre Georges Bernanos i altres temes polèmics</i>	60
· Andreu Ramis i Puig-gros. <i>Sobre el passat, el present i pel futur des Amunts</i>	61
MOSTRADOR	
· Novetats editorials.....	62

2004: un any de mobilitzacions a favor de la llengua catalana

La victòria del PP a les eleccions autonòmiques i municipals de 2003 ha suposat un canvi important en les polítiques lingüístiques dels darrers 21 anys. Per primera vegada, en aquests moments, s'estan prenent decisions polítiques contra la llengua pròpia de les Illes Balears: el tancament de Som Ràdio, la davallada dels requisits de coneixement de català per als funcionaris, la reducció en més d'un 30% del pressupost de política lingüística per enguany o el tancament de l'Institut Ramon Llull. A més, n'hi ha d'anunciades a àmbits com l'ensenyament que representaran, en cas d'aplicar-se, retrocessos encara més importants. Davant una situació com aquesta, la societat civil mallorquina, tradicionalment sensibilitzada, hi ha donat resposta. I ho ha fet mobilitzant-se als diversos àmbits afectats (els mestres i professors han estat especialment actius) mitjançant la xarxa associativa mallorquina, liderada per l'Obra Cultural Balear.

La primera mobilització de l'any 2004 va ser convocada per l'Obra Cultural Balear el 9 de gener amb el lema "Rectificau", per demanar al Govern que tornàs enrere les mesures empreses fins aquell moment. Per a sorpresa dels organitzadors, que preveien un màxim de 500 persones, el nombre d'assistents superà les 2.000. Això va motivar una continuïtat de les accions de protesta.

El març va ser un mes de mobilitzacions. El dia 1, coincidint amb el Dia de l'Autonomia, els Joves de Mallorca per la Llengua es concentraren davant el Consolat de Mar amb una reproducció gegant de l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia. El 8 de març tingué lloc una aturada de cinc minuts als centres d'ensenyament de Balears en contra de les mesures lingüístiques anunciades, amb un seguiment de més del 50%. El 9 de març els representants de l'Assemblea per la Llengua, constituïda el 9 de febrer, i de la Plataforma en Defensa de l'Ensenyament feren lliurament de centenars d'adhesions, entre elles les de la majoria de centres d'ensenyament i de totes les APA de Mallorca, en contra de les mesures anunciades pel Conseller Fiol. L'acte comptà amb la participació de les principals entitats mallorquines. 200 persones hi prengueren part. El 10 de març, convocada pel sindicat estudiantil CEPC (Coordinadora d'Estudiants

Acampallengua, 2004. © Maria Escudero.

dels Països Catalans), tingué lloc una manifestació a favor de l'ensenyament en català, que agrupà uns 1.000 estudiants malgrat la pluja.

El tancament per sorpresa de Som Ràdio, única emissora que emetia en català per a totes les Balears, també va motivar una resposta. Es va constituir la plataforma Som i Serem Ràdio, que durant els mesos en què funcionà va arregar més de 10.000 signatures. Varen ser lliurades al Govern de les Illes Balears el 14 d'abril.

Les principals mobilitzacions de l'any, però, han estat les organitzades per Joves de Mallorca per la Llengua i l'Obra Cultural Balear. La tercera edició de l'Acampallengua va tenir lloc els dies 8 i 9 de maig a Pollença amb la inscripció de més de 5.000 joves provinents d'arreu de Mallorca (i de la resta dels Països Catalans) i la participació de 5.000 més a les diferents activitats. L'Acampallengua va aprovar en assemblea un manifest crític amb la política lingüística del Govern Balear i va demanar públicament la dimissió del Director General de Política Lingüística, Miquel Melià. El 29 de maig va tenir lloc la Desena Diada per la Llengua, organitzada per l'Obra Cultural Balear, amb el lema "Rectificau ara". Es va fer a la Plaça Major de Palma i hi prengueren part prop de 7.000 persones. L'acte central de la Diada va ser una aixecada i amollada col·lectiva de globus per exigir al Govern una rectificació de la seva política lingüística.

Macià Josep Calafat Bellver

Europa

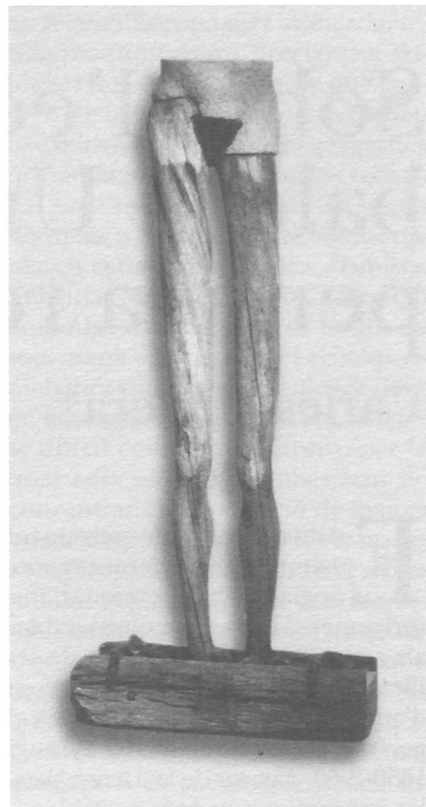
Aquestes darreres setmanes Europa com a realitat política ha tengut uns nivells d'actualitat molt considerables. D'una banda, es va produir l'ampliació de la Unió: s'hi incorporaren deu nous Estats. De l'altra, el passat tretze de juny se celebraren les eleccions per elegir els set-cents trenta-dos diputats del Parlament europeu. I finalment els caps d'estat han donat el vist-i-plau al projecte de la primera Constitució europea de la història, la qual, al llarg dels dos propers anys, haurà de ser ratificada, o no, per cada un dels vint-i-cinc Estats, bé sigui amb el vot dels ciutadans o bé per decisió dels parlaments estatals.

Tot just fa un poc més de cinquanta anys que va iniciar-se el procés de la integració europea, amb la creació de la Comunitat del Carbó i de l'Acer (1950). Era inimaginable que un continent que feia dos mil anys que vivia en un permanent estat de conflicte violent en el seu interior, amb l'apocalipsi de les dues guerres mundials del segle XX, pogués assolir amb tan poc temps el grau d'integració econòmica i política que recentment s'ha aconseguit. Per a les vides humanes, mig segle és un tram de temps immens, per a la història poca cosa més que un breu instant. Amb la incorporació, d'aquí a dos anys, de Bulgària i Romania, la Unió Europea ja serà una realitat política que quasi abastarà la totalitat del continent, d'Irlanda al Mar Negre, d'Escandinàvia a la Mediterrània. Quedaran com a qüestions a resoldre el cas de Turquia i el dels països nascuts amb la desaparició de l'Estat iugoslau.

Davant la qüestió europea és recomanable adoptar una perspectiva que no sigui conjuntural ni egocèntrica (ni del ciutadà-individu, ni de l'Estat-nació, ni de la nació-sense Estat). Cal assumir la dimensió històrica profunda de la integració: un espai de quatre-cents cinquanta milions d'habitants, l'àrea econòmica més pròspera del planeta, la societat amb

uns nivells superiors de qualitat de vida i de llibertat individual. A més, és raonable somniar que en aquesta UE regida per una Constitució comuna, amb la primacia del dret comunitari sobre el dels Estats, serà possible que no es repeteixin mai més aquelles guerres sanguinàries que durant segles varen promoure els Estats-nació més poderosos del continent amb l'afany d'imposar la seva hegemonia. Encara que aquest fos l'únic fruit de la Unió ja quedarien justificats tots els esforços que s'han fet per a construir-la. Per tant, valorem la transcendència històrica dels fets dels quals aquests darrers mesos hem tengut l'oportunitat de ser testimonis. Reconeguem la seva dimensió fundacional d'una nova era. I amb aquesta afirmació no convidam els lectors a l'autocomplaença ni a l'optimisme històric forassenyat. No, pensam que s'ha de ser prudents a l'hora de traslladar a la UE totes les nostres expectatives, individuals o col·lectives. La UE no és, ni serà, una terra de promissió fàcil, ni el seu futur inevitablement haurà de ser color de rosa. Dependrà dels europeus, de cada ciutadà en particular i dels dirigents polítics i econòmics, dels líders socials i de la capacitat del món intel·lectual i científic de trobar les respostes més adients per a cada situació.

L'acceptació activa, sempre amb una visió esperançada, de la UE no ha de ser incompatible amb el manteniment de les actituds crítiques concretes que en cada moment històric puguin estar plenament justificades. És evident, per exemple, que el procés d'integració talment com s'està duent a terme, i talment com ha quedat formalitzat en el projecte de Constitució, presenta una sèrie de mancances greus en relació a la nostra condició de mallorquins o balears o a la nostra condició de membres de la nació cultural catalana. La Constitució parla d'Estats i de ciutadans. Són menystingudes, per tant, aquelles nacions històriques nascudes a l'Edat

Pubis, Ferran Aguiló (1989).

Mitjana que encara mantenen viva, malgrat les adversitats patides al llarg de molts de segles, la seva identitat col·lectiva i que no han arribat a assolir la condició d'Estat. Ignorar la realitat profunda de l'existència dels pobles fundacionals d'Europa que no compten amb un Estat propi tan sols pot explicar-se pel pànic, ben poc democràtic, que tenen els Estats-nació actuals a perdre el monopoli de la sobirania. Igualment, tampoc no pot ser de cap de les maneres acceptable que la Constitució no declari l'oficialitat del català, el nombre de parlants del qual és superior al de dotze de les llengües que amb la Constitució quedaran reconegudes com a llengües oficials i de treball de la UE. I tampoc no és acceptable que la nova Constitució no sigui capaç d'afrontar la problemàtica de la insularitat, tenint en compte que a la UE hi ha prop de tres-centes illes que inclouen comunitats humanes permanents.

La lògica d'una UE que sigui plenament democràtica exigeix que no siguin les raons dels Estats-nació les que tinguin l'exclusiva de determinar-ne el procés i la naturalesa, de la UE. Ara com ara succeeix així. Però, el futur encara no ha estat escrit. I els ciutadans i els pobles sempre han de lluitar per a tenir la darrera paraula.

Sobre l'economia balear. Un decàleg per a la reflexió

Carles Manera*

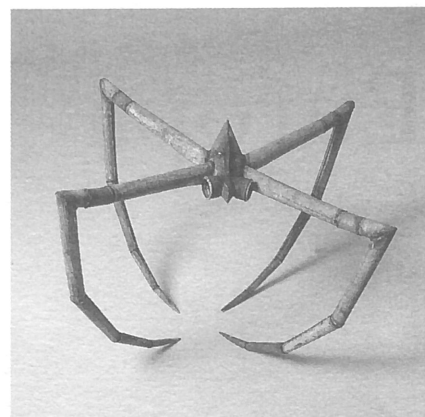
El model balear de creixement –amb la seva diferent cronologia– ha proporcionat, històricament, capacitats constatables als agents economicosocials de les Illes. Coneixem prou bé la trajectòria d'aquesta pauta de creixement en el període històric que abasta els anys 1650-1960. A partir de la darrera data, les recerques són més reduïdes i, sobretot, provenen del camp de l'economia aplicada –tot i que amb rigoreses aportacions que emanen de la geografia humana, de l'anàlisi geogràfica regional i de la història econòmica– i es refereixen a fases cronològiques molt més recents i sobre problemes concrets. Val a dir que les investigacions dutes a terme pels economistes són, en aquest aspecte, prou importants, i, de fet, constitueixen els fonaments sobre els quals s'ha configurat el decàleg que tot seguit s'exposa. Al meu entendre, els deu punts que ara s'albiren descriuen una guia d'investigació potent –alhora que inclouen hipòtesis i també conclusions– que poden esperonar les ciències socials en general i els camps de l'economia aplicada, la història econòmica i la geografia econòmica, en particular, en un marc temporal que engloba, *grosso modo*, els anys 1960-2000, sense que es pugui posar, com és natural, una data límit. Vet aquí aquests apartats:

1. El model de creixement balear descansa sobre unes constants que són històriques, tot i que readaptatives: primerament, la forta dependència de l'exterior –abans, dels principals espais del mercat mundial; ara, de les decisives demandes turístiques–; en segon terme, la utilització intensiva de la força de treball amb l'aprofitament de nivells salarials que són relativament més baixos que a d'altres indrets; en tercer lloc –derivat

de l'anterior–, l'escassa inversió tecnològica, atenent, endemés, la tipologia de les activitats de serveis; i, en fi, la existència d'empresaris que són, en un primer moment, emprenedors –en el sentit shumpeterià: capaços de canviar les condicions de producció i de distribució–, però que esdevenen acomodaticis. Sobre aquest punt, estudis microeconòmics han de permetre –tot i les dificultats per obtenir informacions escaients– un millor coneixement del comportament de l'empresariat, en el sentit de si es detecten empresaris especuladors –que només juguen amb el diferencial dels preus– o ens trobem, també, davant d'homes de negoci que podríem qualificar com del “valor afegit”, és a dir, que fugen del curt termini i observen el procés econòmic amb perspectives de més llarg termini.

2. L'etapa que s'engega amb el turisme de masses constitueix el veritable envolt de l'economia balear en general i de la mallorquina de forma molt particular –ja que la cronologia de Menorca és, en aquest punt, diferent–. Assistim, doncs, a la fase més destacada i transformadora de la història econòmica illenca. En efecte, el turisme de masses és, juntament amb la construcció, el gran motor de l'economia balear. El grau enorme de dependència de l'activitat terciària derivada del turisme constitueix un punt fort però, alhora, es revela com una amenaça, per diferents motius:

- Per l'increment de la competència, amb destinacions que tenen salaris més baixos.
- Pels problemes de l'estacionalitat, de difícil resolució, juntament amb un *décalage* important entre preus de paquets turístics i preus de les ofertes complementàries.
- Per la caiguda de l'estada mitjana (de 10-12 dies fa cinc anys, a poc

Ferran Aguiló (1991).

més de 7 dies a hores d'ara), la qual cosa penalitza la despesa turística.

- Per la manca de departaments de *marketing* a bona part de les empreses hoteleres i la dependència decisiva de les estratègies dels *tour-operators*.

3. Existeixen enormes dificultats per assolir una diversificació econòmica a Balears, per la gran concentració de l'estructura productiva i les dificultats inherents –majors costos– al fet insular. Això no succeïa fins els anys 1960, quan l'estructura econòmica palesava signes evidents de diversitat i, alhora, el cost insular es compensava pel benefici de la insularitat: la positiva renda de situació de l'arxipèlag i el domini del transport marítim constituïen factors força positius per al creixement econòmic.

4. Aquesta situació propaga el fenomen de la desindustrialització a Balears, des de la segona meitat de la dècada de 1960. Malgrat que les xifres sobre la formació de la renda indiquen un declivi gradual del pes dels sectors primari i secundari a l'estructura econòmica insular a partir de 1955, el transvasament més decidit de capitals i força laboral s'efectua una dècada més tard. El ràpid creixement del sector serveis va anul·lant les experiències manufactureres, molt intensives en mà d'obra i amb minsores capitals tecnològics, de manera que aquesta tendència és la que acaba delineant tota la “política econòmica” –se'm permetrà la llicència– que es pot aplicar a Balears: tota activitat que no sigui de serveis ni relacionada amb el turisme és arraconada, malgrat pugui gaudir de quotes de mercat.

5. La caiguda industrial no hauria de negligir que el sector gaudeix en

cara d'una presència tangible en el mercat, sobretot en activitats de gran tradició històrica –amb el calçat com a gran capçalera– i amb clares possibilitats d'iniciar processos innovadors en la política industrial. En aquest aspecte, és cada cop més evident que Menorca i el Raiguer palesen característiques que recorden els districtes industrials marshallians, amb l'existència d'atmosferes manufactureres que, en el decurs de la història, han confegit una cultura de l'empresa i del treball. Casos consemblants de l'economia regional europea demostren que és possible donar una empena significativa a les iniciatives industrials ja existents, si es compleixen dos requisits bàsics: la pulsació inequívoca del mercat –els sectors no poden ser auxiliats totalment per les administracions públiques– i l'edificació de complicitats entre empresaris, treballadors i sector públic, en forma d'una gran convenció que suposi articular propostes en les quals els agents economicosocials perden part de les seves reivindicacions i posicionaments per tal que, així, hi guanyi la comunitat amb la concreció d'accions estratègiques consensuades. Treballar amb l'òptica del districte industrial esdevé, així, un plantejament capital que pot facilitar la pervivència d'activitats manufactureres seculars, amb gran capacitat de resistència i que tenen el mercat com a referència essencial dels seus negocis i de la seva producció.

6. Pel seu cantó, les activitats terciàries –generadores del gruix de la renda insular– provoquen externalitats negatives que es concreten a l'àmbit ecològic i a l'esfera social. Això planteja la visió de mesurar l'economia balear amb indicadors biofísics complementaris als estrictament crematístics, que ajudin a explicar la situació economicosocial i mediambiental de les Illes. Aquesta és una necessitat que es deriva no tant de les possibles pressions socials –que existeixen i no són menyspreables– com de la mateixa supervivència del model econòmic, si vol competir per la via de la qualitat i no pas pel difícil camí de la tensió a la baixa dels preus.

7. Les investigacions recents que contemplen la reconstrucció dels esmentats indicadors delaten, a banda de situacions de caire estrictament ambiental que tenen un fort impacte econòmic –problemes hídrics, disfuncions energètiques, congestió pobla-

cional–, l'existència de dèficits importants a l'economia balear, que abasten sengles camps: les infraestructures i els serveis. Val a dir que aquests dèficits són històrics, de manera que obliga a una major presència de l'administració en línies estratègiques que es poden adscriure, de forma total o parcial, a l'economia pública: la formació, l'educació, la sanitat, les infraestructures viàries i l'I+D+i. Tot plegat es pot veure agreujat per l'increment demogràfic, molt important en el cas de Balears.

8. Davant d'això, la capacitat de gestió de l'administració pública a Balears és molt limitada, la qual cosa fa veure la paradoxa de viure a una comunitat que, per renda, sembla més opulenta, però que per la qualitat dels serveis que proporciona es troba a un nivell més inferior. La millora del finançament esdevé, així, una peça clau que ultrapassa la reivindicació de les formacions polítiques i que, tècnicament, cal plantejar sense demagògies ni falsejaments de les variables que es calculin o de les que hom disposi.

9. És important estimular graus d'obertura amb altres economies regionals des d'una perspectiva politicoeconòmica. En aquest aspecte, refermar llaços amb aquelles comunitats amb les quals es pot vertebrar una euroregió tal i com s'entén a l'administració europea esdevé una aposta estratègica cabdal, màxim quan aquest plantejament contempla la integració d'àrees molt dinàmiques (Catalunya, Comunitat Valenciana, Aragó) que, afegides al corredor mediterrani (Provença, entre d'altres espais), poden aportar importants sinèrgies a l'economia balear en els camps turístic, industrial, tecnològic i formatiu.

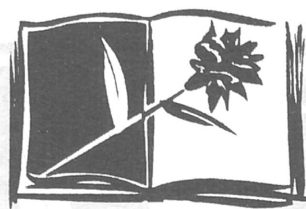
10. Un procés de transició d'un model de creixement a un altre comporta una funció substancial: el paper del lideratge. En aquest sentit, els signes que va llançant el mercat –i els preus són, tal vegada, els més rellevants– conviden a pensar seriosament en un canvi gradual que rearmi el model de creixement balear davant els reptes que s'esdevenen. Aquests reptes provenen de processos que s'insereixen en la globalització econòmica i que, al seu torn, afecten a espais econòmics més localitzats. Dos factors cal destacar. En primer terme, les deslocalitzacions industrials, que

sacsegen l'Europa més avançada, tenen manifestacions preclares a Balears: empreses històriques que gaudien de balanços positius, es troben bolcades a una reubicació geogràfica que desmantellarà els darrers vestigis del món industrial illenc. En segon lloc, països emergents a la Mediterrània en economia turística –Tunísia, Turquia, Marroc, Egipte, i atenció amb Algèria– disposen de costos de tota mena –de personal i ecològics– molt més ajustats que els illencs. Tant en uns casos com en els altres, Balears té difícil competir en preus, per la qual cosa els seus actius s'han de concentrar en l'aportació de majors valors afegits. I aquí intervé de manera explícita la simbiosi entre el sector públic i el privat. Pel que fa al cas, les inèrcies han de donar pas a les actuacions estratègiques, de forma que urgeixen empresaris emprenedors que sàpiguen llegir els missatges que provenen dels mercats i que, alhora, gaudeixen de la complicitat del suport públic, totalment necessària per a conrear una transformació econòmica gradual.

* * * *

L'ensenyança, si és que modestament es pot parlar així, del creixement econòmic balear és aquesta: en unes amplex coordinades cronològiques, en què les revolucions industrials dirigien el món, fou possible créixer i establir unes bases sòlides per a un desenvolupament futur i més intens –el derivat del turisme de masses– a partir d'activitats manufactureres no determinants de pautes i d'una agricultura que, de manera gradual, experimentà transformacions significatives tant pel que fa a l'estructura de la propietat com a la dels conreus. En ambdós casos, el nexa comú deriva de la connexió efectiva amb el mercat, de l'auscultació constant de la demanda, fet que possibilita una major integració de la força de treball i la seva utilització intensiva en llargs períodes de temps. Quan avui en dia s'adverteix dels problemes que té el model de creixement terciari a les Illes, es fa notar que un punt feble –i una amenaça– pot ésser seguir creixent en extensió i no pas en intensitat; es tracta de la, diguem-ne, perversió del que entenem sempre per creixement com un concepte només expansiu, en què el desenvolupament desapareix. El fenomen –una vegada més– no és desconegut per a la història

econòmica. I, en aquest sentit, el coneixement del passat ha permès albirar com resolgueren els distints agents econòmics els entrebancs i les resistències en les diferents etapes del model històric de creixement. La circulació intersectorial i, finalment, la vinculació al sector més rendible i productiu –el turístic, amb totes les seves derivacions– foren la resposta donada. A hores d'ara, el repte rau a treballar sobre aquest mateix espectre ampli dels serveis, que cal diversificar i ubicar de bell nou. Probablement aquest és el gran envit per a totes aquelles persones que ens dediquem al món de l'economia a les Illes Balears, per un motiu clar: no és raonable seguir intensificant, ateses les contradiccions socials, els problemes pressupostaris i les externalitats ambientals, la mateixa pauta de creixement, que deriva cap a més consum territorial i de recursos naturals, més immigració, més demanda energètica i, en definitiva, el gran corol·lari que nodreix tensions: l'increment de la població. Les dificultats afegides a aquest model no es poden superar amb les receptes del passat. Però des de la revisió acurada d'aquest passat més proper, els historiadors econòmics podem parlar amb rigor i fer una diagnosi preventiva amb pregons arguments, reflexions assossegades i dades tangibles: l'alternativa més clara, la que palesa els costos d'oportunitat més baixos, se centra en la qualificació del creixement i en la competitivitat sobre un plantejament que parla més de qualitat que de quantitat. Els preus –com sí que succeí en altres fases del creixement– no seran ara el vector clau, per la posició no perifèrica de les Balears en el món del turisme. Abans treballàvem, com s'ha dit, en agricultures mediterrànies que s'anaven transformant lentament i en indústries no determinants de pautes, de baixa intensitat tecnològica. Però ara els illencs podem ser uns dels pocs que marquen el signe del turisme de futur, atesa la nostra experiència. S'entra, així, en un nou escenari en què el coneixement del passat, de la història econòmica entesa ara com un instrument de reflexió política i econòmica, ha de servir, si més no, per saber el que no s'ha de fer. ■

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

CORT

Pça. Cort, 1
Cp 07001

EL TERRENO

Nigul, 1
Cp 07015

BLANQUERNA

Sant Joaquim, 9
Cp 07003

COLL D'EN RABASSA

Albuera, 1
Cp 07007

S'ARENAL

Gaspar Rul·lan, 5
Cp 07006

POLÍGON DE LLEVANT

Ciutat de Querétaro, 3
Cp 07007

MOLINAR

Xadó, 7
Cp 07008

CASAL SOLLERIC

Passeig del Born, 27
Cp 07012

RAFAL VELL

Pere Ripoll i Palou, 9
Cp 07008

L'OLIVAR

Mercat de l'Olivar, 104
Cp 07002

SANTA CATALINA

Fàbrica, 34
Cp 07013

SON XIMELIS

Cap Enderroc, s/n
Cp 07011

ESTABLIMENTS

Pça. Immaculada, 3
Cp 07010

GABRIEL LLABRÉS

Antoni Planas i Franch, 4
Cp 07001

SON RAPINYA

Catalina March, 4 A
Cp 07013

SON CLADERA

Cala Serena, 3
Cp 07009

SON FORTEZA

St. Isidre Llauredor, 25
Cp 07005

SON GOTLEU

Regal, 105
Cp 07008

SA INDIOTERIA

Gremi de Tintorers, 2
Cp 07009

GÈNOVA

Barranc, 22
Cp 07015

SIOPJ

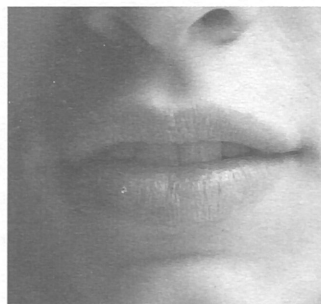
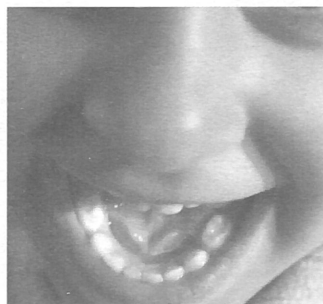
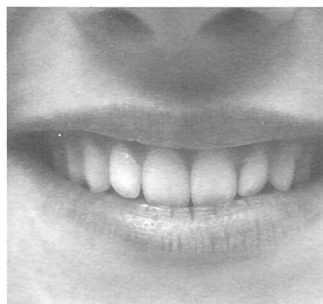
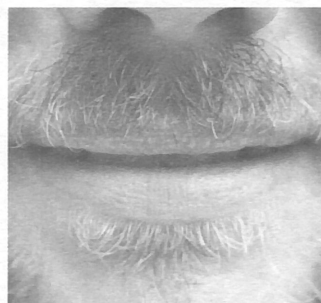
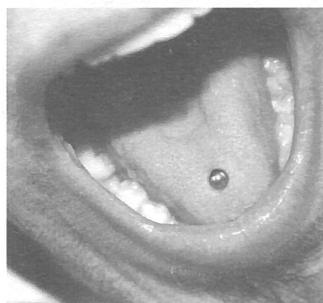
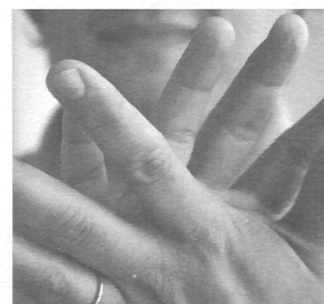
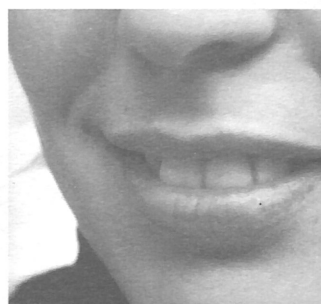
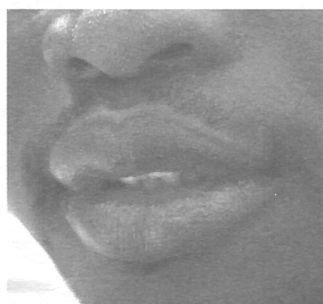
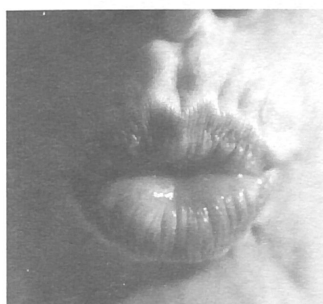
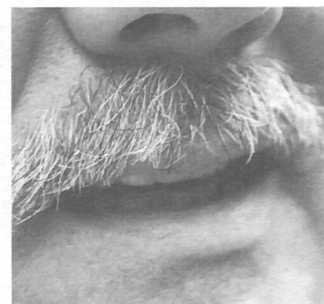
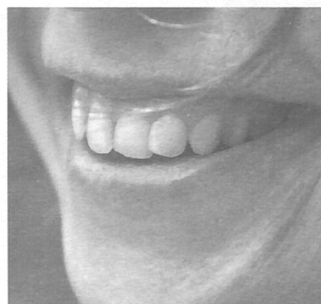
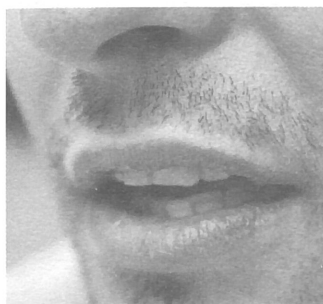
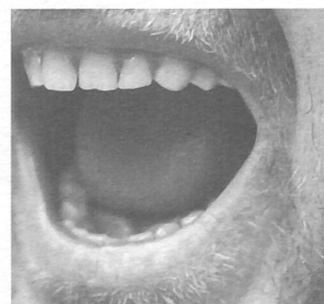
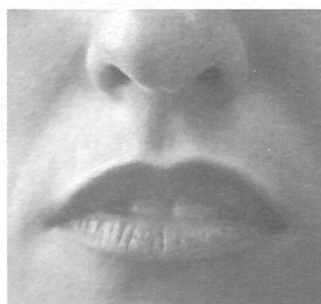
Pere d'Alcàntara Peña, 11
Cp 07006

Ajuntament de Palma

COORDINACIÓ DE BIBLIOTEQUES DE BARRIADA DE L'AJUNTAMENT DE PALMA:
C/ DE L'ALMUDAINA, 7 A - CP 07001 - TEL. 971 71 87 95

* Catedràtic d'Història i Institucions Econòmiques del Departament d'Economia Aplicada de la Universitat de les Illes Balears. Premi Catalunya d'Economia 2003 per les seves investigacions sobre el model de creixement econòmic balear.

L'ESTATUT ÉS DE TOTHOM

Parla

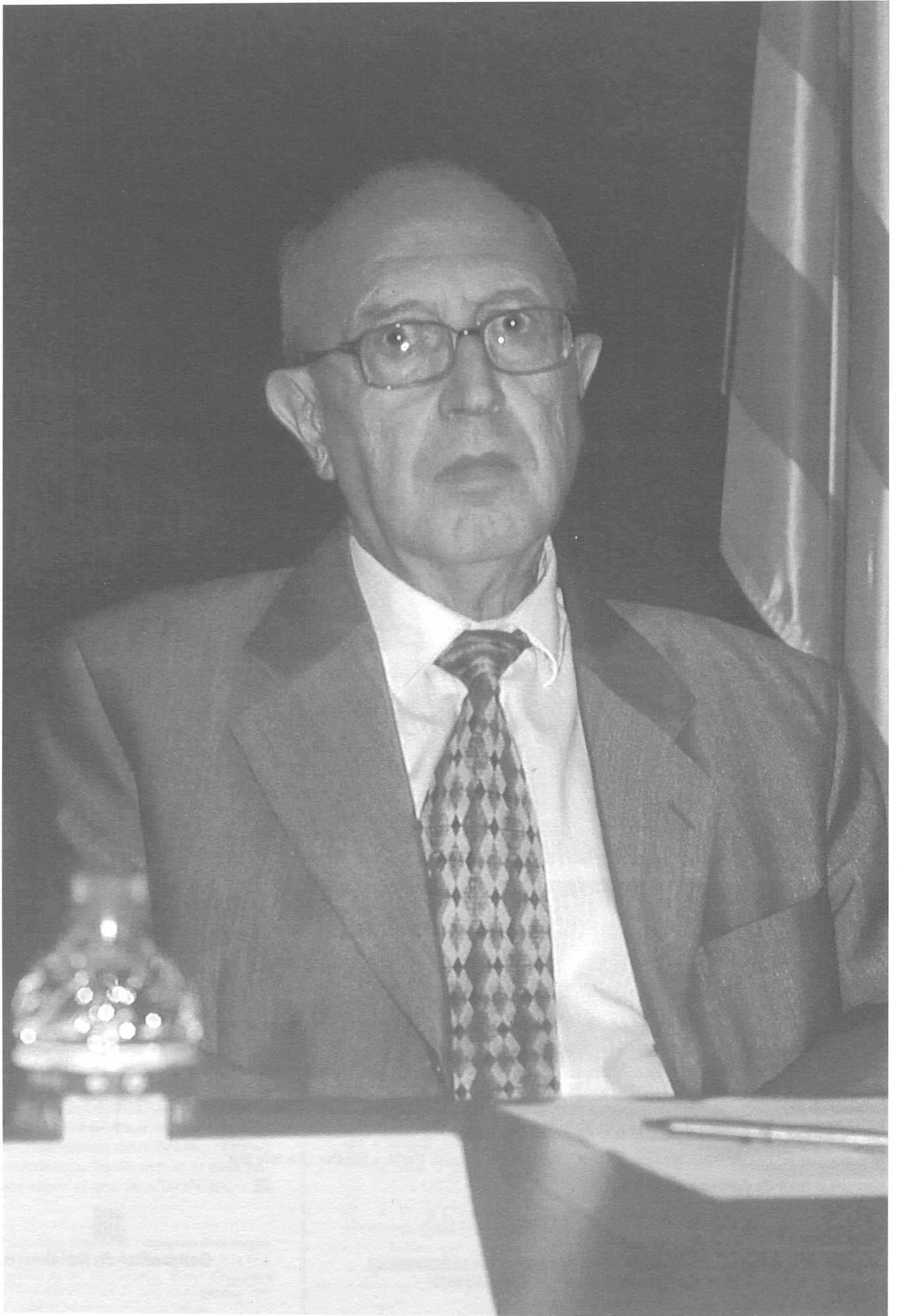
Pots cridar, pots suggerir. Pots proposar, pots discutir. Pots estar-hi a favor... o en contra. Pots opinar, criticar, exigir, reivindicar... El que no pots fer és callar. Ara tens l'oportunitat històrica de participar en l'elaboració del nou Estatut, l'Estatut de tothom. Parla. L'Estatut que fem ara marcarà el futur de Catalunya.

Com participar:

- www.gencat.net/houestatut
- Apartat de correus Núm. 273 FD 08080 Barcelona
- Assistent als actes que s'organitzen

Generalitat de Catalunya

Lliurament del "Premi Lluís Guarner 2003". © Jaume Fuster.

Vicenç M. Rosselló Verger

La saviesa aplicada al coneixement geogràfic

Vicenç M. Rosselló i Verger (Palma, 1931), catedràtic de Geografia des de l'any 1967, primer a Múrcia i després a València, ha publicat més de vint-i-cinc llibres i més de cent cinquanta articles d'investigació. La seva primera gran obra fou *Mallorca. El Sur y Sureste* (1964), un estudi integral dels municipis del Migjorn de l'Illa. Com a especialista en geografia física, s'ha especialitzat en l'estudi de les albuferes i dels litorals desenvolupats durant el quaternari a Mallorca, a Múrcia i, sobretot, al País Valencià. La toponímia ha estat una altra de les seves passions. És membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans. Li han estat concedits múltiples reconeixements i guardons. Conversarem amb ell un dia plujós de la setmana de Pasqua, a la seva casa de camp, en el pla de Mallorca, entremig dels pobles de Sineu i Sant Joan. La seva amabilitat i la seva saviesa se'ns varen manifestar com dues amigues ben entranyables.

P. Recentment s'ha publicat un llibre dedicat a la figura del vostre pare, Josep Rosselló Ordines. Un personatge extraordinàriament polifacètic, capaç de desplegar un ventall amplíssim d'iniciatives culturals, tant científiques com humanístiques. Fins a quin punt el seu exemple va condicionar la vostra manera de pensar, la vostra tria de la geografia com a matèria d'estudi?

R. Mon pare, tot i ser un home tradicional, més aviat de dretes, no va forçar mai la meua trajectòria. Està clar que el contacte diari amb els seus interessos "professionals" em va influir. Mon pare feia mapes, estudiava els fòssils, l'atreia la fotografia, tenia una visió científica de la realitat geogràfica... Fa uns pocs anys, vaig trobar un munt de fitxetes que jo havia fet quan tan sols tenia catorze o quinze anys. Ja no me'n recordava. M'havia dedicat a buidar els topònims de tot el mapa militar a 1/100.000 i el Botlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana. És evident que ja són una mostra d'inquietuds que podem considerar científiques.

P. El vostre pare tenia una bona biblioteca? Tenia, per exemple, el Botlletí de l'Arqueològica, o obres d'escriptors mallorquins i catalans?

R. No, el Botlletí no el tenia. Mon pare, home d'extracció social baixa, no va ser mai un home que compràs molts de llibres, sempre va haver de mirar prim amb els doblers. En aquell temps un mestre d'escola tenia un sou que just just li bastava per viure.

Tenia, però, la revista "Mitjorn", que és ben significativa de la cultura de la Mallorca de principis del segle XX, i va ser membre de l'Associació per la Cultura de Mallorca. No va figurar al Manifest de l'any 1936 supòs que perquè no en degué tenir l'oportunitat, però segur que l'hauria firmat. A l'època de la República, va participar en l'elaboració de l'avantprojecte d'Estatut d'Autonomia.

Mon pare va ser en certa manera un home indecís en moltes coses. No arribava mai a comprometre's del tot, ni amb els uns ni amb els altres. No sé si per precaució, per timidesa o per contradiccions internes. De més a més, un mestre a un poble com Sant Joan, on ell s'hi va estar molts anys, havia d'estar en permanent equilibri entre els dos cacics locals que estaven enfrontats. Ell va aconseguir aquest equilibri, fins i tot va col·laborar amb els esquerrans.

En instal·lar-se a Palma, canvià aquesta mentalitat. El temps que va ser batle Emili Darder, ell fou el director de l'Escola Annexa de la Normal. I es va implicar en tota la feina que des de l'Ajuntament es va fer per a la millora de l'educació a la ciutat.

Durant la guerra i els primers anys posteriors, i encara que fos un home profundament catòlic i tradicionalista, el fet de ser regionalista li va crear problemes.

P. Ara podríem passar a parlar dels vostres estudis universitaris. En un principi, vàreu començar fent la Llicenciatura d'Història?

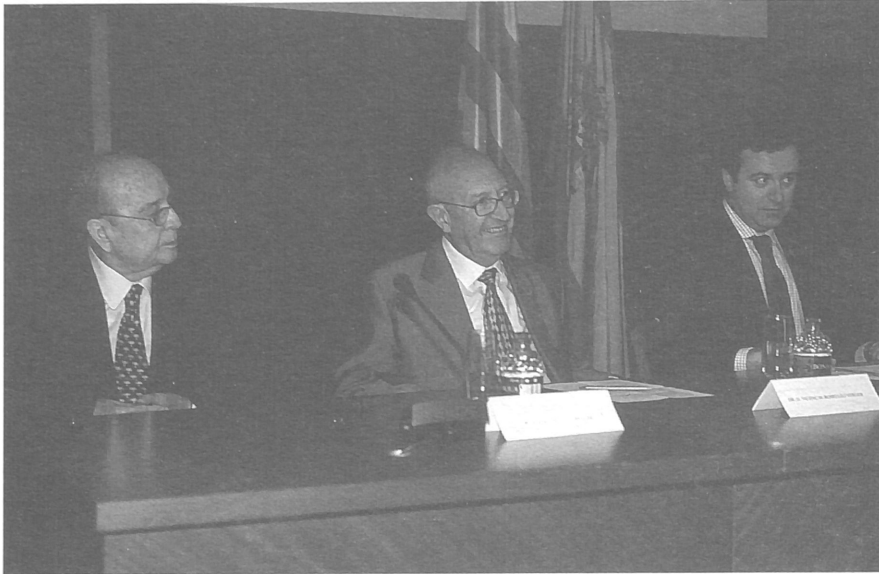
R. No, vaig començar fent Ciències Naturals. Em vaig matricular a la Universitat de Barcelona l'any 1952 o 1953 i vaig fer com a alumne lliure el primer curs. Però aviat vaig comprovar que cursar Ciències Naturals com a lliure era pràcticament impossible. Mentrestant ja exercia de mestre estatal, a Biniali. De quan vaig fer les oposicions tenc una anècdota molt bona. Vaig treure el número 1, però el representant que hi havia de Falange va venir a parlar amb mi, com si em demanàs perdó, i em va explicar per què no m'havia posat la nota màxima: perquè no era membre del SEM (Sindicato Español de Magisterio). A Mallorca només hi havia quatre mestres que no ho eren: mon pare, la meua germana Joana, jo i en Melcion Rosselló.

P. És a dir, essent mestre i amb una plaça oficial és quan començau a estudiar per lliure a Barcelona?

R. Sí, però al segon curs ja no el vaig poder fer perquè hi havia pràctiques de laboratori. I em vaig haver d'aturar. Després em vaig matricular a València, on tenia la germana major casada. De Filosofia i Lletres, a la secció d'Història, perquè en aquell temps encara no hi havia l'especialitat de Geografia. Jo som llicenciat en Història i doctor en Geografia. Està ben clar que jo, de bon principi, ja volia fer Geografia. Però la meua formació té una base històrica.

Possiblement la idea bàsica de la interpretació geogràfica és l'evolució. Els fets humans evolucionen, el relleu evoluciona, els rius evolucionen, el clima evoluciona... I per això no es pot interpretar un fet històric sense la geografia ni viceversa. A totes les antigues històries, les dels que anomenam cronistes o les dels historiadors dels segles XVI, XVII, XVIII i XIX, sempre hi posen un poc de geografia. A les històries locals també.

Ara, amb la sobre especialització de la geografia, arriba un moment en què ja n'hi ha –i això és una cosa que em posa una mica malalt– que són geògrafs humans i no saben geografia física i geògrafs físics que no saben geografia humana, encara que n'hi ha més d'especialitzats en humana que presumeixen de no saber de geografia física. Això és un mal, perquè la geografia és una ciència de luxe, és una ciència que, per molt que li cerquin aplicacions, quan es fa aplicada moltes vegades deixa de ser geografia. Ciència aplicada vol dir

Lliurament del "Premi Lluís Guarner 2003". © Jaume Fuster.

que serveix per guanyar doblers, i fent de geògraf no se'n guanyen. Ara amb tot això de Bolonya es vol fer una llicenciatura unificada per a tot Europa, i unificar vol dir rebaixar, igualar el nivell vol dir que has de posar el nivell a l'altura dels baixos i no a la dels alts. Ara a Espanya la llicenciatura de Geografia s'ha de dir Geografia i Ordenació del Territori. I no fa molts de dies un em va dir: «I gràcies que no han posat Ordenació del Territori davant».

P. Ens comentàveu el període de la vostra formació universitària...

R. Sí. Vaig fer tota la carrera com a alumne lliure, de tal manera que la primera vegada que jo vaig assistir a una classe a la universitat va ser a la primera que jo mateix n'hi vaig impartir. En tota la carrera, només vaig tenir una matrícula d'honor. Va ser de Llatí. De Geografia, tan sols vaig tenir quatre o cinc assignatures. També podria contar l'anècdota del curs de Doctorat. El professor va venir el primer dia i ens va dir: "Ho podem fer de tres maneres, la primera, prendre'ns el curs seriosament i treballar a fons; la segona, veure'ns un parell de dies, i parlar un poc; i la tercera, que jo ara mateix vos firmi la papereta amb l'aprovat". I ho va dir somrient. I tots, en sentir la darre-ra proposta, cridàrem: «Sí!, sí!».

P. En acabar la carrera, ja començàreu tot d'una la tesi doctoral?

R. Quan el catedràtic Antonio López Gómez va arribar a València, tot d'una ja li vaig dir que jo volia fer una tesi

de Geografia. Era un home desconfiat, una persona massa seriosa. Quan anaves a parlar amb ell, el seu sistema era dir-te que tot era molt difícil, que no hi havia res a fer, però al final si et donava la confiança te la donava de veritat. A mi me la va donar. Jo tenia la idea de fer una tesi de geografia urbana, però ell em va dir que era un tema excessivament especialitzat, i em va proposar fer-la de geografia agrària, cosa que mai no se m'hauria ocorregut. En aquell temps el model de tesi que predominava era el francès: l'estudi d'un espai regional.

Vaig triar Mallorca, perquè al cap i a la fi era la realitat geogràfica a la qual podia tenir un accés més fàcil. I el fet de triar la zona de Migjorn va ser una manera de tallar on es podia tallar, perquè tota l'illa era massa gran. Vaig prendre com a model concret una tesi sobre Sardenya. En l'actualitat aquest model ja està desacreditat. Més ben dit, hi ha estat durant una bona partida d'anys, però ara torna a haver-hi un cert retorn a aquest tipus d'estudis integrals sobre una zona ben delimitada. Hi ha contribuït la importància que ha adquirit la història local. Hi ha un problema, però: els geògrafs d'ara ja no saben llatí, no saben història, no coneixen els arxius, i jo hi vaig passar moltes hores, dins els arxius, per a la meua tesi!. No saben llegir la documentació antiga...

P. A la tesi, l'anàreu elaborant mentre exercíeu de mestre d'escola?

R. No, en acabar la carrera ja em vaig quedar a València. Tot d'una que som llicenciat començ a fer classes a la

Universitat de València. Hi entré d'adjunt interí, abans de ser doctor. Vaig fer molta via a fer la tesi, feia jornades de sol a sol. Quasi m'estava la meitat de l'any a Mallorca. Vaig comprar una moto, sortia de casa meua a les cinc del matí i fins que es ponía el sol.

P. Entre el moment que acabau la llicenciatura i el moment que accediu a la Càtedra de Múrcia, quants anys passaren?

R. Varen passar set o vuit anys. En aquell temps hi havia dotze càtedres de Geografia en tot Espanya. Vaig haver de fer dues oposicions: la d'adjunt, que es feia a la mateixa Universitat de València i que acostumava a ser molt fàcil. Però en el meu cas no ho va ser, perquè en López Gómez era un home molt rigorós i em va fer diversos exercicis. Me'n record que l'historiador Jover en el segon exercici li va dir: «Et passes, home, ja està bé!».

A les oposicions de càtedra hi vaig haver d'anar dues vegades. Aleshores es produïa una espècie d'alternança entre l'Opus Dei i els liberals a l'hora d'assignar les càtedres universitàries, però quan l'alternança no es donava sempre era a favor de l'Opus. En acabar la meua primera oposició –aquella vegada suposadament tocava afavorir els liberals–, en Casas, que era el gran mestre de l'Opus, un "valencià renegat" (paraules seves), em va dir: «la pròxima vegada quedaràs el primer, encara que toquis la flauta». És a dir, que ell se sentia amb la consciència afeixugada perquè la primera vegada ja la me mereixia i no la me varen donar. Vaig estar a Múrcia un any i mig, tot d'una després de treure la càtedra. En prendre possessió de la de València, quasi tot d'una, en López se'n va anar a Madrid. Jo, emperò, no vaig ocupar la seva càtedra, sinó una altra que va ser creada mitjançant la desdotació d'una d'Antropologia. Durant cinc o sis anys vaig ser l'únic catedràtic de Geografia de la Universitat de València.

P. Quines han estat les vostres línies d'investigació principals al llarg dels anys?

R. Un poc per vocació i un poc per obligació, jo vaig fer sobretot geografia física. Quan es va fer la classificació de les matèries per àrees de coneixement, m'obligaren a triar-la perquè a Geografia Física no hi havia ningú. La primera tesi de geografia física que es va fer a Espanya la vaig dirigir

jo. Per convicció i en certa manera per obligació, la meua àrea de recerca preferent ha estat la Geografia Física, i més en concret la Geomorfologia, sobretot l'estudi de les zones litorals. Ara, precisament, amb professorat del Departament de Ciències de la Terra de la UIB, estam treballant a Menorca. Ja fa cinc o sis anys. Ara és a punt de sortir un llibre sobre el Migjorn de Menorca. Primer havíem començat a estudiar les cales de Mallorca i de Menorca, però, en anar a Menorca, l'illa ens va seduir tant que ens hi dedicàrem en exclusiva.

A més de la geografia física, m'ha interessat la urbana. Com a acomiadament de Múrcia, una ciutat preciosa, vaig fer un llibre sobre la seva evolució urbana. I, a València, en férem uns altres sobre el barri de la Universitat i la façana septentrional, la que dona al riu. Els arquitectes fins fa poc no s'interessaven pels aspectes evolutius de les ciutats; ara ja sí.

La toponímia també m'ha interessat molt. L'interès em ve de mon pare. Ell tenia una forta preocupació per les llengües, i molt especialment per les etimologies. Quan jo tenia deu anys ell ja m'explicava l'origen de les paraules. També, però, he estat estudiós de la toponímia per suplència. En arribar a València, jo som l'únic que s'hi dedica. Ara, podem presumir que València és el lloc d'Espanya on es fan més estudis de toponímia. En certa manera vaig obrir el camí. La toponímia posa molt en evidència la unitat de la llengua. En comprovar-ho, vaig quedar sorprès. *Morvedre* a Menorca i a València. *Tossals*, a Mallorca, no sabem que significa; a València tot són tossals, i és una paraula absolutament viva. En canvi, la paraula *puig*, en tot el País Valencià només es troba mitja dotzena de vegades, quasi no se sap què vol dir. Però, en proporcions diferents, tant al País Valencià com a Mallorca tenim les dues paraules: puig i tossal. No pot ser per casualitat, això! Llavors et trobes amb la paraula *roig* a la toponímia mallorquina, malgrat diguem vermell. Tots els puigs són rojos. El Puig Roig no es diu Puig Vermell, perquè l'adjectiu antic era roig. Sempre que he fet toponímia he fet geografia.

A més a més de tots aquests temes, hi hauria els relacionats amb la costa valenciana, amb l'Albufera. La primera albufera que vaig estudiar va ser la del Prat de Sant Jordi. En vaig publicar l'article al butlletí de la Cambra de Comerç de Mallorca: *El Prat*

de Sant Jordi y su desecación. En Tomeu Barceló —que n'era el director— també va fer un treball sobre l'Albufera de Sa Pobla. Fa devers un any es va tornar a publicar el meu article, en català, a la *Revista Catalana de Geografia*.

P. Quines relacions teníeu a Mallorca aquells anys en què, a la vegada que exercíeu de mestre d'escola, estàveu estudiant la carrera universitària com a alumne lliure?

R. En Tomeu Barceló és amic meu d'infància. Ens vàrem examinar de revàlida el mateix dia. Era un examen que es feia després del batxillerat de set anys. Venien uns senyors de Barcelona que et produïen un temor immens. El primer exercici era una traducció de llatí. Els dos primers que l'acabàrem i sortírem de l'aula vàrem ser nosaltres dos. Ens vàrem saludar i va començar la nostra amistat. També són amics meus de joventut en Guillem Rosselló Bordoy i en Xesc Moll. En Tomeu, en Xesc i jo férem una volta a Mallorca a peu amb tendes de campanya. Era als inicis dels seixanta. Férem devers una tercera part. Jo la vaig acabar tota, en un parell d'etapes. Una amb el meu cunyat, la segona amb en Xesc i en Tomeu, la tercera ja ni me'n record i la quarta amb en Josep Sacarès, de Lluçmajor. A aquesta darrera la férem mitja en moto i mitja a peu. A la volta la férem pel litoral. I era més difícil del que pugui semblar. La fam i la set que passàrem no se la pot imaginar ningú! Sobretot set. A Santa Ponça, per exemple, no hi havia ni una casa. Vaig fer-ne un dietari, de l'eixida, que conserva la meua germana Joana, i hi cont que vàrem fer una paella amb aigua salada de la mar. Record que, quan arribàrem a la bateria de Rafaubetx, tot d'una demanàrem aigua. Ens donaren un "botijo" i el meu cunyat se'l va beure tot d'un cop, i després digué: «En teniu un altre?». I encara quedàvem els altres per beure.

P. Mirant la relació dels vostres llibres i articles publicats podem veure que hi ha un predomini clar dels temes valencians, i que els balears queden molt en un segon terme. Això s'explica pel fet que la vostra ubicació acadèmica i professional sempre ha estat València? Mai no vàreu plantejar-vos la possibilitat de demanar el trasllat a la universitat balear?

R. Sempre he tengut molt clar que has de treballar allà on et donen el menjar. En el tema de venir a la Uni-

versitat de les Illes Balears, don Gabriel Alomar Esteve, quan era director general de no sé què, em va oferir el rectorat, damunt el talaiot de Pula, amb unes tisores de podar a la mà, ho record perfectament. Li vaig dir que a Mallorca jo en aquell moment no hi podia fer feina. Era molt difícil. Jo a València m'hi trobava molt bé.

Després —fa exactament cinc anys— el Departament de Geografia de la UIB em va crear una càtedra. La meua dona, na Matilde, tenia moltes ganes de tornar a Mallorca. Quasi em varen convèncer. Això era dos anys abans de jubilar-me. La càtedra hi era i, si hagués dit que sí, al dia següent ja la tenia. Jo, per frenar la cosa, vaig dir que na Matilde feia classes a un Institut de València i que ella no volia deixar la docència ni venir en comissió de serveis. D'immediat em digueren que hi havia una plaça de Secundària a la seva disposició. Dos anys abans de jubilar-me, però, tot aquest rebombori no hauria estat raonable. Vaig agafar el telèfon i li vaig dir a n'Antoni Rodríguez, el cap del Departament, que no podia ser: «Em sap greu i vos estic molt agraït, però no pot ésser».

Una altra oportunitat que vaig tenir va ser a la Central de Barcelona. A Barcelona sempre hi tenia tirada. Sobretot si hagués pogut anar-hi directament des de Múrcia. A Barcelona hi hagués anat, fins i tot ja ho havia decidit, però em feren una jugada. En Vilà Valentí va venir de vacances a Mallorca i no sé per què na Matilde i jo vam anar a dinar amb ell al Portitxol. I, jo, beneït de mi, vaig dir-li que demanaria el trasllat a la càtedra que hi havia buida a la Central. Ell contestà: «encantat, fantàstic». El dia següent es va desdotar la Càtedra. No volien noses.

Una altra ocasió va ser a l'Autònoma de Barcelona. I va ser una iniciativa meua. Vaig anar-hi exactament el dia que el senyor Carrero Blanco va volar pels aires. I m'hi vaig trobar un panorama molt particular. El gran cap dels geògrafs era una persona molt especial. Per exemple no li havia donat la gana de fer el doctorat. I tenia una escola de geografia que era de "geografia social". Tota la facultat era de ciència social. He de dir que jo sempre m'he duit bé amb ell. I fins i tot, més endavant, un dia em va arribar a dir que havia estat una llàstima que jo no hi hagués anat, a l'Autònoma. Quan jo els vaig dir que jo feia geografia física, la gent del departament es va aborronar. No po-

dia ser, fer geografia física! Ara a l'Autònoma hi ha geografia física. Qui m'havia animat molt a anar-hi era n'Oriol Riba, que s'hi volia traslladar, però al final tampoc no ho va fer.

P. A València deueu haver dirigit moltes tesis doctorals?

R. Sí, d'això no me'n puc queixar. La collita de Múrcia va ser extraordinària. Tots els que feren la tesi amb mi, a Múrcia, set o vuit en dos anys, ara tots són catedràtics, amb l'excepció d'un, que no ho és perquè es va passar a Història de l'Art.

I a València hi va haver un moment en què jo les havia de dirigir totes, perquè era l'únic que ho podia fer. Al llarg de tots els meus anys de catedràtic en dec haver dirigit una quarantena. Molts dels seus autors ja són catedràtics d'Universitat i d'Institut. Ara ja no tots els professors del Departament de València són alumnes meus directes; n'hi ha que ja són de segona generació, i n'hi ha que han vingut de fora.

P. El coneixement geogràfic de les Balears des que vós i en Tomeu Barceló començàreu els anys seixanta fins a l'actualitat, deu

haver experimentat un creixement espectacular, no?

R. Com del cel a la terra. De Geografia, en sentit estricte, hi havia molt poca cosa. Alguns estrangers, que havien vingut en ocasió de la celebració del Congrés Geològic Internacional. Hi havia la feina que havia fet en Guillem Colom, de Sóller. Ell oferia una visió de biogeografia bastant interessant. També va fer alguna coseta de geomorfologia. En Colom era un autodidacta de "pe a pa". La *Biogeografia de les Balears* és un bon llibre.

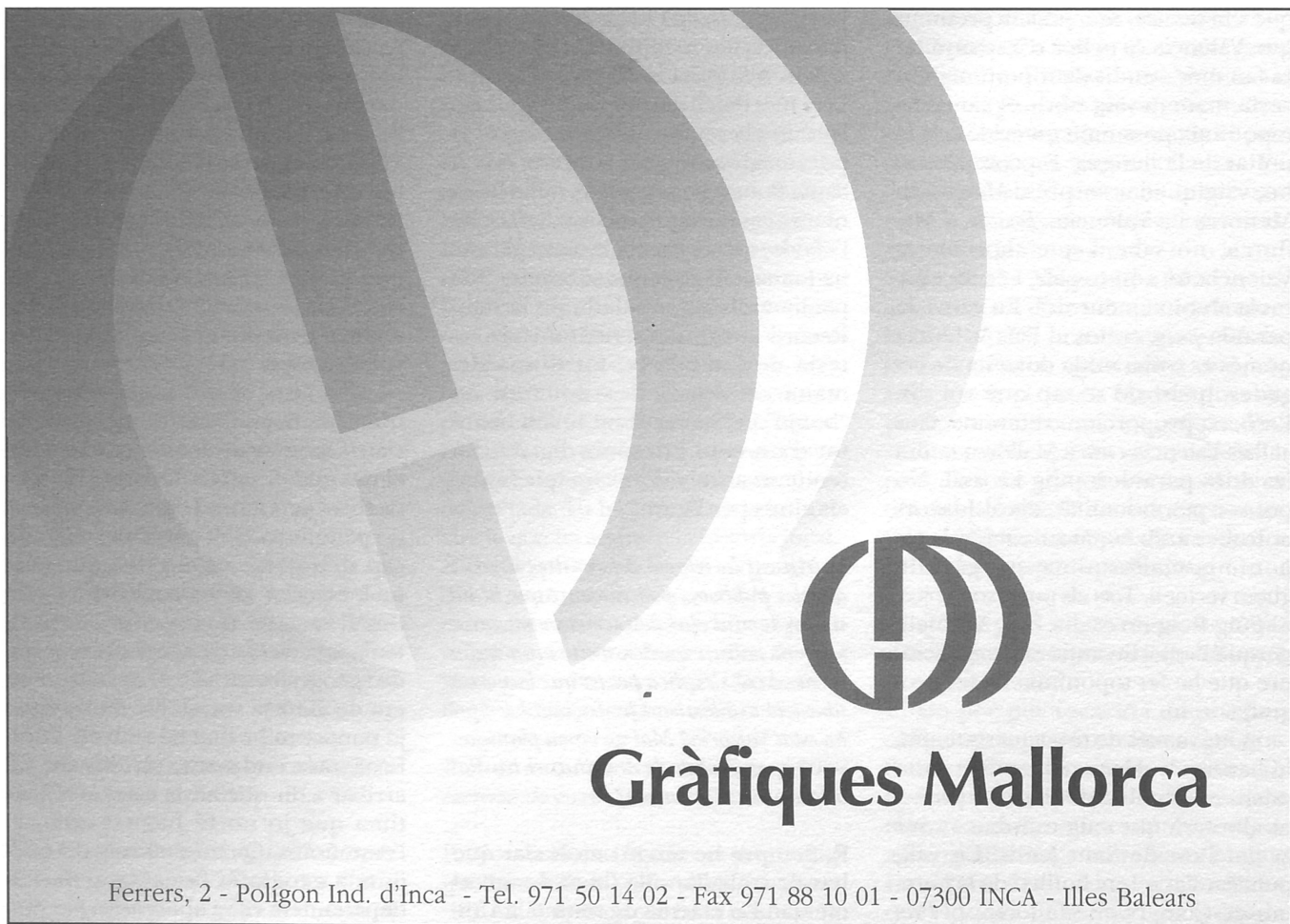
P. La concepció de la Geografia com a ciència, de quan vàreu començar la vostra activitat universitària a ara, ha canviat molt?

R. Hi havia molt poca reflexió sobre la metodologia, potser perquè estàvem molt endarrerits en la producció d'estudis geogràfics. Hi va haver un moment en què era més important fer estudis geogràfics que no reflexionar sobre com s'havien de fer. Un dels pocs que va reflexionar seriosament sobre les qüestions de metodologia va ser en Terán, que era el mestre d'en López Gómez. Així

que jo, en certa manera, som una mica hereu d'en Terán. La geografia sempre ha estat una ciència envaïda i, a la vegada, invasora. I és en aquest paradigma on jo m'he mogut quasi sempre, sense gaire preocupacions. Una de les tasques més internacionals en què jo he participat és un treball sobre la Serra Gelada, situada entre Benidorm i Altea, un tros de costa amb penya-segats. El vàrem fer amb geòlegs i un enginyer, i els altres érem geògrafs. D'aquesta manera poguérem establir observacions i conclusions que els geògrafs en exclusiva no hauríem pogut establir. Jo, sobre metodologia en sentit estricte, hi he escrit molt poc. Fins i tot he de dir que hi tenc una certa prevenció. Després del maig del 68, quan va semblar que totes les ciències s'havien de refundar, els que acabaven la carrera, començant pels mallorquins, el primer que feien era escriure sobre la metodologia geogràfica. I descobrien cada cosa!

P. Vós sou més partidari de l'observació i la descripció?

R. Crec que tota ciència ha de tenir una epistemologia, i ha de tenir una

The advertisement features a large, stylized logo in the background consisting of overlapping circles and lines. In the foreground, there is a circular logo with a stylized 'G' and 'M' inside. Below the logo, the text reads:

Gràfiques Mallorca

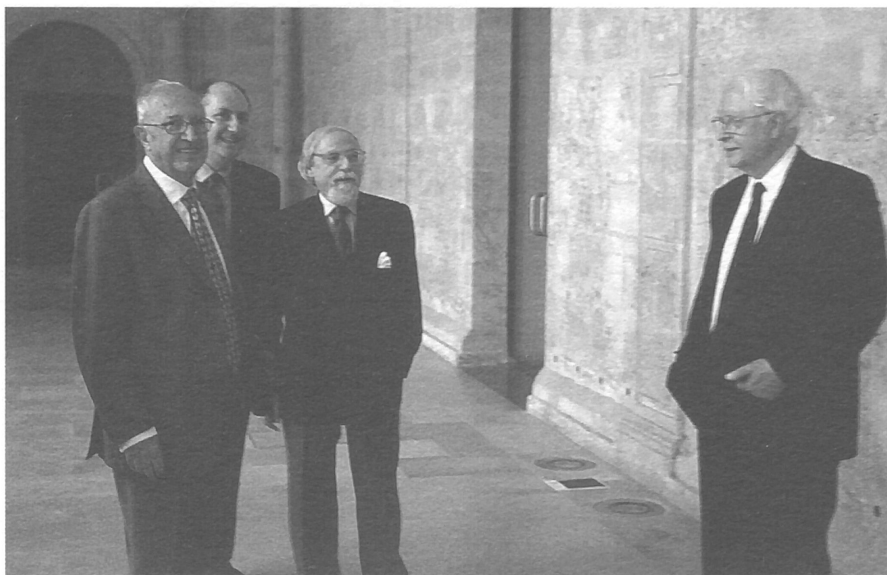
Ferrers, 2 - Polígon Ind. d'Inca - Tel. 971 50 14 02 - Fax 971 88 10 01 - 07300 INCA - Illes Balears

doctrina i una filosofia. Ara, quan veus un senyor que tot just ha acabat la carrera i que ja et dona lliçons...! Els anys setanta va ser quan hi va haver una inflació d'especulacions teòricistes, que moltes vegades eren la memòria de les oposicions, que publicaven sense manies. Una de les coses que patim els geògrafs –no sé si altres ciències també– és una gran manca de crítica. Pots publicar l'animalada més grossa i ningú no en dirà res per escrit.

Ara bé, tampoc no vull ser tan negatiu. Hi ha gent que ha fet coses serioses, de semiologia gràfica per exemple. Nosaltres som una generació que el que vàrem haver de fer va ser tapar forats. A veure si almenys fèiem la geografia del nostre país. És per aquí per on anaven les tesis regionals. Fer-les t'obligava a fer de tot: demografia, climatologia, geografia física, economia... La primera tesi de geografia física és de l'any 1975. Menysprear avui les tesis regionals no és gaire just. El demògraf, per exemple, ara només són professionals en demografia. Nosaltres ja vàrem buidar els registres parroquials. Jo vaig buidar els de tots els municipis del Migjorn de Mallorca. Per tant, no ens vinguin a ensenyar com s'ha de fer.

P. Davant el protagonisme actual d'una geografia dedicada més a la recerca dels grans principis generals i on el declivi de les geografies regionals i historicistes és evident, quin paper poden tenir les geografies més descriptivistes en el món globalitzat en què vivim?

R. No pot haver-hi una cosa sense l'altre, no es pot arribar a les lleis generals prescindint dels fets particulars, i això tant pel que fa a la geografia física com a la humana, com a les altres ciències. Si no hi hagués "desgraciats" que fessin geografia regional ningú no podria fer geografia general. I viceversa. Anem a un cas concret: estudiar cala Mondragó és una feina de geografia regional, però quan tu saps que hi ha una cala a Menorca que s'hi assembla molt, i n'hi ha a Malta i a altres illes gregues, ja estàs fent geografia general. És a dir, el senyor que llegeix un estudi sobre Mondragó no s'hi interessa únicament com a cala particular sinó pel fet de ser una cala sorgida amb la dissolució del calcari, el carst. I exemples semblants es podrien trobar a la geografia física o a la humana. És clar que és més interessant la geografia universal i global, sempre són més

Sant Miquel dels Reis: V. M. Rosselló Verger; Francesc Gimeno, paleògraf; Joan F. Yvars, historiador de l'art; i Pere M. Orts, historiador. © Jaume Fuster.

interessants tots els fets que són comuns. És el mateix que deïem de la toponímia. Quan trobes el nom Morvedre a tres llocs diferents i saps que el significat correspon a unes ruïnes romanes, i saps que ja es deïa així abans dels catalans, d'això en pots deduir una llei general: «hi ha paraules llatines que han quedat fossilitzades, a pesar de la dominació islàmica i a pesar del català i del castellà».

P. De vegades es diu que la globalització fomenta un moviment d'arrelament, de recuperació de les identitats locals. Què en pensau?

R. Sí, ha sorgit el terme globalització, on es mescla allò que és global i el que és local. Reconec que no som un especialista en aquestes coses, reconec que potser m'hi hauria d'haver dedicat. De vegades m'han retret que no hagués escrit sobre qüestions de metodologia. Indirectament sí que n'he dit algunes coses. Però ni tan sols la metodologia de l'ensenyament no és una cosa que m'hagi temptat.

P. Si passam a parlar de Mallorca, tenim que a la ruralia mallorquina aquests darrers anys s'ha desenvolupat el turisme rural i l'agroturisme, la qual cosa ha donat al món rural un cert dinamisme econòmic. Creieu que és l'única fórmula perquè aquestes zones puguin mantenir una certa vitalitat?

R. No sé si estic en condicions de respondre. És una salvació o una escapatòria? No crec que així se salvi l'economia del camp de l'illa. Si a un senyor fa trenta anys li haguessin dit que hauria de llogar ca seva i fer de

cambrer, hagués dit: «primer morir!». El turisme ha salvat Mallorca en certa manera (jo sempre he estat antiturístic). Ara bé, a canvi de què? Jo en aquesta casa situada enmig del camp, no faig res de pagès; llevar quatre herbes i res més. Jo som un paràsit, aquí, enmig del camp. Enguany és el primer any que aquell camp d'allà davant no s'ha sembrat. Fins ara tots els camps de per aquí se sembraven. L'home que llaura i sembla el bocí de terra que enrevolta la meva casa ja té setanta-sis anys, i pujar i baixar del tractor ja li costa. Supòs que d'aquí a deu anys estarà sense sembrar. I tot això facilita la urbanització del camp mallorquí. Ara una quarturada val el que val, però sí té una casa val vint vegades més. El camp ha de ser per als pagesos. A causa de la globalització, ens ha tocat ser el suburbi d'Europa.

P. Tenim una Mallorca amb un món agrari en vies d'extinció, una Mallorca on cada any vénen onze milions de turistes, una Mallorca que en cinquanta anys ha passat del mig milió d'habitants al milió. Ja no únicament com a geògraf, sinó com a mallorquí que té una profunda consciència de la seva identitat, quines percepcions i sensacions vos produeixen tots aquests fets? Quins són els futurs que imaginau per a la nostra Illa?

R. La primera reacció és la de salvar el patrimoni, tot el que puguem: la toponímia, la llengua... Record que em deïa l'historiador Antoni Pons: «nosaltres, el lema d'Israel: esperar contra tota esperança». El grup social que comanda és el dels duros, els empresaris. Per ventura algun dia

Lliurament del "Premi Lluís Guarnier 2003". F. Gomar, V.M. Rosselló Verger, D. Serra, F. Tomàs i Joan F. Mateu. © Jaume Fuster.

se'ls podrà fer entendre que defensar el paisatge és defensar la seva economia. Jo no entenc com això encara no ha estat entès, tenint en compte que el nivell cultural de Mallorca és superior al de molts altres llocs. Hi ha més gent que sap llegir, hi ha una mica més de consciència, d'impliació, de sensibilitat. Aquí les restauracions de les cases, per exemple, s'han fet molt abans que a la majoria de llocs. El que mai no he entès és que els hotelers no tinguin cap tipus d'interès pel paisatge, perquè en bona mesura en viuen. Ara, la fam secular que patírem els mallorquins pot explicar que es doni aquesta importància exagerada als doblers.

P. Veieu indicis de moviments d'auto-correcció, d'aquests excessos, respecte al consum de territori, la substitució cultural i lingüística...?

R. No, el que ara hi ha a Mallorca és un nivell científic o cultural millor que fa vint o trenta anys. D'això no en tenc cap dubte. Que això repercuteixi sobre la majoria de la població ja és una altra cosa. A vegades veus coses positives: ara hi ha un diari en català, no n'hi ha cap a València, on fins i tot és impensable. Els professors valencians que vénen a treballar a Mallorca es queden embambats amb l'illa. Sí, a Palma sembla que tothom parla en castellà. Això també passa a Barcelona. I ja no hi ha gaire diferència entre València i Barcelona. Resoldrem aquesta situació a favor del català? No ho sé. Jo a la universitat tenc alumnes que ja han fet tot l'ensenyament en valencià, i jo des de fa temps infinits sempre faig les classes en català, però tan sols el parlen un vint o un trenta per cent. La cosa que l'escola ha desfet, i això és molt

positiu, és el mite de la inferioritat de les llengües. Ara ja no es diu allò de «parla valencià perquè no sap altra cosa». Aquest complex ha desaparegut, i a Mallorca molt abans que a València. La nostra universitat, com la vostra, està totalment normalitzada en el seu funcionament institucional. Ara, quan mir un imprès en català, la majoria de vegades veig que l'han omplert en castellà. A mi encara em posen Vicente, i el tenc normalitzat al carnet d'identitat fa més de quinze anys. I he hagut de demanar que ho tinguessin en compte més de cinquanta mil vegades. En el darrer cens electoral, a la fi ho vaig aconseguir. Hauran de passar dues generacions, però en dues generacions pot ser ja s'hagi perdut tot. És allò d'esperar contra tota esperança.

P. Entre la societat balear i la valenciana, a nivell de model social, de valors, creieu que hi ha moltes semblances? Són dues societats amb economies de serveis molt fortes, amb uns nivells altíssims de consumisme, políticament molt sucursalistes...

R. Les diferències són bastant accentuades, sociològicament i tot. A València el sector terciari ha estat una cosa molt moderna. Fins i tot hi havia l'antinòmia tarongerar contra turisme. Quan jo em vaig establir a València, el que lluitava era ser propietari d'una finca de tarongers. Els professionals liberals adinerats de cap de les maneres pensaven en el turisme, compraven un tarongerar. A la ciutat de València no hi havia hotels. Vaig haver de dur a allotjar a ca meva a membres dels tribunals de tesis doctorals en moltes ocasions. No trobaven lloc per allotjar-se en un hotel. Ara en sobren.

Aquesta transformació s'ha fet a base de desagriculturar i de desindustrialitzar. En gran part en té la culpa Eduardo Zaplana, que es va ficar dins el cap que tot havia de ser turisme. Ara la indústria va de capoll, n'estan tancant a un bon ritme. El País Valencià tenia una economia equilibrada, tenia un sector primari que funcionava bé, en aquell moment, és clar. Ara hauríem de veure si ja és rendible. (A més, he de dir que jo crec que el regadiu avui en dia és una cosa irracional, perquè representa una explotació abusiva d'un recurs natural molt valuós). El País Valencià tenia també indústria —encara que la fama la tenien els bascos i els catalans—, que estava diversificada en quatre o cinc especialitats. Ara, turisme, turisme, turisme. És l'exclusivitat de l'economia de serveis. I quan tots serem cambriers d'hotel, què farem?

Antigament els qui comandaven al País Valencià eren els propietaris rurals, que al mateix temps eren capitalistes industrials. Aquesta era la gent que manava. S'han anat adaptant, i ara, si és necessari, fan d'hotelers o de constructors. A la comarca de València tots són promotors i constructors. I fan el que volen. També tenen empreses de serveis, de seguretat, informàtiques...

P. Des del punt de vista de sentiment de país, quines similituds o diferències creieu que hi ha entre el País Valencià i les Balears?

R. A València són sobretot espanyols. Allà no hi ha nacionalisme; un quatre o un cinc per cent, no n'hi ha més. Allà la gent se sent espanyola per damunt de tot. Aquí, en canvi, sempre hi ha hagut un cert mallorquinisme, reticències amb la Península.

P. A València, personalment i professionalment, vos hi heu sentit bé?

R. Més de quatre vegades he tengut ganes de fugir. El conflicte social i lingüístic és mal de dur. Haver d'anar tota la vida a la contra arriba a ser pesat. Amb mi no s'hi han ficat gaire, perquè jo no surt molt per enmig. Així i tot, qualche vegada m'han dedicat algun comentari. Mai, però, no hi he volgut respondre. Quan la meua filla, na Victòria, va entrar a Canal 9 i va sortir en pantalla per informar del temps, es va publicar el següent comentari: «Se li nota un excessiu accent nòrdic». I això per no dir català, perquè la paraula català hi estava prohibida.

P. Les Balears, considerades com a objecte d'estudi pels geògrafs, quins temes creieu que encara hi ha pendents d'investigar, quins s'haurien d'aprofundir, quins s'haurien de revisar?

R. Una cosa que crec que s'hauria de fer és la geografia urbana dels pobles mitjancers i petits. Que jo sàpiga, ningú no hi ha fet res, en els pobles menors de deu mil habitants. Un altre capítol interessant, que és quasi més històric que geogràfic, és el dels camins rurals. Ara hi ha la gran polèmica sobre la titularitat de molts d'ells. En aquesta qüestió els ajuntaments han fet absolutament el beneit. Era un assumpte que obligava, i molt, als Ajuntaments a actuar. I la majoria no ho han fet. Quan jo vaig fer la tesi vaig passar per tots els llocs per on vaig voler. I ningú mai em va demanar res. Els estrangers hi han contribuït molt, perquè creuen que quan compren la propietat ho compren tot. I tanquen per tot. A mi em va passar en una excursió amb geòlegs, que anava, passant pels barrancs, de ses Olles a Puntiró. No vàrem poder passar perquè un propietari alemany havia tancat el camí, que era ben tradicional. I ningú no hi diu res! De geografia física hi ha moltes coses pendents d'estudiar. Hi ha la geomorfologia, dels barrancs i torrents. En Miquel Grimalt hi ha fet alguna cosa. I també en Tomeu Mestre, en va fer alguna cosa. Va fer el ventall al·luvial de Sa Pobla. El torrent de sa Riera és un tema interessant. O el d'Almedrà. A Eivissa, de geografia hi ha molt poques coses fetes. Moltes recerques d'arqueòlegs, però de geògrafs no n'hem tengut cap mai. Hi ha molta feina a fer. A Menorca hi ha una mica més, però tampoc massa. D'aquesta illa és molt important el poblament, perquè Menorca va ser la darrera illa del Mediterrani que es va poblar. Com que no té muntanyes, no es veu, t'hi has de topar. A més, sempre hi ha hagut poca pressió demogràfica. Del segle V tenim una descripció geogràfica de l'illa que és fabulosa. Per cert, l'encertaren plenament —és increïble!— en dir que la distància que hi ha entre Maó i Ciutadella és de quaranta-dos quilòmetres exactes. I és així!

Un altre tema és el de la propietat rural. I els historiadors també tenen coses a dir sobre les divisions dels termes municipals, per què es fan d'una manera o de l'altra, a què responen?

Sant Miquel dels Reis: Mariano Peset, Francisco Tomàs (Rector UV), V. M. Rosselló Verger, F. Gimeno i J. F. Yvars. © Jaume Fuster.

P. Vós vàreu ser el pioner de la divisió comarcal de Mallorca. Creieu que aquesta divisió hauria de tenir la seva repercussió sobre l'estructura administrativa de Mallorca?

R. Jo no hi crec, en aquesta divisió comarcal. Va ser una divisió feta, exclusivament, per a justificar la meua tesi. El primer sorprès que la paraula "Raiguer" estigui en els diccionaris som jo mateix. És una paraula que vaig desenterrar jo i vol dir "arrel de la muntanya", i ara és a l'Enciclopèdia Catalana i al Diccionari de l'IEC. Era una divisió per a l'estudi científic del territori i no per a la seva organització administrativa i funcional.

En el nostre cas, tenim el fet insular, que està claríssim. Cada illa és una comarca. En el cas del País Valencià i de Catalunya, tenim l'administració autonòmica, la província, la vegueria (a Catalunya), la comarca i el municipi. Això és irracional! A Mallorca la divisió en comarques no té cap utilitat de cara a l'organització administrativa.

P. I aquella idea de Mallorca com una gran àrea metropolitana?

R. S'està fent realitat. Implica més asfalt, però qui és que viu a Alcúdia que no vagi un cop a la setmana a Palma? No crec que es pugui donar la culpa al model territorial. Massa bé ha anat que els municipis ara no es buidaven de població tant com es buidaven fa vint o trenta anys.

P. S'ha plantejat la teoria que el creixement de les ciutats turístiques del sud d'Europa és un efecte del creixement de les ciutats del nord, les quals haurien creat "barris

o districtes" al sud del Mediterrani. Què en pensau, d'aquesta hipòtesi?

R. No sabria dir si realment és així. Record que una vegada vaig anar a Santanyí i vaig conèixer un enginyer alemany que dirigia la companyia des de s'Alqueria Blanca. No sé si aquest cas concret ha de ser considerat un model o una excepció.

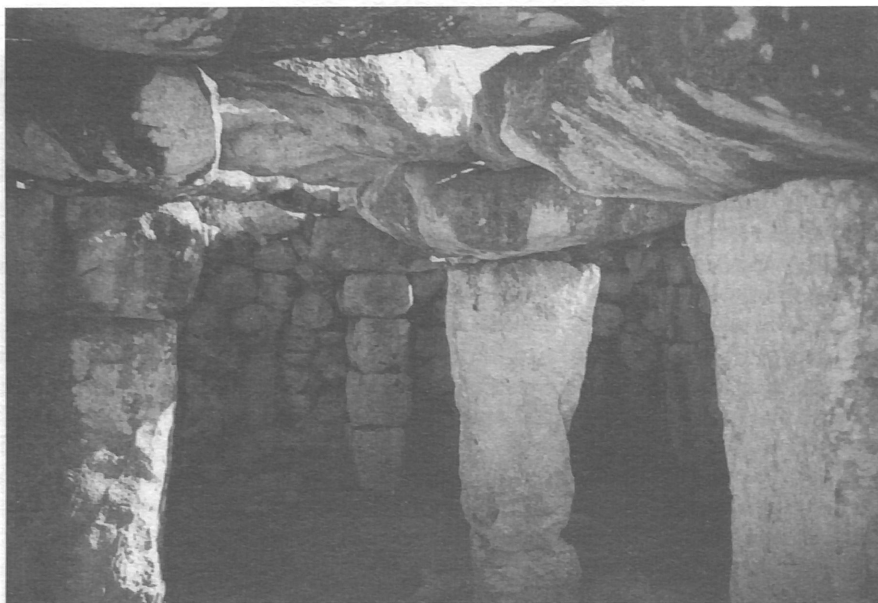
P. Hem llegit en algun lloc que en una ocasió vàreu qualificar d'"excloents" els joves ecologistes...

R. Supòs que em referia a molts d'aquests ecologistes que ho són de cap de setmana i que després tenen un BMW o un Audi i van molt poc en bicicleta. Jo sempre he firmat tot el que m'han posat davant els defensors de la natura, i a València som l'informador número 1 de tots els "Salvems". Tots vénen a mi. Mai no he tengut res en contra dels ecologistes. Ara bé, que hi ha ecologistes de per riure? Naturalment que n'hi ha, i molts. Ser conseqüents fins al final és molt difícil. Jo no em presentaré mai com a ecologista, perquè sé que no ho som, començant per aquesta casa, que està envaint una finca que hauria de ser verge de construccions. Estic llevant terreny de conreu, estic gastant aigua, estic produint brutor... Almenys tenc plaques solars, això sí. Jo defensaré abans el tren que el cotxe, però jo tenc cotxe i no vaig a peu a segons on. ■

Andreu Mir Gual
Damià Pons i Pons

TORRE D'EN GALMÉS

EL CONTROL DEL TERRITORI
A LA PREHISTÒRIA DE MENORCA

Torre d'en Galmés és el poblat talaiòtic més gran de Menorca i amb més elements arquitectònics conservats per a ser interpretat. La seva època de màxim esplendor se situa entre els anys 1400 a C i el canvi d'era.

La seva característica principal és la situació dominant sobre el territori circumdant, amb la zona pública composta per tres talaiots i la taula dalt d'un turó, i la zona privada on se situen les cases circulars, magatzems i sistemes de recollida d'aigua, que s'estenen cap al sud.

Actualment està en procés d'excavació arqueològica i rehabilitació de les seves estructures més espectaculars. És un dels indrets històrics que més visites reb, tant de turisme cultural com d'estudiants.

CONSELL INSULAR
DE MENORCA

Departament de Cultura i Educació

Ens cal cultura de masses

Vicenç Villatoro

De vegades, quan ens mirem el futur de les llengües i les cultures, ens sembla que el perill màxim a evitar és l'extinció. I és probable. Però en segon lloc en el rànquing dels perills, i no gaire lluny, n'hi ha un altre de temible: la fossilització. La mort d'una llengua i d'una cultura és un desastre. Però la seva fossilització no és un destí gaire millor, i entenc per fossilització la impossibilitat d'explicar el món contemporani, la conversió en un fantasma del passat capaç de respondre a reptes culturals antics, però incapaç de dotar les noves generacions dels mecanismes i les eines per entendre i explicar el seu món. En aquest sentit, diria que una llengua i una cultura que no tinguin avui una presència en el món de la cultura de masses, potser no estaran amenaçades d'extinció, però sí de fossilització. Però també és cert que una cultura que quedi reduïda a estricta cultura de masses, sense l'efecte vivificador de la cultura més minoritària, més avantguardista, més especulativa, també té una futur difícil.

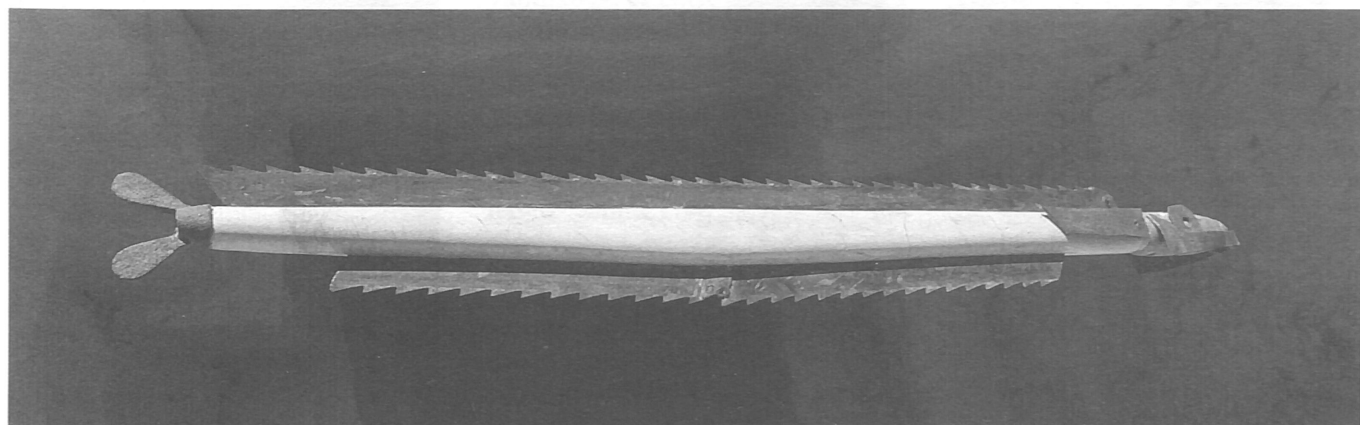
Si més no en l'àmbit de la cultura catalana, molt sovint la cultura de masses té mala premsa. Adjectius com *espectacular*, *atractiu* i per descomptat *massiu* només apareixen en la crònica cultural com a retrets. El món de la cultura diguem-ne tradicional es mira

la cultura de masses amb una barreja de menyspreu i d'enveja. Em refereixo als gèneres més característics de la cultura de masses: la televisió, l'audiovisual de gran consum, però fins i tot les exposicions o els llibres de voluntat massiva. Enveja, per la seva enorme capacitat de difusió. Menyspreu, pel que considera la banalitat i la superficialitat dels seus continguts. Si se'm permet la caricatura, quan la cultura més tradicional es mira els productes de la cultura de masses, la seva reacció seria la de somiar amb les audiències que assoleixen les seves produccions massives, però amb els continguts aportats per les formes més tradicionals. En caricatura, voldria posar òpera enmig del Buenafuente, fer superproduccions de Hollywood amb poesia renaixentista i convertir les exposicions populars en enciclopèdies temàtiques per a professors universitaris. Si se'm permet un sarcasme injust, és com el pare que, quan veu el palau Sant Jordi ple per un concert de música pop, pensa: «ara que hi ha tanta gent, podria sortir la meua filla a tocar el piano». Home, si el concert fos de la seva filla tocant el piano, ja no hi hauria tanta gent.

Vull dir amb això que el caràcter massiu de certes produccions culturals neix d'un tipus de formes i de continguts *ad hoc*. No és el canal allò

que dona massivitat: no és fer el concert al Palau Sant Jordi o passar-lo per televisió o fer produccions de molts milions. El que et dona massivitat és l'adaptació dels continguts i de les formes a les exigències de la cultura de masses, que són específiques i diferenciades. La televisió, entesa com a aparell domèstic, no és en ella mateixa cultura de masses. El que és cultura de masses és el llenguatge televisiu, que és diferent, que no és estrictament un electrodomèstic, sinó una concepció del ritme, de la narrativa, de l'enjòlit. *El cor de la ciutat* seria cultura de masses encara que es publicués en forma de fulletó sobre paper. *L'anell dels nibelungs* no és cultura de masses, encara que el passis per televisió en *prime time*.

Torno al començament: no es tracta que una cultura com la nostra aposti en exclusiva per la cultura de masses. Però no pot deixar de tenir presència a la cultura de masses. I per tant, l'ha de delimitar, l'ha de diferenciar i l'ha de respectar. Ha d'entendre l'existència de les seves específiques regles de joc. I evitar confondre: ni ser massiu equival a ser dolent, ni ser minoritari equival a ser excels. Però tampoc no podem fer que un producte jugui una lliga diferent, i amb unes altres regles de joc, a aquella per a la qual ha estat dissenyat. El problema no és tenir una cultura de masses. El problema, en tot cas, seria no tenir-la. I el problema és, sempre, confondre. Fer passar gat per llebre. Enviar l'equip de handbol a jugar la lliga de futbol i a l'inrevés. Des de la cultura de masses, s'ha d'evitar el menyspreu a la cultura tradicional, adjectivant-la d'avorrida i anacrònica. Però també des de la cultura tradicional s'ha d'evitar el menyspreu de la cultura de masses, adjectivant-la de banal i superficial. Les necessitem totes dues. ■

Peix, Ferran Aguiló (1998).

Publicacions de l'Ajuntament d'Algaida

AJUNTAMENT D'ALGAIDA
Regidoria de Cultura i Esports

PLAGUETES D'HISTÒRIA I CULTURA (PUBLICACIÓ PERIÒDICA)

1. *Gloses populars dedicades a la Mare de Déu de la Pau de Castellitx*. Algaida, 1953.
Algaida, 1996

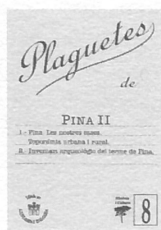
2. *Ensenyat, Xesca. Història del formatge*. Algaida, 1996

3. *La Razón i Esquixos. Premsa periòdica a Algaida durant la Segona República Espanyola. 1931-1932*. Algaida, 1997

4. *Servera Ribas, Bernat i altres. Pina. 1. Roques, clapers i enclotxes: ses Moles. 2. Aproximació a la font de Pina. 3. La vall de Pina i els seus voltants. 4. Les terres primes: les rotes*. Algaida, 1997

5. *Alcover, Antoni Maria. El rector de Castellitx. Una rondalla den Jordi des Racó*. Algaida, 1998

6-7. *Certamen Literari de Castellitx, 1999. Obres premiades: Poesia, Narració Curta i Glosat*. Algaida, 1999

8. *Servera Ribas, Bernat. Pina II. 1. Les nostres cases. Toponímia rural i urbana. 2. Inventari arqueològic del terme de Pina*. Algaida, 1999

9. *Fullana Puigserver, Pere. Memòries d'un temps (I). Capítols d'història contemporània d'Algaida (1800-1823)*. Algaida, 2000

10-11. *Certamen Literari de Castellitx, 2000. Obres premiades: Poesia, Narració Curta i Glosat*. Algaida, 2001

12. *Certamen Literari de Castellitx, 2001. Obres premiades. Part 1. Poesia i Poesia Popular (Glosat)*. Algaida, 2002

13. *Certamen Literari de Castellitx, 2001. Obres premiades. Part 2. Narració Curta*. Algaida, 2002

14. *Fullana Puigserver, Pere. Memòries d'un temps (II) Una època de canvis imperceptibles (1824-1843)*. Algaida, 2002

15. *Premis Castellitx 2002. Obres premiades: Poesia, Narració Curta i Glosat*. Algaida, 2003

16. *Servera Ribas, Bernat. Dites, gloses, cançons i llegendes de Pina*. Algaida, 2003

17. *Premis Castellitx 2003. Obres premiades: Poesia, Narració Curta i Glosat*. Algaida, 2004

COL·LECCIÓ PERE CAPELLÀ

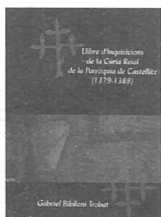
1. *Mulet, Pere / Fullana, Pere. Bibliografia d'Algaida*. Algaida, 1992, (exhaurit)

2. *Antich Servera, Rafel. Memòria als republicans víctimes de la repressió feixista a Algaida durant la Guerra Civil de 1936*. Algaida, 2002, (2ª edició)

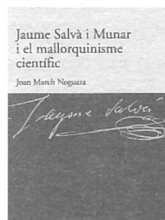
3. *Certamen Literari de Castellitx. Obres premiades. Algaida, 1968-1995*. Algaida, 1995

4. *Fullana Puigserver, Pere / Pàez Rosselló, Joan Josep. Història del futbol a Algaida*. Algaida, 1996

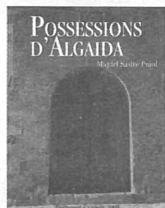
5. *Bibiloni Trobat, Gabriel. Llibre d'Inquisicions de la Cúria de la Parròquia de Castellitx (1379-1388)*. Algaida, 1997

6. *Mulet Mas, Víctor (dir. lit). Comèdia del gloriós sant Honorat*. Algaida, 1999

7. *March Noguera, Joan. Jaume Salvà i Munar i el mallorquinisme científic*. Algaida, 2001

COL·LECCIÓ PANORÀMICA

1. *Sastre Pujol, Miquel. Possessions d'Algaida*. Algaida, 2000

Pere Capellà, contra el seu temps

Llorenç Capellà*

Pere Capellà va ésser un home que anava contra el seu temps. S'identificava amb els corrents de canvi, en uns moments en què una part de la societat entenia que el canvi era una manera de precipitar-se a l'abisme. Em referesc, primordialment, al Pere Capellà que tancava un període de la seva vida en sortir del Penal d'Alcalà de Henares l'any 1943. Però també al Pere Capellà que desperta a l'adolescència en un entorn social hostil i es rebel·la contra el seu destí personal; i al Pere Capellà que, sobreposant-se al propi esfondrament anímic i al segrest de la intel·ligència que havia perpetrat la Dictadura, construeix un món teatral amb el qual s'identificava plenament la gent mallorquina, desposseïda, aleshores, de gairebé tots els referents culturals que li eren propis. Pere Capellà va contra corrent. Aquesta tosquesa a canviar allò que en diríem el transcórrer normal de la història és una constant en la seva aventura vital i intel·lectual. De manera que havia d'ésser un perdedor, malgrat que la seva bona estrella tengués moments rutilants. A partir d'aquesta convicció –que és un perdedor–, que ens ve a confirmar la seva mort sobtada, en una edat que hem de considerar prematura –quaranta-sis anys–, creix i s'enforteix l'aurèola d'home abrandat, d'escriptor popular, d'intel·lectual coherent amb el seu ideari social i polític. De Pere Capellà ha despertat tant d'interès la seva aventura humana com la literària. Curiosament, en el seu teatre –descomptant *Val més un dit en es front* o algun passatge anecdòtic d'*Es Carrer de les tres roses*– no hi trobam referències autobiogràfiques. En canvi, com no podia ésser d'altra manera, s'hi reflecteixen les idees bàsiques que donaren sentit a la seva vida. Exemples? Tants com en vulgueu. El cant a la terra, no idíl·lic, més aviat carnal, que es desprèn de *L'amo de Son Magraner* o de *Sa madona du es maneig*, la crítica descarnada al poder polític,

present a *Sa Pesta*, quan aquest poder menysprea la dignitat de la persona; i la burla i la denúncia dels privilegis de sang o de família que caracteritzen *Es Marquès de sa Rabassa* i *El Rei Pepet*. Curiosament –i afortunadament–, aquests missatges foren compresos i compartits per una part important de la ciutadania. Pere Capellà va assolir, a Mallorca, una popularitat immensa. Popularitat que es manifestaria a la seva mort, una autèntica commoció social. Pere Capellà, en morir, havia perdut la batalla definitiva. Els seus amics ho comentaven entre ells: «Ha perdut la seva darrera batalla», deien. Així, talment. I és cert, l'havia perduda. Com n'havia perdut tantes altres. Era l'any 1954. D'aleshores ençà, Mallorca ha canviat en tots els aspectes. La població de l'Illa s'ha vist incrementada de manera espectacular, ha canviat l'estructura social i econòmica, i la desmemòria –entesa com a ens de colonització– s'ha instal·lat entre nosaltres. Tanmateix, Pere Capellà es resisteix a ocupar el seu lloc en el prestatge de les llibreries. Vull dir que no és únicament un escriptor que forma part del nostre tresor literari, sinó que és present al carrer. Continua viu en el cor de moltíssima gent, i el seu nom desperta solidaritat i emocions que ja semblaven esvaïdes.

No sé si som jo el més indicat per parlar de Pere Capellà. Potser no. Tanmateix, és entre les parets de ca nostra on, quan jo era infant, es feia corpòria la seva absència i on la punyent nostàlgia del record elaborava el mite. Era present mon pare, to-pàvem amb les seves coses. Les ulleres, les seves ulleres, mai no s'arracaren. Sempre eren damunt una taula o l'altre. I, en obrir un calaix, ens trobàvem amb la seva estilogràfica que havia deixat allí qualsevol de la família: ma mare, la meva germana o jo. I aquests estris, lluny d'evocar-nos la presència de la mort, ens acceptuaven la convicció en una proximitat desitjada. Enteneu-me: era com si

Pere Capellà devers 1933, poc després d'obtenir el títol de mestre d'escola. (Foto: arxiu familiar).

hagués sortit de casa per anar a comprar tabac. Paral·lelament es posaven en marxa altres ressorts anímics que ens deien que la història –aquella història de vida esclatant que havia protagonitzat Pere Capellà– s'havia acabat. I es va fer omnipresent la maleta de cartró, color de vinassa, que li va servir per a transportar allò que havia acumulat a la presó d'Alcalà: una mica de roba, qualche dibuix, i molts, moltíssims, de papers escrits amb cal·ligrafia adelerada i nerviosa. Tota la vida que he viscut –i que ja és molta–, la maleta de mon pare ha estat a la casa, fent, a vegades, nosa, i sempre companyia. Adesiara era damunt una cadira, adesiara prop d'un cossioll. O a un racó de la cuina, no endebades és a les cuines on batge la vida familiar. La maleta, però, era també sinònim de llunyania. Una llunyania que ens confirmava un dibuix del seu bust, fet per Miguel Al-fageme, estant ambdós a presidí. Per-meteu-me una confiança: a mon pare me'l robaren abans de néixer. Vaig recuperar-lo els anys de la primera infantesa. I algú en forma de mort –la dissort, potser?– me'l va tornar a robar, com si el fet de robar persones condreteres fos la cosa més natural del món. Em queda la imatge d'un home distret, tanmateix de tracte afectuós i alegre. Podria fotografiar cada gest, cada mirada seva. Sé que els seus pensaments volaven a una altra banda. Adesiara, retornaven al passat, adesiara es refugiaven en el món fantasiós del teatre. El seu pre-

Amb l'escriptor Gabriel Fuster "Gafim" signant llibres en el Dia del Llibre. (Foto: arxiu familiar).

sent era la família. No tenc constància que en aquells anys —els compresos entre 1943 i 1954— dugués cap mena d'activitat política. Això no significa que militars i policies i la gent que fa funcions de vigilància el deixassin viure en pau. L'any quaranta-quatre va ésser retengut alguns mesos a la presó de Ses Illetes. Jo record una fogatera, encesa al corral de ça una germana de ma mare, i infinitat de papers i de revistes cremades. Era l'any quaranta-nou o el cinquanta. Hores abans, algú l'havia avisat, a mon pare, de la conveniència de tirar a les flames tots aquells documents que poguessin remoure històries passades. I ho va fer. Tenc el convenciment que la política —fins i tot quan era un membre actiu d'Esquerra Republicana— únicament li havia interessat com a eina capaç de sacejar les consciències. D'altra banda, havia viscut massa temps al llindar de la incertesa, havia vist la cara més cruel i estulta de la conducta humana. Havia perdut i proud. En un dels seus poemes escrits en castellà, i signats a Alcalá, parla de l'afusellament de tres oficials republicans, cal pensar que amics seus. Els darrers versos són colpidors. Diuen: "En el suelo, acribillados,/ les quitaron las esposas.../ Trajeron hombres atados/ y ahora desatan cosas".

L'activitat política s'ha d'entendre, en Pere Capellà, com la conseqüència lògica de qui aposta per un canvi radical en l'ordre social i polític. Aleshores —mil nou-cents vint i busques— era possible. La política no era únicament gestió de l'interès comú, sinó que suposava, per a les esquerres, una

esperança de trencament amb el passat que havia de quallar en un dia a dia dur, tanmateix il·lusionant. Nascut l'any 1907, Pere Capellà tenia setze anys quan el General Primo de Rivera va proclamar la Dictadura. Va créixer amb el rerafons de la pèrdua de les colònies i de la guerra d'Àfrica, l'afusellament de Ferrer i Guàrdia, els enfrontaments sagnants entre la patronal i els obrers, i el degoteig constant de l'emigració. El govern del general Berenguer, a Espanya, no va fer més que accentuar l'odi popular contra la monarquia. En contraposició a l'actitud clarament reaccionària de la majoria de l'oficialitat militar, sorgia l'aventurerisme d'aquells que pretenien avançar-se a la història. Pensem en Ramón Franco, en Fermín Galán i García Hernández o en l'aixecament frustrat dels aviadors a l'aeròdrom madrileny de Cuatro Vientos. Hi havia un món que s'esfondrava, era evident. I aquest món, a ulls d'una generació treballadora, part de la qual amb suor i esforços havia tingut accés a qualque mena de formació intel·lectual, era el símbol del caciquisme, del clericalisme, de l'analfabetisme i de l'endarriment industrial que patia l'Estat respecte a la majoria de països europeus. El canvi, tan esperat, va iniciar-se amb les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931. Dos dies després, el 14, era proclamada la República. Cap a les quatre de l'horabaixa, la bandera republicana va ésser hissada al balcó de l'Ajuntament de Palma. Aquell mateix horabaixa —segons em relatava, fa uns mesos, Bartomeu Salas, testimoni directe dels fets— la

República també arribava a Algaida. Un grup d'homes anaren en manifestació des de l'hostal a la plaça del poble i allà, Pere Capellà, va adreçar-se a la gent per comunicar-los la notícia. La república substituïa la monarquia. Aleshores tenia vint-i-tres anys i estudiava magisteri. D'aquell temps daten les seves *Cançons republicanes*. Les publicarà, amb posterioritat, el diari *El Día*, el 12 de febrer de 1933. Heus-ne ací uns versos: "Deixau que deixi sentir/ sa veu des poble pagès,/ poble que no deia res,/ perquè no podia dir:/ des poble que fins aquí,/ sens motiu i sens raó/ ha regat amb sa suor/ des front, que tan alt pot dur,/ sa terra que és del Comú/ i se n'aprofita es senyor".

No pretenc contar la vida de Pere Capellà, feina que ja va acarar Joan Miralles en la seva *Vida i obra de Pere Capellà* i que, actualment, queda reservada a Pere Fullana, que n'escrirà la biografia. Tampoc no he de parar esment en l'anàlisi del seu teatre ni de la seva activitat docent i literària. N'han parlat els meus companys de taula i, a més a més, és objecte d'estudi en la introducció a les obres completes que ha realitzat Maria Magdalena Alomar (a publicar per Editorial Moll), i també ho serà en el cicle de conferències promogudes per l'Ajuntament d'Algaida. D'ençà la seva mort, Pere Capellà i la seva obra han merescut l'atenció d'intel·lectuals com Josep Maria Llompart, Gregori Mir, Gabriel Janer Manila, Miquel López Crespí, Antoni Serra, Joan Guasp, Llorenç Villalonga, Biel Majoral, Bartomeu Mestre, Joan Bonet, Josep Massot i Muntaner, Antoni Nadal, Manuel Sanchis Guarner, Josep Maria Buades i tants d'altres que, sens dubte, n'han donat una visió més acurada de la que pugui donar jo. Tanmateix, si he parlat de quin era el brou de cultiu social i polític en el qual va créixer, no puc deixar de remarcar que els plantejaments de revolta que enarborava davant l'abús i la injustícia procedien del seu pare, Llorenç Capellà, mestre Llorenç Batle, glosador reconegut. Pere Capellà va prendre partit decidit per la República. I amb un compromís que s'anava fent més i més ferm a mesura que la situació política d'arreu de l'Estat es radicalitzava. En produir-se la proclamació d'Estat Català, l'octubre del trenta-quatre, es trobava exercint de mestre a Montcada o a Sans (ara mateix no puc especificar-ho). Mesos després, resumeix la frustració de la derrota en un article pu-

blicat a *Cultura Obrera*, i ens deixa clarament definida quina era la seva postura davant el conflicte. Escriu coses com aquesta: “Yo espero que de la casa consistorial llamarán a todos los ciudadanos para armarlos y sumarlos al movimiento”. O aquesta: “Se anuncia que el ejército ataca la Generalitat y que las fuerzas revolucionarias rechazan valientemente el ataque (...). Busco con la mirada un hombre que me diga una sola palabra, que solicite mi acción”.

Va ésser, Pere Capellà, una persona conseqüent amb les seves idees. Aquest tarannà compromès del trenta-quatre ja no l’abandonarà en els anys difícils, alguns d’ells tenyits de tragèdia, que haurà de viure. La seva activitat pública, en aquells anys que precediren l’esclat de la Guerra Civil, l’hem de qualificar de notòria. Va ésser mestre d’escola de la promoció del trenta-tres. Ja des d’abans de la instauració republicana, l’Escola de la Normal, a Palma, s’havia convertit en un centre vital, capaç de promoure l’estudi del pensament i de recuperar els trets essencials de la cultura autòctona. Joan Miralles, tot citant un article de Pere Capellà, publicat el 12 de febrer de 1933 en *El Día*, afirma “que ens permet entreveure (l’article) les referències històriques i culturals que són objecte de la seva admiració juvenil: en Jaume I, en Ramon Llull, el cant de la Balanguera, en Llorenç Ribera, en Costa i Llobera, Capocorb, els talaiots, etcètera”. A aquestes referències n’hi hem d’afegir d’altres: les que es forgen a partir de la Revolució d’Octubre, l’any trenta-quatre, i de la formació d’Esquerra Republicana Balear, el mateix any. A partir d’ambdós fets, el catalanisme deixa d’ésser evocació històrica i és assumit com a part de la seva ideologia esquerrana, cosa a la qual contribueixen Bernat Jofre i, sobretot, el mestratge dels felanitxers Pere Reus i Pere Oliver Domenge. Dos d’ells –Bernat Jofre i Oliver Domenge– pagaren amb l’exili la seva militància republicana. Pere Reus fou condemnat a mort per un tribunal militar i afusellat al cementiri de Palma el dia 28 de juliol de 1938.

Un dels primers dies del Cop d’Estat que va servir de pòrtic a la Guerra Civil, Pere Capellà va passar en barca a Menorca, que es mantenia fidel a la República. D’allà a Barcelona. Va incorporar-se a l’Escola Popular de Guerra, depenent de la Generalitat, i en va sortir amb la graduació de Tinent d’Artilleria l’1 de juliol de

Pere Capellà Roca en una fotografia d’estudi realitzada els anys cinquanta.
(Foto: arxiu familiar).

1937. Immediatament va ésser destinat al front de Guadalajara, depenent de l’Exèrcit del Centre. No us contaré la història d’un soldat. Així i tot, no puc evitar fer-hi una breu referència. Pere Capellà va saber quin pa s’hi dóna, a la guerra. En un article publicat a *Mallorca Nova* –òrgan d’informació de l’Esquerra a Barcelona– compara, des de Guadalajara estant, Mallorca amb Castella i escriu: “Inconscientment és sempre Mallorca que em dóna la mesura de les coses. Això em demostra el que l’estimo. Potser és per això que des de que som aquí em sent més fort i més animat que mai, perquè estant a prop del front estic més acostat a la meua terra. El camí del nostre retorn s’ha d’obrir per aquí”. Tanmateix, l’altura moral de Pere Capellà adquireix gran-

dària quan la caiguda de Madrid en mans de les tropes de Franco ja és inevitable. No maquilla el seu compromís ètic ni refusa el passat. Col·laborava a *Política Republicana*. Els articles que he localitzat, escrits dins l’any trenta-nou, traspuen la tristesa, la tendresa i la ironia, de qui contempla un món estimat que s’esfondra. Lluny d’abdicar dels seus ideals en moments tan crítics, publica –dia 15 de gener de 1939– el poema que resumeix el seu comportament ètic. Es titula *Libre* i està dedicat a Pere Oliver Domenge, el seu mestre i amic. Diu: “Nunca: nunca extenderé mi mano/ mendigando la gracia, sometido./ Primero morir, que no he nacido/ para rastrear como vil gusano./ De mi vida absoluto soberano/ seguiré siendo, como siempre

A Montuïri, la segona meitat del decenni de 1940. (Foto: arxiu familiar).

he sido;/ nadie me verá, como potro uncido/ a la carroza de ningún tirano./ Podrán conseguir el sometimiento/ de mi cuerpo débil; cargarme de penas,/ inventando en mi contra cien cadenas,/ negarme la luz, negarme el aliento.../ Yo seré el que soy. No sirven cadenas/ para atar las alas de un pensamiento". Un mes i escaig més endavant, es produïa la capitulació de Madrid. El Coronel Casado va partir a l'exili des de València, i els oficials de l'Exèrcit Popular tengueren lloc preferent en els vehicles que sortien cap a Alacant, l'últim passadís que havien de recórrer si volien abandonar l'Estat. Pere Capellà va preferir afrontar les seves responsabilitats. Sense cap esperança de sortir-ne ben parat. Us en donaré una prova. Va acudir a acomiadar-se del Governador Civil de Madrid, el maonès Francesc Carreras, que havia optat per a demanar asili polític a Mèxic. Pere Capellà va lliurar algunes pertinences personals a l'esposa del Governador –entre elles un anell–, amb el prec de fer-les arribar a Maria Formés, la dona que, des de Montuïri estant, enyorava la seva absència, i amb la qual es casaria en retornar a Mallorca, l'any 1943. Seria després d'haver complit quatre anys de presó

al penal d'Alcalá de Henares, d'un total de vint. En morir, l'any cinquanta-quatre, ho faria en llibertat vigilada.

L'any 1949, Pere Capellà va retrobar-se amb Manuel Sanchis Guarner, el filòleg i amic amb el qual havia coincidit en el penal d'Alcalá de Henares. Sanchis el va convèncer perquè abandonàs l'exili interior. I no sols el va encoratjar a recuperar el seu caràcter, sinó que li va assenyalar els camins que havia de seguir per a la seva reincorporació a l'activitat literària. Sanchis va avalar la seva primera obra –*L'amo de Son Magraner*– davant la Companyia Artis, i el va introduir com a col·laborador al diari *Baleares* –inscrit a l'anomenada "prensa del Movimiento"–, que era l'òrgan d'informació amb més predicament entre els mallorquins. A *Baleares*, Pere Capellà va signar una secció titulada "Coplas sin malicia", que va tenir un èxit tan immediat com espectacular. Curiosament, aleshores, Pere Capellà, atesa la seva condició de republicà en llibertat vigilada, no podia publicar a cap mitjà de comunicació. De manera que va publicar, sí, però no ho va fer signant amb el seu nom. Així va néixer Mingo Revulgo, segons Joan Miralles "tot un símbol, perquè aquest nom era una al·lusió a les famoses Coplas de Mingo Revulgo, del segle XV, d'autor fins ara desconegut, i que venia a ser una sàtira política contra Enrique IV, en to al·legòric, amb un interessant diàleg entre un profeta o endevinator, Gil Arribato, i Mingo Revulgo, que representa el poble, que parlen sobre els diversos mals que afligien aquell temps". L'any 1949, per tant, suposa el retrobament de Pere Capellà amb la seva gent, amb la seva illa. Hauria d'afirmar, si em deixàs guiar per una lectura fàcil, que aquell esclat de popularitat, de simpatia i de solidaritat que el va envoltar, eren la conseqüència lògica d'un escriptor d'èxit. Però pens que no copsaria el fenomen Pere Capellà en tota la seva complexitat. Hi havia una complicitat ben patent entre ell i els vençuts, entre ell i els que, sense haver viscut la guerra, s'oposaven com podien i sabien a l'estultícia generalitzada i fomentada per la mateixa Dictadura. Josep Maria Buades, en el llibre *Intel·lectuals i producció cultural a Mallorca*, després d'afirmar que amb *Sa Pesta* –que és "una ferotge crítica a les postures contràries al respecte dels drets humans"– Pere Capellà introdueix el teatre polític en els escenaris del teatre regional, afegeix

que "en la tercera i última etapa literària –és refereix a la que comprèn *Es marquès de Sa Rabassa* i *El Rei Pepet*– Capellà busca un equilibri entre les rígides exigències del públic mallorquí i el manteniment de les conviccions polítiques de l'autor: Les obres resultants seran, doncs, una simbiosi entre una visió costumista i plena de clixés de la societat illenca amb algunes dosis de crítica social. El tema de la lluita de classes i la denúncia dels abusos dels poderosos estan presents en les dues darreres obres: *Es marquès de Sa Rabassa* i *El Rei Pepet*. La cita és llarga, però aclaridora. "Gabriel Janer Manila –continua Buades– opina que el teatre de Pere Capellà exercia una funció revulsiva perquè en el seu èxit veritablement popular s'hi miraven bona part d'aquells que coneixien la història de la seva derrota i que, com ell, havien perdut dramàticament la guerra. Fou el seu èxit, doncs, una breu alenada d'aire fresc per a aquella gent que havia estat vençuda, que patia una dura repressió, però que veia en el reeiximent d'un altre vençut la possibilitat de treure el cap de l'aigua i fer-se respectar pels vencedors".

Fa unes setmanes –amb motiu del pregó de festes de Sant Honorat, inserit dins l'Any Pere Capellà que ha organitzat l'Ajuntament d'Algaida–, Antoni Serra afirmava que "tots els mallorquins i tota la gent de parla catalana tenim un deure amb Pere Capellà (...). Un deure amb l'home, amb l'intel·lectual, amb la persona compromesa". Pere Capellà va morir l'any 1954, de manera sobtada. El mes de desembre, dia 17 concretament. Va morir l'escriptor, l'agitador cultural, l'home fidel al seu temps i als interessos de la seva gent. Tanmateix, no se'n va anar del tot. Si més no, jo en tenc aquesta impressió. Resta viu en la memòria popular. I la maleta que va dur d'una guerra –aquella maleta que contenia records i dèries– continua a ca seva, a qualche racó o ben enmig d'una estança. I continua, la maleta, amb les tanques obertes; amatent amb les mans que vulguin regirar papers. En aquesta maleta hi havia "Jo sóc català", el poema que Biel Majoral ha convertit, en una comunió total d'idees, en cançó i clam. "Jo sóc mallorquí,/ i és la meva glòria/ ésser català/ per la meva història". Era, aquesta, sens dubte, entre totes, la seva credencial d'identitat més primigènia. ■

* Escriptor

Pere Capellà. Una reivindicació del teatre popular

Maria Magdalena Alomar*

L' Ajuntament d'Algaida va decidir recordar el cinquantè aniversari de la mort d'un fill il·lustre amb l'organització de tot un conjunt d'activitats culturals: l'edició d'un calendari i d'un cartell commemoratiu, una exposició itinerant, la realització d'un cicle de conferències, un taller de teatre i un altre de glosat, la publicació de la seva biografia, l'elaboració d'unitats didàctiques per a primària i secundària, la confecció de la seva biografia, etc. Paral·lelament, altres institucions han organitzat actes semblants: Mag-Teatre ha muntat l'obra *El rei Pepet* i prepara la de *Val més un dit en es front*, El III Congrés d'Estudiants de Filologia va prendre el seu nom, el Departament de Filologia incorporarà l'estudi de la seva figura als seus programes teatrals i l'exposició fotogràfica recorrerà totes les seues universitàries de les Balears, com també arribarà a molts instituts de secundària i a nombrosos pobles d'arreu de les illes, l'edició d'aquest especial de la revista, etc. A més a més, són a punt de sortir al mercat les obres completes de l'autor.

La societat illenca sempre ha reconegut el valor de l'obra de Pere Capellà. L'èxit massiu de les representacions al moment de l'estrena n'és una bona prova i li ha retut homenatge aplaudint cada una de les nombroses reposicions que s'han estat fent ininterrompudament durant dècades. Avui, el seu llegat ens continua enriquint, tant pels seus valors humans com per la seva contribució artística. Com a persona, pel que representa la seva lluita a favor del socialisme i de la república i perquè aquest reconeixement a la seva memòria es pot fer extensiu a totes aquelles víctimes de la guerra que, com ell, patiren la brutalitat de la repressió franquista. Com a creador, perquè

demostra tenir consciència d'escriptor i voluntat de superació i, a més, ens ha llegat una obra teatral sòlida, variada i amb una molt interessant evolució.

En aquest escrit, ens centrarem únicament en la seva obra dramàtica, que caracteritzarem molt esquemàticament a continuació a partir de les obres més emblemàtiques.

1. La primera etapa inicial: el teatre costumista.

Pere Capellà inicià la seva creació dramàtica amb una trilogia formada per: *L'amo de Son Magraner* (1949), *S'hereu de sa farinera* (1949) i *Sa madona du es maneig* (1950). Són tres comèdies construïdes segons el model més clàssic: divisió en tres actes i unitat de temps, lloc i acció i amb línies argumentals simples: la vida en família d'un grup de personatges que cerquen l'estabilitat sentimental i l'econòmica i les aconsegueixen, finalment, al seu gust.

A *L'amo de Son Magraner* l'autor ens presenta una existència quotidiana, harmònica i senzilla, i crea tot un seguit de situacions escèniques que esdevenen l'excusa perfecta perquè l'autor ens acosti a un món rural de gran vitalitat i amb profunds canvis socioeconòmics: la maquinització del camp, el contraban, els nous negocis agraris, l'accés a la cultura i als estudis superiors, el nou confort, les formes de relació social i de l'oci, etc., però també el pes paralizador de la tradició, el classisme imperant, els prejudicis de la població, l'analfabetisme existent, la fam, la por, l'ordre social jerarquitzat, el caciquisme, el masclisme, etc.

Un dels grans temes és l'accés de la pagesia a la propietat de la terra i a un estatus social superior, gràcies a l'esforç i al treball diaris. Els nous propietaris pagesos han esdevingut

Amb l'actriu Catalina Valls després d'una representació. (Foto: arxiu familiar).

veritables senyors perquè s'han guanyat el dret de posseir-la amb la lluita quotidiana contra un medi dur, no l'han heretada dels avantpassats com era costum entre els senyors. Se l'estimen, s'hi han enriquit però continuen treballant-la. Aquest seria el gran ideal que ha d'aconseguir la pagesia illenca, sotmesa al caciquisme de segles:

Fr-Aina: Aleshores hi havia molta garriga, i noltros la traguérem tota. Vàrem esser es qui li posàrem més car. Llavo sa terra no valia res. Es que s'aferraven a ella, l'estimaven i l'anaven recollint així com podien, quan es senyors, cansats d'ella, la despreciaven com una criada veia. Bé s'ha venjada sa terra d'aquells desprecis, i ben agràida ha estat amb sos que no l'abandonaren.

Terra i pagès formen un tot inseparable i la finca esdevé el seu espai d'identitat:

Joan: Pot més un Gaspar per sa conservació de sa nostra terra, que cap senyoret d'es que tu somies. Començarà per treure voreres; per posar un abre jove en es lloc d'es vei; per aixecar esboldrecs; per pentinar-la i fer-li carícies, i sa terra el redimirà de sa seva condició, i ben aviat, sa gent d'es poble li dirà En Gaspar de S'Amarador, es gendre de Son Magraner.

Maria: Per tu, arribar a esser l'amo més com tocar amb un dit al cel.

Joan: P'es qui viuen trebaiant sa terra, alcançar aquesta categoria és tant com per un soldat arribar a esser general.

Saludant el públic, des de l'escenari, al final d'una representació teatral. (Foto: arxiu familiar).

Tots aquests canvis socials provoquen un seguit d'actituds i de prejudicis que ens són presentats a partir d'oposicions entre personatges i que exemplifiquen dues formes de pensar i d'entendre el món: per exemple, en Joan de Son Magraner, pagès, el protagonista principal i amo de la finca, i en Lluís o en Llinàs, senyorets ciutadans, que ja tenen carrera universitària, però no terra. Aquesta oposició també es fa evident entre tots els personatges femenins. Na Maria i na Miquela cerquen la posició social a través d'un matrimoni avantatjós i pertànyer a la classe dominant de la qual imiten les formes de comportament. Elles personifiquen les aspiracions socials del poble però resulten ridícules per les idees classistes que manifesten:

Joan: Tu i Na Miquela estau completament cegades per un desig de voler esser, perquè teniu un concepte equivocat de lo que sou, i sembla que demanau per amor de Déu que vos deixin esser una altra cosa. Acceptaríeu qualsevol incapacitat amb un títol de senyor.

Entre aquestes dues formes antagòniques de concebre el món, es planteja un altre dels grans temes de fons de l'obra: la visió de l'ascens social. En aquest sentit en Joan i la seva mare no ho són gens, de classistes, i manifesten consciència de classe treballadora. Òbviament és amb ells que ens identifiquem per un elemental sentit ètic:

Fr-Aina: Si guardar ses distàncies és comportar-mos com si fóssim distints d'es qui trebaien per noltros, no les guardaré mai. Si tu no has trebaïat, perquè jo vaig trebaïar per tu, no per això ets distinta de mi.

També podem observar com els descendents de casa de senyors, ja arruïnats, com na Juanita, poden estudiar a la universitat però és gràcies al préstec econòmic que li fa en Joan que ella modernitza el negoci familiar. Tenim una visió de la dona realitzada al marge del matrimoni i estabilitzada professionalment:

Juanita: Volia que cobrassis per no deure't res; per estar amb igualtat de condicions; (...) Perquè sapiguessis que me bast tota sola; que no necessit casar-me amb un amo ric per poder viure. Amb una paraula: que puc esser independent, i que si deix d'esser-ho qualque dia, serà perquè em doni la gana.

Pere Capellà exposa la visió de la Mallorca real, no la mitificada per poetes i novel·listes, des d'una perspectiva amable, amb una certa dosi d'ironia i sobrevaloració alhora. Ell pretén criticar actituds classistes però no vol ridiculitzar la pagesia ni la classe treballadora, com era tan corrent a l'època en moltes de les obres que s'estrenaven, perquè ell, com a socialista, s'identifica amb aquests i no sent autoodi:

Joan: (...) Precisament ses històries de pagesos, no prosperen més que dins Ciutat, a on sembla que s'hi han escolat tots es renegats de la pagesia. (...) Però ni es pagès acapara tot lo ridícul de Mallorca, ni es ciutadans detenten s'exclusiva de sa sensatesa. No és més torpe un pagès movent-se per dins Palma, que un ciutadà movent-se per dins es terrossos.

Quant a altres recursos literaris nous, Pere Capellà explora els elements simbòlics: el veritable gran protagonista és Son Magraner, la finca que no apareix mai en escena i que és equivalent al paradís terrenal, on viure feliçment amb la família però també amb els treballadors i amb els animals, principalment l'euga Pastora, tot un altre símbol planer de l'apassionament pels elements que donen vida a la terra i a la gent.

En totes aquestes peces Pere Capellà seguí la línia de la producció escènica tradicional de la comèdia costumista del s XIX. De fet, reprenqué el model que durant els anys de la República s'havia popularitzat i contribuï a la seva consolidació. La diferència respecte de molts altres autors de la mateixa època és que ell el dignifica amb un rerafons ideològic de caire romàntic com l'amor a la terra, de caire social com la crítica al classisme i de caire nacionalista com el localisme patriòtic.

2. La segona etapa reflexiva: el teatre compromès.

Aquesta és una producció força allunyada de l'anterior i ben interessant ideològicament, que demostra la seva evolució creativa. La formen dues peces: *Sa pesta* (1951) i *Més val un dit en es front* (1953), que són una mostra de la reflexió polític-social i personal, respectivament, de Pere Capellà i la seva presa de posició amb el moment històric que li ha tocat viure.

Sa pesta és una sàtira política. Formalment, presenta una estructura de comèdia convencional l'argument de la qual gira al voltant de la fabricació per part d'uns científics aparentment bojós d'una bomba que pot matar la humanitat en segons—hem de recordar que la segona guerra mundial havia acabat l'any 1945 amb les bombes nuclears sobre Hiroshima i Nagasaki—. En realitat, aquesta és l'excusa perquè l'autor ens presenti la seva visió del poder d'un estat i els seus mecanismes de control sobre la població. Hi crea, a més, un món propi: Gallinòpolis, on tots els personatges

personifiquen diversos comportaments humans en relació al poder establert: el sentit comú, la crítica, la revolució, la submissió, la por, l'adhesió, la col·laboració, la manipulació, l'abús, el control, etc. El parlament del president és molt significatiu:

President (al micro): Gallinopolitans: hem..., hem.... Després d'uns dies d'inquietud pública, es vostro president us fa l'honor de comunicar vos que sa sospita que pogués existir una nova arma secreta, s'ha confirmada. S'arma secreta existeix, però no hi ha por, perquè es seus fins no són es que tots creïem. No és una arma dirigida contra els animals i això mos tranquil·litza. Els animals no tornaran a esser molestats. Ses primeres proves de s'arma secreta se realitzaren amb ells, perquè es seus inventors no la volien provar amb sos homos sense estar segurs que matava. Ara que ja sabem que, efectivament, mata, totes ses proves que s'hagin de fer per arribar an es seu total perfeccionament, se faran sobre material humà, que és més barato.

Mentre les relacions entre ciència i poder són avantatjoses per als dos, tot funciona perfectament:

Esteve (al micro): (...) Una arma que mos permetrà alliberar de s'esclavitud totes aquelles potències que no vulguin obrar segons ses nostres conveniències democràtiques. Sa nostra arma no és una arma destinada a sa guerra, sinó tot lo contrari; amb una sola passada que donem an el món, sa pau eterna quedarà assegurada per una bona estona.

Ara bé, quan pretenen actuar al marge dels interessos del govern els científics esdevenen víctimes de les estructures governamentals i la lluita per la seva llibertat se converteix en fonamental i, sobretot, molt perillosa:

Ministre: Sa pàtria els exigeix aquest petit sacrifici.

Esteve: Quin?

Ministre: Es de sa seva reclusió voluntària.

Felip: Prou de sacrificis voluntaris. Volem sa llibertat.

President (tapant se les orelles): Oh! Què ha dit aquest homo?

Felip (més fort): Volem sa llibertat, Que encara no ho ha entès? Sa llibertat! (Tots, menys Esteve, estan horritzats de sentir ho)

A partir d'aquest enfrontament entre la llibertat individual i la sub-

missió a la voluntat del poder, els mecanismes de repressió es posen en funcionament: la manipulació informativa, la coacció, la pressió psicològica, el control dels subversius, la violència oficial, la tortura, etc. Aquests científics bojós ho entenen perfectament i per aquesta raó fan rebentar la bomba. Aquest final impactant és colpidor i el missatge ben clar: la llibertat no és possible.

Val més un dit en es front ens acosta a la reflexió pròpia de l'autor, "un artista pobre, ric d'il·lusions", sobre el procés creatiu i el valor de la literatura. La història sembla autobiogràfica perquè ens explica la revifalla vital d'un mestre sense feina, en Perico –alter ego de Pere Capellà, represaliat i depurat del cos– que aconseguix triomfar com autor teatral. Ens hi planteja la incomprensió que genera l'art en la seva societat, que viu únicament preocupada per aconseguir doblers i mira els artistes amb llàstima, menyspreu o indiferència. En el fons, ens remet als plantejaments del moviment modernista de l'enfrontament de l'artista amb la seva societat:

Manolo: Sa meva vida... És un avenc d'emocions... Mai sebré lo que és estar satisfet. (...) Tampoc vull que creguis

BOLLETÍ DE SUBSCRIPCIÓ

Nom i llinatges:

Adreça:

C.P.: Població:

Tel.: Fax: e-mail:

Professió: Edat:

Es fa subscriptor de la revista **Lluc** per un any, prorrogable si no hi ha ordre en contra i per un import de 21€

PAGAMENT DE LA SUBSCRIPCIÓ:

XECA BANCARI

DOMICILIACIÓ

CODI ENTITAT			

CODI AGÈNCIA			

D.C.	

NÚMERO DE COMPTE							

OMPLIU AQUESTA TARJA I ENVIU-LA A:

Lluc

C/ Joan Bauçà, 33 - 1er - 07007 Palma (Mallorca)

Tel. 971 25 64 05 - Fax: 971 25 61 39

e-mail: coc33@infonegocio.com

DATA I SIGNATURA:

Saludant el públic al final de la representació de *L'amo de Son Magraner*.
(Foto: arxiu familiar).

*que es meu viure és una desgràcia...
És un goig extenuant, perquè mai té fi.
Perseguesc un indefinit, i això és sa causa des meu desassossec.
Cerc i no sé què cerc; però tenc es pressentiment de que qualche dia voltant un cantó,
això que m'atreu i que no sé què és, s'aixecarà davant mi, i un llamp que omplirà el cel, il·luminarà lo que volem.
(...) Jo no sé lo que vull, perquè sempre vull més.
Tenc inquietuds de gegant...
Domés m'atreu lo grandiós.*

És a partir del microcosmos familiar: la història d'amor entre Perico i Maria –Maria Fornés, la seva esposa a la vida real–, la companya comprensiva que comparteix amb ell els ideals i la gana; i del social: la relació amb els veïnats –gent pobra que sobreviu a la postguerra–, que l'autor desenvolupa el gran nucli temàtic: l'ideal d'artista, la lluita per la utopia i la dèria de crear:

Perico: Jo no crec que sia indecorós fer lo que jo feia. Sa fam justifica moltes coses, padrina. Però si humiliant-mos no conjuram sa misèria, val la pena d'aixecar-mos, encara que mos vegem condenats a una misèria igual. És dir... igual, no. Hi ha misèria que du un signe d'impotència, com sa que vaig passar fins fa poc; i hi ha misèria que du un signe de lluita heroica, com sa que estic passant ara.

Maria: Com sa que estam passant, Perico, perquè jo t'acompany (Fa un badall) amb molt de gust.

El duet Manolo-Perico centra tota la reflexió. En Manolo –en realitat, Manuel Sanchis Guarner– personifica el creador combatiu: és l'home apassionat per l'art –ens recorda l'artista messiànic– que no renuncia als ideals malgrat el rebuig o la incomprensió social. Perico, en canvi, viu i comparteix aquests mateixos ideals artístics,

però no perd mai de vista la realitat quotidiana ja que toca de peus a terra. Els dos compten amb dos grans motors d'ajut: poden superar les limitacions del dia a dia a través de l'amor i de la solidaritat de les persones més pròximes i transcendir-la per mitjà de l'obra literària.

És en aquesta obra que descobrim la funció que Pere Capellà volia atorgar a la seva obra: un cant revolucionari, de revolta social, contra la dictadura. Ens ho transmet de forma indirecta, dissimulada en un poema recitat:

*I vull que sia ma llança / el llamp
que en tots els combats, / il·lumini
l'esperança / de tots els desesperats. /
I sens parar de lluitar, / cercant ales
pel meu vol, / morir sense doblegar /
els jonolls, mirant el sol.*

*Manolo: Així... Perico! Mirant el sol.
Perico: Sense doblegar els jonolls...!
Així, Manolo.*

3. La tercera etapa creadora: el teatre imaginatiu.

Les dues últimes obres són el resultat de tot aquest procés evolutiu suara esmentat: *El marquès de sa rabassa* (1953) i *El rei Pepet* (1954), dues mostres d'una nova línia creativa, formalment i literàriament ambiciosa perquè la ficció s'enriqueix poderosament amb un contingut de caire poètic farcit de característiques romàntiques i simbòliques.

El rei Pepet representa el màxim exponent de la reacció dramàtica capellaniana. Presentada en forma de rondalla teatralitzada, ens explica la història d'un jove pastor que es converteix en rei. El protagonista és un infant criat per uns carboners després que fos abandonat per un cavaller desconegut. Aquest nin es fa pastor i viu una vida idíl·lica i feliç entre els seus animals i amics, fins que apareix novament el cavaller misteriós, ara convertit en "còrrer món", i li descobreix la seva veritable personalitat.

En realitat, el dramaturg hi elabora una gran metàfora política: ens presenta el poder en mans del poble pla, d'un pastor, que personifica la saviesa popular mamada directament de la terra. Cada personatge esdevé simbòlic d'una condició social: els pagesos caracteritzen la bondat natural i la vida dura del camp, però, alhora, són una abstracció poètica de grans ideals, mentre que els membres de la cort personifiquen els interessos egoistes i el poder.

És a partir de l'abandonament del seu espai natural i l'assumpció del càrrec reial que la vida del pastor es transforma en una presó perquè l'acceptació incondicional del poder elimina qualsevol possibilitat de llibertat, tant individualment com col·lectiva: la cort li vol imposar un matrimoni sense amor i, a més, ha decidit que hi hagi guerra. A partir d'aquí, l'oposició entre els interessos dels governants, que cerquen excuses per a la guerra, i els ideals del poble, que exigeix la pau, es fa cada cop més evident:

Homo: Aquesta maledicció / no la vol sa nostra terra. / Que mos deixin treballar; / oblidant passats agravis. / Sa gent s'ha de perdonar...

President: I sa derrota d'ets avis, / ¿qui és que l'ha de venjar?

Homo: ¿Motius nous de vells motius? / Es morts, deixau los estar; / i cuidau vos de donar més bona vida an es vius.

En Pepet es deixa dur per les normes i imposicions fins que perd la seva pròpia personalitat. És en Lluc –l'amic orgullós, pobre però intel·ligent– qui li fa veure la realitat, perquè aquest valora més l'amistat i la sinceritat que no les normes cortesanes establertes. En Lluc es considera un igual al rei, no reconeix la jerarquia ni les classes superiors; per això pot fer-li evident la manipulació de què és objecte a causa del seu conformisme amb els mecanismes de funcionament del sistema:

Lluc: T'ho diré. Jo he aflat / que un rei, d'espasa o de bast, / sia es que sia, és un trasto, / que perquè estiga anul·lat, / es govern li paga un gasto.

Quan el rei reacciona i pren la decisió de dialogar amb l'enemic, en contra de la voluntat dels cortesans, aquests cerquen un cop d'estat. La reacció del poble no es fa esperar. El carboner Manel, ara esdevingut líder de la revolució, encapçala la revolta popular contra la noblesa bel·licosa. En Pepet se sent "cridat" a una tasca superior: construir una nova societat, fonamentada en l'amor i la igualtat social:

Pepet: Jo sent una veu antiga / que m'exigeix i m'obliga, / dient me: "Siga com siga / es teu viure, has d'aguantar". / Veus de sa tradició / que em parlen totes ses nits... / ¿Vltros no les sentiu?

El jove monarca imagina una nació catalana federada com a resposta natural i lògica a la relació entre els dos pobles en lluita:

Es dos Estats foren un / Estat amb dues banderes, / i entre es dos pobles veïnats / no va haver-hi més fronteres.

L'obra en si és una gran metàfora de la vida, perquè hi aboca el seu ideal de transformació social i de pau. El triomf de l'amor és part de la utopia personal i col·lectiva.

Conclusions.

Podem concloure que l'obra capellaniana forma un tot unitari que adopta perfils diversos a mesura que va evolucionant i es va perfeccionant, ja que la filosofia que els fonamenta queda reduïda a uns pocs principis essencials: la defensa de la dignitat humana, el pacifisme, la igualtat social, la llibertat, etc. Els drets humans, en definitiva.

L'humor és el mitjà que l'acosta als espectadors i que li permet superar l'estricta censura oficial vigent. El seu estil pren com a base un model de llengua popular molt rica que deriva progressivament cap a nivells més literaris.

Gràcies a Pere Capellà, el teatre popular en català es va veure enriquit i dignificat i demostrà que tenia moltes possibilitats per explotar, malgrat els entrebancs de caire econòmic, social, polític i lingüístic existents. No podem oblidar que el règim franquista havia mantingut la prohibició de representar obres en català fins al 1947 i que el domini del teatre espanyol, elaborat al gust dels vencedors, fou total a l'escena illenca al llarg de la dictadura. El teatre, com a gènere de masses de més consum a l'època, esdevingué un mitjà ideal perquè la llengua catalana tingués un mínim de vida pública i de consideració social. Els autors més populars com ell contribuïren a evitar el trencament cultural amb el passat més immediat i serviren de punt de partida per als joves dramaturgs que iniciaren nous camins de modernització de la vida teatral. ■

** Professora d'Institut i estudianta del teatre mallorquí de la postguerra.*

CURS PERE CAPELLÀ: CONTEXT, VIDA I OBRA

Des del 8 d'octubre al 17 de desembre de 2004
Divendres de 19 hores a 21 hores

CASAL PERE CAPELLÀ - ALGAIDA
20 hores – 2 crèdits

COORDINACIÓ: Pere Fullana i Puigserver, professor associat de la UIB.

INTERVINDRAN: Gabriel Oliver i Oliver, Sebastià Serra Busquets, Pere Fullana Puigserver, Arnau Company Matas, Bartomeu Ballester Salas, Gabriel Janer Manila, Josep Massot i Muntaner, Pilar Arnau, David Ginard Féron, Antoni Serra Bauçà i Maria Magdalena Alomar.

INSCRIPCIÓ: 1 de setembre - 7 d'octubre de 2004
Casal Pere Capellà. Tel. 971 - 66 56 79.

Un altre valencià a l'encontre de Pere Capellà

Ramon X. Rosselló*

Abans de res, m'agradaria expressar una certa incomoditat davant la gosadia d'acceptar escriure sobre la producció teatral de Pere Capellà. I dic això perquè ni sóc mallorquí –i amb això vull dir que no sóc un coneixedor directe de la realitat teatral mallorquina– ni sóc un especialista en el teatre fet a les Illes Balears, tot i que sí que m'he ocupat del teatre en llengua catalana del període de la Dictadura franquista.

Pere Capellà, ho he de confessar, no era per a mi molt més que un nom que en el seu moment recollia la meua memòria docent per a una oposició a professor o, més recentment, un autor que apareixia destacat en la panoràmica que el 2002 publicava Antoni Nadal dins l'anomenat "teatre regional". Per aquest motiu, en telefonar-me l'Antònia Vicens per formar part d'aquest homenatge, vaig acudir ràpidament al llibre de Nadal a rellegir les seues paraules (2002: 22-23):

«Els autors de la represa foren, de fet, els mateixos de la II República [...] fins que la decadència biològica va obligar a substituir-los per uns altres nous que, en conjunt, foren cada vegada pitjors [...]. El teatre regional –el "costumisme somrient", en paraules de Joan Mas– va contribuir a mantenir l'ús del català en públic, però també a desintegrar-ne la unitat i a ofegar-la per reducció de temes. La qualitat literària era, a més, escassa, encara que va donar a conèixer l'obra d'alguns autors que defuig una adscripció al servei de l'estupidització col·lectiva. Aquest és el cas de Pere Capellà, Mingo Revulgo (Algaida 1907-Palma 1954), a qui sobreviuen un lèxic admirable, un arquetipus que han esdevingut clàssics i el testimoni

d'haver estat el primer autor mallorquí digne d'aquest qualificatiu que va plantejar la necessitat d'un canvi social, davant el conformisme general o les tímides insinuacions reformistes.»

Unes paraules que em recordaven aquelles altres que ja Nadal havia publicat en un article *Notes sobre els autors mallorquins contemporanis*, dins un monogràfic de la revista valenciana *Caplletra*, coordinat pel professor Vicent Simbor i jo mateix fa ja vora 10 anys.

De les informacions de Nadal vaig anar a una altra font de lectura immediata, com ara la *Història de la literatura catalana*, de Riquer, Comas i Molas; concretament al volum darrer, publicat amb anterioritat als treballs esmentats de Nadal, el 1988. A l'apartat dedicat a la literatura popular i de consum del segle XX, escrita per Joaquim Molas i Enric Gallén (1988: 347), es diu:

«L'autorització per a retornar al teatre regional a les Illes es va produir a finals de 1947 amb la creació de la companyia titular del Teatre Principal –Artis, a partir de 1949– amb antics membres de l'elenc Catina-Estelrich de preguerra –Cristina Valls– i altres de nous –Xesc Fortesa–, i que monopolitzà la manifestació d'un teatre local amb la reposició de textos d'autors ja consagrats i la descoberta d'autors i textos nous com Pere Capellà –*L'amo de son Magraner* (1949), *Es Marquès de Sa Rabassa* (1953) –, o Joan Mas.»

Aquesta succinta informació em remetia, a partir de les notes a peu de pàgina, a dos treballs de Gabriel Janer Manila, *Implicació social i humana del teatre. Biografia apassionada de Cris-*

Al penal d'Alcalá de Henares amb el músic T. Caballero. (Foto: arxiu familiar).

tina Valls, de 1975, i a l'article "El teatre regional com a metàfora", publicat al número 13 de *Randa* el 1982. També al tan citat *Literatura i societat a la Mallorca de postguerra*, de Gregori Mir, de 1970.

La meua urgència i la disponibilitat dels estudis em van fer accessible l'article de *Randa*. I també, he de confessar, vaig acudir al cercador de la xarxa, el qual em va portar a altres estudis i referències. Totes les fonts anaven aclarint la imatge d'un personatge quasi desconegut per a mi i del qual havia de parlar a Algaida, el seu poble. La gosadia de què els parlava abans era cada vegada més evident. De tota manera, he de dir que la informació que m'arribava em feia cada vegada més i més atractiu el personatge: mestre d'escola, oficial de l'exèrcit de la República, membre d'Esquerra Republicana, escapat de Mallorca arran de l'inici de la Guerra Civil, condemnat després de la victòria franquista, instal·lat a Montuïri davant la impossibilitat de tornar a Algaida, el contacte amb un altre represaliat de la guerra, el valencià Sanchis Guarnier...

La notícia d'aquest contacte em portà a la recent biografia publicada de Sanchis Guarnier per Santi Cortés, a finals de 2002, per veure si en deia res. Cortés, literalment, comenta que Sanchis Guarnier va empènyer Pere Capellà a recuperar la seua antiga vocació de dramaturg i cita les paraules de la seua dona recollides al llibre esmentat de Janer Manila (2002: 127):

«Un dia es presentà a Montuïri en Manuel Sanchis Guarnier. Havia preguntat a algú de Ciutat com podia localitzar en Pere i li digueren que habitava devers Montuïri.

Havien estat tancats plegats a Alcalà i s'estimaven molt. Nosaltres feia alguns temps que havíem posat una fideueria i el va trobar amb les mans plenes de pasta. Li va dir: Què fas? Faig fideus, li va respondre en Pere. Per què no escrius? continuà dient en Sanchis Guarnier. A la meua entrada viuen alguns elements d'una Companyia de comèdies i els en parlaré. A tu t'agradava el teatre; comença a fer-hi feina aviat, però que sigui còmic.»

Arran d'aquella visita, continua Cortés, Capellà «es posà a escriure comèdies, amb tanta destresa que la seua primera obra ha estat la més representada del teatre insular de postguerra: *L'amo de Son Magraner*, escenificada més de 130 vegades i avaluada per la crítica illenca com una de les millors produccions teatrals mallorquines d'ençà de 1939. Però el més remarcable és que es convertí en un dels més populars autors de teatre sota la dictadura.»

Ara em calia ja anar a les obres. El fill de Pere Capellà m'havia fet arribar tres dels seus textos: la tan citada per tothom *L'amo de Son Magraner*, estrenada el 1949, *La Pesta* i *El rei Pepet*. Tres obres que, segons afirmacions de Llorenç Capellà al pròleg d'*El rei Pepet*, són representatives de les tres etapes en què aquest divideix l'escriptura teatral del pare.

La primera etapa inclouria, a més de *L'amo de Son Magraner*, *Sa madona du es maneig* i *S'hereu de sa farinera*. La suma de les tres, segons Capellà fill, enllesteix un bell retrat de la pagesia de postguerra, sobtadament enriquits els amos pel contraban i per la puja dels articles de primera necessitat. Totes tres suposen un cant a la vida pagesa i inclouen un tractament gens ni mica distorsionat –tot i que és tractat amb sobrada ironia– de les relacions amo-senyor-missatge i llurs passions, fidelitats o manies socials.

Malgrat el meu coneixement superficial dels models del teatre tradicional mallorquí, em sembla interessant destacar el que ja ha estat assenyalat per l'autor mateix i per altres com Janer Manila entorn al tractament de la pagesia. Estic d'acord, seguint Janer Manila, que hi ha una certa idealització de la vida camperola, del contacte directe amb la terra, vista, però, diria jo, des de la posició concreta de l'amo Joan, «enamorat de la terra i orgullós d'ésser qui és», tal com és presentat

Saludant al final d'una representació. (Foto: arxiu familiar).

per Capellà. Joan, recordem, aconseguirà retornar tothom a Son Magraner, des del secretari fins a l'apotecària, i serà mostrat com algú sense manies de classe acceptant el casament de la seua germana amb el missatge Gaspar. Joan, l'amo, per tant, representaria una actitud de defensa, de vindicació d'un propietari rural que ha ascendit en l'escala social sense necessitat de copiar els "modos" dels "senyorets" o, dit en altres paraules, que no pateix de desclassament. Un mal que, per exemple, sí que trobarem en alguna de les seues germanes i que, justament, seran els personatges més ridiculitzats per l'autor.

La segona etapa com a escriptor, segons Llorenç Capellà (1979: 12), és «més contradictòria que la primera, però tal volta sigui més positiva.» La formen quatre obres –*El carrer de les tres roses* (1951), *Na Catalina de Son Gallard*, *Val més un dit en es front*, *Sa Pesta*–.

Sa pesta, seguint la visió de Llorenç, enllesteix una divertida i ferotge crítica envers el poc respecte que mereixen els drets humans i és una prova palesa del fet que Pere Capellà començava a recuperar el seu nervi polític. Cal assenyalar, hi afegeix, que *Sa Pesta* fou el seu gran fracàs teatral. El públic no la va païr. El teatre polític encara trigaria anys a tenir acceptació en els nostres encanis.

La lectura d'aquesta peça, sens dubte, el primer que provoca en relació a l'anterior és sorpresa. Sorpren per un tractament de l'element ficcional tan poc usual i allunyat de l'anterior. L'obra, així doncs, defuig el realisme per situar-se en un terreny pròxim a l'anomenat teatre de l'absurd. Desconec d'on naix una peça

com *Sa pesta* pel que fa a possibles referents o models de base, però no es pot obviar el fet que en aquells anys en què aquesta obra era escrita dos grans dramaturgs del teatre contemporani occidental començaven a conrear el que després esdevindria un dels models teatrals que caracteritzen la dècada dels 50 i part dels 60. No debades, Eugène Ionesco donava a conèixer l'any 50 *La cantant calba* i el 1953 Samuel Beckett el *Tot esperant Godot*. En el cas espanyol i com a referent d'un teatre de l'absurd (abans del "teatre de l'absurd") tindriem el Miguel Mihura de *Tres sombreros de copa*, obra publicada el 1943.

El tractament de la ficció que ens mostra *Sa pesta* resulta força interessant des d'un punt de vista d'història del teatre, atès que les primeres obres que en català s'escriviren en aquesta línia són de la segona meitat dels 50, amb autors com Manuel de Pedrolo i els seus textos *Cruma o Homes i No*, o amb textos de Joan Brossa, com *Or i sal*. Així doncs, no és estrany gens ni mica que el públic no païa aquest text el 1951. La major part de les crítiques que a Barcelona aparegueren el 1956 amb motiu de l'estrena dels dos textos clàssics esmentats adés de Ionesco i Beckett mostraven ben a les clares el desconcert i la incomprensió d'un teatre inclassificable, fora dels models d'un teatre realista, fora dels cànons del drama o de la comèdia occidentals (Rosselló 1997).

En tot cas, no sé si la falta de connexió del públic amb *Sa pesta* vindria tant pel fet de ser una obra de teatre polític o més aviat pel fet que el seu discurs crític i compromès era formulat des d'un punt de vista deformador,

Intervenció de Pere Capellà en un acte a l'Hotel Mediterráneo, de Palma.
(Foto: arxíu familiar).

que situa la ficció fora d'unes coordenades espaciotemporals clares i precises, a Gallinòpolis, que recorre a personatges ben poc creïbles, des del punt de vista de la versemblança, aparentment tocats del bolet, capaços d'inventar màquines poc imaginables¹, que ens acostarien a la ciència-ficció, però sobretot, agafant-li l'etiqueta a Xavier Fàbregas, a un tipus de teatre qualificat per aquest com de sàtira política. Ara bé, i insistesc en el mateix, quan Fàbregas ens en parla s'està referint a un teatre fet ja durant els anys 60.

Sa pesta, a més, té la virtut de, tot i l'humor esbojarrat que la caracteritza, saber acabar amb la imatge colpidora de l'extermini de la humanitat, amb l'aparició sobtada d'una «riallada estentòria, de bèstia. És la Mort; el fantasma clàssic de la Mort, corbella en mà i braços estesos.» Estem, per tant, davant una obra agosarada tant des del punt de vista formal com temàtic, malgrat l'humor aparentment innocent que la recorre. Aquest text té més que evidents contactes amb tot un conjunt d'obres posteriors que conjuminen un discurs sobre el poder i un tractament de la ficció no realista, ben adequats a la realitat política en què es movien els autors, obres que han estat qualificades en un treball meu com un teatre "en clau" (Rosselló 2000).

En una tercera etapa, continua Llorenç Capellà, «cercaria la ruptura amb els esquemes teatrals que li eren propis, tot i que no rompria amb el punt de partida de les seves històries: l'albelló d'humanitat que brosta de la vida pagesa. Això sí, accentuaria,

en les dues obres que formen aquesta tercera etapa (*Es marquès de Sa Rabassa* i *El Rei Pepet*), les diferències socials establertes entre els rics –noblesa– i els pobres –pagesia– sense deixar passar l'oportunitat d'ironitzar respecte a aquells estaments que –o bé fonamentats en el privilegi de família o bé fonamentats en el privilegi de les armes– procuren exercir honestament l'abús» (1979: 14).

De l'obra *El Rei Pepet*, la que hem pogut llegir, destacaria, en primer lloc, el recurs a un altre model teatral, diferent al més tradicional de *L'amo de Son Magraner*, però també al de *Sa pesta*. En aquest cas, en què també defuig el realisme ficcional (recordem que l'acció se situa a «qualsevol lloc i en temps del rei Pepet, que és coetani de Na Maria Castanya»), l'autor opta per un transvasament del model narratiu de la rondalla al teatre i això provoca, entre d'altres, encara que formalment mantenint els tres actes, el recurs a sis quadres, amb els seus pertinents canvis d'espai, amb el-lipsis temporals de gran abast, a la inclusió d'un personatge narrador –dels anomenats generadors del relat escènic, que intervé des del prosceni–, al recurs del vers per al diàleg, etc.

Assenyalava tot això, perquè, imagine que sense proposar-s'ho i abans que molts altres autors dels seixanta, estava agafant les tècniques de la narrativa per construir un text dramàtic que, alhora, era construït fora del realisme, si es vol dir, com una paràbola, amb missatge o discurs ideològic. Un discurs que, a més del que assenyalava Llorenç Capellà sobre la

distinció de classe o estament, ens situa, com *Sa pesta*, davant l'activitat dels polítics i d'una pàtria defensada o salvada per aquests.

Davant les falsedats que en aquesta obra esgrimeixen els dirigents polítics, i no sé si això els sona de res, per dur endavant una guerra contra el país veí, el rei Pepet buscarà una pau que, tal com ens recorda la veu narradora quasi a la fi de l'obra, acomplint clarament una de les seues funcions possibles, la ideològica, és vista com a font de prosperitat segura. Ja a *Sa pesta* un dels personatges afirmava rotundament que «més val fiar-se d'un mentider que d'un polític» (1980: 75).

Tot això que acabe d'assenyalar deixa aquest text bastant a prop del que seria un altre dels grans models del teatre contemporani, el teatre èpic o narratiu de Brecht. Un model teatral, però, que com deia abans en relació al teatre de l'absurd, no serà conegut i reconegut dins l'àmbit català fins a la segona meitat dels 50 i sobretot a la dècada dels 60.

Malgrat això, i si se'm permet un comentari crític de l'obra, l'ús i abús de les relacions de parella, símbol de l'amor i de la unió, en aquest cas sobretot arran del final feliç del rei i de la reina casats, fan que aquesta obra no assoleisca el grau de mala llet (i disculpen) o de pessimisme que *Sa pesta* presenta. *El rei Pepet* no mata la humanitat sinó que aquesta serà salvada, si bé no pels polítics professionals, per un rei jove i de bon cor, criat entre la pagesia, amb una mare de bon criteri que el sap ben aconsellar. El bon criteri dels bons salvatges que saben, sens dubte, què es pot esperar d'una guerra.

Després de tot el que he dit, voldria plantejar, encara que de passada, una primera impressió o *prejudici*. Pel que havia llegit, i amb mi també vostès, Pere Capellà era un autor destacat de l'anomenat "teatre regional". Després, però, de la lectura de les tres obres, em resulta discutible i injust situar Capellà simplement com un autor de teatre regional. Si bé *L'amo de Son Magraner*, i imagine que serà extensible a altres obres de la primera etapa, es podria observar en relació a aquest model teatral, no crec que un autor que escriu altres obres com *Sa pesta* i *El rei Pepet*, i en el moment en què ho fa, hagi de ser reduït al món del teatre regional, per més que se li reconega un caràcter excepcional o renovador dins aquest, tal com Antoni Serra ja havia dit (1979) o, més

recentment, el *Diccionari del Teatre a les Illes Balears* (2003: 141). Evidentment, aquestes són unes impressions sobre les quals caldrà aprofundir més per tal de poder situar Pere Capellà en un lloc adequat.

Arribats al final, ja puc dir que la meua gosadia era la manera adoptada per qui sap què o qui per obligar-me a conèixer millor la figura i l'obra de Pere Capellà. Sens dubte, ha estat un acostament ple de troballes, les quals, en justa recompensa, faré arribar amb més devoció a aquells que a l'aula cada any em troben. Gràcies, Pere. ■

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES:

- Capellà, Llorenç (1979) "Pròleg", dins Capellà, Pere, *El rei Pepet*, Palma: Moll, pp. 7-15.
- Capellà, Pere (1981) *L'amo de Son Magraner*, Palma: Moll.
- Capellà, Pere (1980) *Sa pesta*, Palma: Moll.
- Capellà, Pere (1979) *El rei Pepet*, Palma: Moll.
- Cortés, Santi (2002) *Manuel Sanchis Guarner 1911-1981*, Barcelona-València: PAM-IIFV.
- Diccionari del Teatre a les Illes Balears*, vol. I, Palma/Barcelona: Lleonard Muntaner, editor-PAM, 2003.
- Janer Manila, Gabriel (1982) "El teatre regional com a metàfora", *Randa* 13, pp. 165-184.
- Molas, J./E. Gallén (1988) "Literatura popular i de consum", dins Riquer/Comas/Molas, *Història de la literatura catalana* 11, Barcelona: Ariel, pp. 301-353.
- Nadal, Antoni (2002) *El teatre mallorquí del segle XX*, Palma: Documenta Balear.
- Rosselló, Ramon X. (1997) "Al voltant del teatre de l'absurd en el teatre català de postguerra", dins *Les literatures catalana i francesa al llarg del segle XX*, Barcelona: PAM, pp. 271-294.
- Rosselló, Ramon X. (2000) "Renovació i compromís polític en la literatura dramàtica de la Dictadura franquista: entorn a la idea d'un teatre en clau", dins *Les literatures catalana i francesa: postguerra i engagement*, Barcelona: PAM, pp. 355-370.
- Serra, Antoni (1979) "Pere Capellà no és el teatre regional", *Última Hora*, 7 de juliol. p. 23.

¹ Tot i això, al *Diccionari del Teatre a les Illes Balears* es comenta que la fabricació de la bomba d'hidrogen estava de plena actualitat en aquells moments (2003: 140).

* Professor de la Universitat de València.

No vull renunciar a la qualitat.

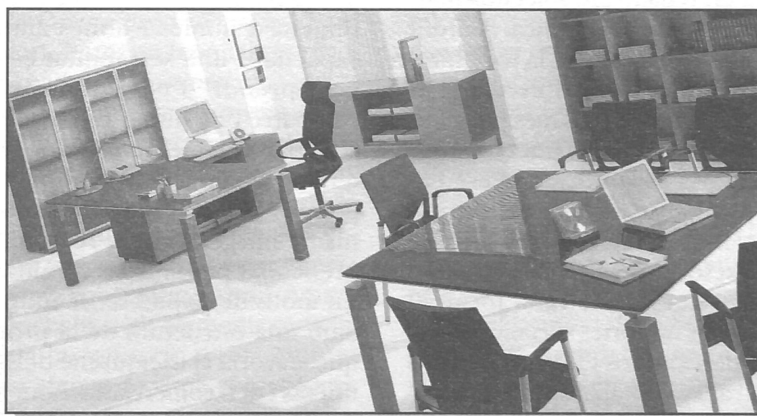
Idò no ho faci.

Pot disposar del millor que hi ha en el mercat. Mobles, infraestructures i complements que el faran sentir còmode, segur, orgullós del seu espai.

El sentiment d'estar en un lloc creat especialment per a nosaltres, amb tot el que exigim i desitjам, no té preu. I si el té, el pagam satisfets, perquè per damunt de tot hi ha un concepte que tenim clar: **qualitat de vida.**

La que volem que es projecti, es materialitzi a qualsevol àmbit de la nostra existència. Quan no hi ha discussió sobre aquest aspecte tan important, només queda saber triar l'opció més encertada i anar cap a ella amb decisió i una absoluta confiança. Perquè l'autèntica qualitat de vida no es compra enlloc, neix d'un mateix.

Estem oberts als qui han arribat en aquesta conclusió.

Roldan
Cream espais per conuiuere

Eusebi Estada, 66-68
07004 Palma de Mallorca
Tel 971 763 666 - Fax 971 763 667
www. roldan.es
e-mail: comercial@roldan.es

Certificat de Qualitat
ISO 9001:2000 Nº 07.0507-0

Els espais de formació de Pere Capellà Roca (1907-1928)

Pere Fullana i Puigserver*

Entenem la vida i obra de Pere Capellà Roca (Algaida 1907-Montuïri 1954) com un “text significatiu” que ha de ser interpretat sobretot en el marc de la societat mallorquina i espanyola de la primera meitat del segle XX. Partint d’aquesta premissa, en aquest article ens fixarem, a grans trets, en la primera etapa de la seva vida, concretament en la seva infància i joventut. Un temps marcat pels primers vint anys de la seva vida, en la qual conjugarem tres nivells: el biogràfic o personal; els àmbits microsocials, com són ara la família, l’escola i el taller; i els macroestructurals, és a dir els referents socials, econòmics i polítics.

A nivell individual ens interessa reflectir una biografia social i la trajectòria del subjecte en interacció permanent amb el medi social més pròxim, en la qual es manifestin tant el nivell privat com el públic. És a dir, ens interessa tant l’apropiació i l’acceptació personal com la forma com es constitueix la seva conducta pública en relació als objectius marcats pel grup de pertinença. A nivell micro ens centrarem en la socialització familiar, l’ambient escolar i el paper dels grups socials més pròxims. En aquest sentit, no es pot entendre la trajectòria biogràfica de Pere Capellà Roca sense conèixer la cultura de les classes populars d’àmbit rural; el context social dels jornalers pagesos i de la petita menestralia local; el paper de les minories socialitzades al voltant dels casinos i les agrupacions republicanes, sols aparentment allunyades dels espais de poder; i el desvetllament de la joventut rural durant els primers decennis del segle XX. Finalment, hom no pot descuidar el nivell macroestructural, és a dir, el context dominant a l’Estat espanyol des d’un punt de vista general i el de les Illes Balears en particular. Aquest

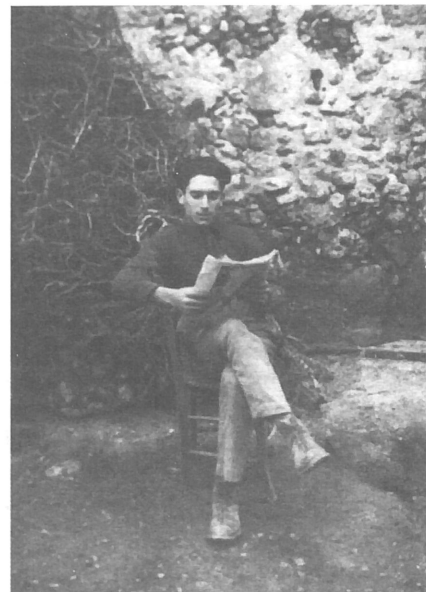
espai d’anàlisi, tanmateix, cal considerar-lo més aviat com a dimensió simbòlica i com a marc de referència genèrica i permanent en la vida i obra de Pere Capellà.

La presa de consciència de les classes populars rurals.

La lectura i la interpretació social de la història de les classes populars rurals està gairebé per fer. No obstant l’escàs interès de la historiografia¹, aquests sectors tingueren un protagonisme i una vitalitat que val la pena destacar i afrontar amb rigor i en profunditat, sobretot des d’un plantejament d’història social, entre d’altres motius perquè existí un contingut social gens menyspreable, que plantà cara al caciquisme i als valors dominants i immutables, amb gosadia, atreviment i, fins i tot, amb humor.

Certament, també en el món rural existí una cultura específica i concreta de les capes populars, caracteritzada per la resistència, la reivindicació i la lluita informal, sense aparells polítics ni organitzatius clars. Existí un contingut d’homes i dones amb una capacitat i una sensibilitat especial per aprendre l’ofici de resistir, de combatre i de lluitar contracorrent. Una part d’aquest col·lectiu descontent cultivà una cultura republicana popular ben allunyada del republicanisme burgès i culte, regionalista i preocupat per la descentralització². En molts de pobles sense indústria i amb una estructura de la propietat que afavoria el caciquisme dels terratinents i dels comerciants, hom també hi detecta l’existència de grups informals, minoritaris, socialitzats amb lideratges naturals, de taverna i al voltant del món de treball.

Una cultura republicana que, tot i ésser minoritària, disposava de les seves plataformes de difusió i de socialització, com ara la premsa satírica

Un jove Pere Capellà llegint al corral de ca seva, a Algaida. (Foto: arxiu familiar).

(*Pu-put, El Abuelo, Foch y Fum*), la premsa republicana, socialista o anarquista (*El Obrero Balear*), la difusió de la literatura alternativa, anticlerical, i d’autors no massa ben vistos pels sentinelles de l’*status quo* ni pels portaveus de la cultura dominant. Els protagonistes d’aquesta cultura alternativa no disposaven d’escoles reglades on impregnar-se d’aquella educació, però sabien molt bé i coneixien profundament els mecanismes de transmissió ideològica, i sense massa mitjans eren capaços de generar espais informals de socialització cultural. Llorenç Capellà –batle– (Llucmajor 1881-Algaida 1950), glosador, sabater i pare de Pere Capellà, per exemple, és el reflex d’aquesta cultura social alternativa. Coneixia en profunditat la cançonística popular, la sabia transmetre i tenia unes habilitats especials per contar i cantar, però, sobretot, tenia una capacitat especial de domini del llenguatge per interpretar la història present en clau de militància cívica i política. Llorenç Batle representa i és un paradigma de la cultura popular republicana, igualitària, utòpica, radical, laica, anticlerical i llibertària.

Per al món rural la transició del segle XIX al XX tingué conseqüències més aviat negatives, sobretot per l’empobriment dels sectors més desfavorits (jornalers, petits menestrals i, sobretot, els més joves). Foren anys d’emigració, de dificultats econòmiques (fil·loxera, empobriment dels comerços, disminució de jornals al camp), de tensió política entre els partits de torn de la Restauració i de

desintegració del clientelisme del caciquisme tradicional, sobretot amb l'entrada en escena de Joan March. Així mateix, fou un temps caracteritzat per la degradació de la política institucional a nivell local, mancada d'ètica cívica. Els jornaleros i els petits menestrals estaven dominats i ensopits per una estructura socioeconòmica controlada pels propietaris rurals, de qui depenien els jornals i les condicions de treball. Aquella dinàmica social, tot i que es desenvolupava en una conjuntura caracteritzada per una certa modernització i transformació dels valors socials tradicionals, generava violència, insatisfacció i pobres noves, i reproduïa actituds socials primàries i atàviques.

A Algaida existia una llarga tradició republicana, minoritària, insignificant des del punt de vista numèric, però indubtablement amb un pes social rellevant. Una tradició que cal lligar a l'experiència política del Sexenni (1868-74), sobretot amb un protagonisme significatiu a nivell local del Partit Republicà Federal³ i, posteriorment, amb la persistència d'un grup significatiu de republicans radicals i, ja al final de segle, es constituí l'agrupació de la Unió Republicana d'Algaida, amb local propi. Un republicanisme que, malgrat el seu escàs pes a nivell institucional, persistí fins ben entrat el segle XX. Aquests casinos emergents tenien la finalitat, sobretot, de socialitzar el descontent social, del qual n'eren els protagonistes principals la pagesia jornalera i els jornaleros sense estabilitat laboral. La seva clientela corresponia sobretot al col·lectiu de referència de les minories insatisfetes davant el poder establert, i una de les seves principals finalitats era crear xarxes de solidaritat elemental en una classe social viciada per la insolidaritat, la coacció i la subordinació.

Aquests col·lectius, que a voltes se socialitzà en tímides iniciatives de caràcter societari de resistència rural, persistí fins al començament del decenni de 1920. La crispació social i política durant la Dictadura de Primo de Rivera –molt especialment amb el caciquisme de la Unió Patriòtica– augmentà de forma considerable. Els diversos models de resistència i de lluita contra un sistema autoritari, també a escala local, tingué característiques diverses, però sobretot serví per estimular la posada en funcionament de societats destinades a lluitar contra la dictadura i a ser un contrapoder. Allò més conegut de la vida social i cultural a nivell local són aque-

lles iniciatives de caràcter alternatiu impulsades per les classes benestants cultes, com ara *La Joventut Algaidina* (1928), una societat instructiva promoguda per algunes famílies liberals i il·lustrades, cultes i formades, que estigué en el punt de mira de la Unió Patriòtica i patí tota casta de vexacions per part de l'Ajuntament "patriòtic". Evidentment, en aquest cenacle hi participaren joves que, durant la Segona República, es radicalitzaren i tingueren un protagonisme i un lideratge en diverses opcions del republicanisme d'esquerres.

La vida social algaidina, a nivell quotidià, era eminentment masculina, i transcorria en casinos i tavernes, sobretot, principals espais d'oci tradicionals, amb billars, jocs, premsa periòdica, etc. Ja a començament de segle vint, la vida social i cultural prengué formes noves i incorporà elements moderns, gràcies, entre d'altres causes, a la introducció de l'electricitat i a la modernització dels transports. A penes no es coneix els inicis ni la incidència dels petits teatres, certament existents⁴; però sabem que el 1908 ja hi havia un local privat on s'emetia cinema mut, amenitzat amb un piano⁵, i que el 1927 el teatre Janer –ca na Mena– es transformà en cinema, amb una cabuda per a prop de tres-centes persones⁶. Així mateix, durant el decenni de 1920, hi hagué diverses bandes de música, alguna de les quals, com ara *La Cosmopolita*, afavorí la socialització de resistència contra el sistema caciquil i dictatorial de l'Ajuntament d'Algaida. Els diumenges i festius eren els dies especialment més dinàmics, amb l'excepcionalitat de les festes populars (Sant Jaume i el carnaval, amb la representació de *Camestortes*) i religioses (Sant Honorat), festes en les quals es recuperà el ball dels Cossiers.

Finalment, cal tenir present que el segle XX es caracteritzà, també, pel desvetllament de la joventut rural. Durant els anys vint es produí un canvi en l'escala de valors socials dominants, sobretot amb l'emergència d'una nova subcultura juvenil. Aquesta comptà entre els elements característics la introducció d'una cultura musical emergent, amb ritmes musicals moderns; la transgressió social, modes noves i la incorporació de nous valors socials, tot això amb la valoració i restauració d'elements identitaris, com ara el ball dels Cossiers. Per altra banda, els joves tenen un gran protagonisme en la vida social: organitzen i dinamitzen les festes

populars, promouen festes informals, formen orquestrines, promouen balls a la plaça el diumenge amb la banda de música; incorporen músiques d'importació; i hom constata un paper destacat dels joves estudiants que coneixen i importen nous models socials i d'oci. Així mateix s'introdueixen canvis en la manera de vestir –s'abandona la vestimenta tradicional pagesa–, s'incorporen noves modes femenines –basta constatar el paper de les modistes a nivell local–, l'automòbil fa la seva aparició en la vida quotidiana, els joves es desplacen en bicicleta a altres poblacions i a Palma, i s'introdueix tímida l'esport.

La primera socialització de Pere Capellà: la família, l'escola, el taller i el servei militar.

Pere Capellà era nét, per part de pare, d'un antic carrabiner. Durant l'exercici de la seva professió, el padri patern hauria conegut d'aprop la corrupció, el contraban, la desestructuració social i els interessos que emergien a la comarca del sud de Mallorca. Per altra banda, Pere Capellà Pou, el padri, havia passat la seva joventut a Lluçmajor, en una època de profunda socialització republicana. Per part de mare, era nét de Marià Roca Coll, un botiguer d'origen ciutadà que s'havia establert a Algaida el 1869. Durant uns anys regentà una botiga de farina, situada a la plaça de la vila, fins que, uns anys més tard, obrí una botiga de queviures al carrer del Colomer. Hi ha indicis, també, d'una certa relació de Marià Roca amb els cenacles republicans durant el Sexenni Democràtic.

Pere Capellà era fill de sabater i va ser en el petit i precari taller de calçat, regentat pel seu pare, on aprengué l'ofici de ciutadà. El pare hauria estat relacionat amb els corrents reivindicatius i de lluita republicana a nivell local, deixeble de l'escola republicana local, que havia tingut una agrupació d'Unió Republicana (1898), tot i que gairebé no havien tengut incidència en la política institucional local.

En el context de la Setmana Tràgica de 1909, amb una certa implantació del republicanisme radical a diversos nuclis de la Part Forana de Mallorca, apareix un republicanisme mixt, connectat amb les reivindicacions de caràcter obrer. Així, el 1910, Llorenç Capellà havia fundat la societat reivindicativa *La Unión Campesina*, una mena de sindicat pagès que integrava les reivindicacions republicanes

Pere Capellà amb tres soldats d'Artilleria (1927-1930).
(Foto: arxiu familiar).

i obreristes de l'època. L'univers mental d'aquells grups reivindicatius tenia com a principals fites la lluita contra el caciquisme, la justícia social i l'anticlericalisme. No debades mantenien una certa simpatia i connexió amb els sectors malmenats pel catolicisme local, atès que, el 1896, s'havia fundat a Algaida una capella protestant que havia hagut de tancar com a conseqüència de les campanyes del catolicisme local.

En aquell clima de compromís cívic i polític en l'àmbit familiar, Pere aprengué la cultura societatària de base republicana, laica i crítica, sobretot amb el caciquisme, el clientelisme i el poder de les classes dominants locals. És prou important tenir en compte la forma com Pere Capellà aprenia a discernir els mecanismes de funcionament social i polític del microcosmos algaidí, els fets més rellevants de la història més recent (la Gran Guerra, la Guerra del Marroc i la Dictadura de Primo de Rivera), la història que li contaven els pares i la interpretació d'una societat marcada per les desigualtats socials; però, també, va ser en l'àmbit familiar on interioritzava una particular versió dels principals símbols i mites socials.

Pere aprengué el sentiment de pertinença a una classe social estadísticament majoritària, però qualitativament feble, sense a penes poder. No obstant això, descobria el poder de la paraula, l'enginy i a observar la realitat més immediata en clau de compromís social.

Indubtablement, la seva família i el taller tingueren un pes específic en la formació de Pere Capellà, però, també l'escolarització. Gairebé no en sabem res, de la seva formació escolar, que degué tenir lloc entre 1913 i 1921, suposadament. Sabem que durant aquells anys l'escola pública de nins d'Algaida estigué regida per Joaquim Domènech Coll (1911-13), Josep Moragues Massot (1913-18) i Joan Lladó Rosselló (1918-25). Va ser el final d'una llarga etapa de precarietat i de manca de recursos escolars, sense una escola en condicions⁷; però també va ser un temps d'innovacions rellevants en el terreny pedagògic. Durant aquells anys a l'escola d'Algaida s'introduí la pedagogia de l'estalvi i el mutualisme, sobretot amb mutualitats de caràcter escolar⁸, l'escola disposava d'una biblioteca escolar, es realitzaven treballs manuals i s'iniciava els nins en la pràctica de la

recitació, amb pràctiques de teatre. No obstant això, les escoles públiques rurals d'aquella conjuntura difícilment aconseguiren els objectius pedagògics desitjats, ni comptaven amb el suport social i institucional suficient. L'inspector Manuel Rueda, en la visita a l'escola de nins d'Algaida, el 1920, constata: "que se nota una gran irregularidad en la asistencia de los niños á las clases, lo cual dificulta la marcha normal é impide que se recojan los frutos que fuera de desear"⁹.

Acabada la seva fase d'escolarització, Pere Capellà passà a treballar amb el seu pare, per a dedicar-se a l'ofici de sabater. Ateses les inquietuds culturals del pare i la protecció que exercia la mare sobre Pere Capellà, tot fa pensar que la família havia vetlat per l'escolarització del seu fill primogènit, però aquesta degué ser limitada i escassa tenint en compte la impossibilitat econòmica de la família per afavorir una formació més qualificada pel seu fill. Eren els anys de la de la crisi de subsistències provocada per la Gran Guerra, de la Guerra del Marroc, del caciquisme, de la crisi del sistema de la restauració espanyola i de la Dictadura, que tantes conseqüències negatives tingué per a la vida social i política a nivell local. Una època que, com hem vist, suscità innovacions significatives i una mobilització ciutadana rellevant. Tanmateix, després d'uns anys d'aprenentatge en el taller patern, Pere constata el futur incert i sense expectatives que li espera com a sabater. Molts dels seus amics emigraven a Cuba o a l'Argentina. A casa la situació econòmica era inquietant i el pa no bastava. Pere, tanmateix, és un jove inquiet, que cerca, que necessita emancipar-se i sortir d'aquell ambient d'ensorrament, necessita trobar espais de llibertat perquè el context de caciquisme i de servilisme l'ofega.

El 1927, als deu anys, Pere Capellà optà per presentar-se voluntari al servei militar. El 1928 escriví *Vida artillera*¹⁰, la seva primera obra, de caràcter autobiogràfic, on reflecteix la seva particular experiència del servei militar. En aquesta obreta primeirenca, Pere -batle- hi fa una demostració de la cultura paterna rebuda, de la cultura viscuda, reproduïx la tradició popular en el tractament de temes de la vida quotidiana a manera de crònica i aporta una primera aproximació a la gran capacitat de descriure la realitat que l'envolta. Van ser els anys de *Vida artillera*, destinat

al Fort de Sant Carles, a Palma. Per a molts joves de la seva generació, el servei militar significava el primer vol, la llibertat, una vida ociosa i tranquil·la, i una oportunitat per alliberar-se de la misèria:

*bon trato y poch trebayá,
com que sa feina hem fa pó,*

Deixar de ser una càrrega familiar:

*i es que degueren pensá
que cuant jo m'hen aniria
la casa se quedaria
libre d'un lladre de pa.*

I una oportunitat de trobar camins nous, malgrat els consells negatius dels seus amics:

*Cuant ses mevas amistats
d'es meus intents s'enteraren,
uns per ben fet m'ho donaren,
y altres tots contrariats,
me varen di, tu no sabs
que pretens, ni hont t'hen vás,
si sábeses lo que fas
d'altre modo pensaría,
¡deixa fe, ja vendrán dies
qu'es bon temps añorarás!*

A diferència de l'actitud tradicional de les classes populars contra el servei militar, Pere Capellà, sorprenentment i un poc a contracorrent de la literatura popular, el 1928 tenia una visió globalment positiva del seu pas pel quarter d'artilleria:

*amb aquesta jent estich
fetes y dias fenés,
tant cabos com artillés
ma tenen per bon amich,
amb ells disfrut y amb ells rich,
no french res may amb malici,
vos dich amb molta justici,
ja qu'heu tench ben observat,
que may via disfrutat
tant com a dins es servici.*

Descriu la qualitat de vida en el quarter, sobretot en el menjar, a diferència de la seva experiència anterior:

*Pero prescindint d'axó
a n'es servici están bé,
poca feina heyá que fé
y es rancho el donen bo,
creismé que cuant l'hey trob jó
es que heu es, no heyá tutias,
si fos dolent, amb dos días
heuria mórt disecat
perque sempre som estat
un triat plé de manías.*

Parla, també, sense complexos de les seves dificultats econòmiques; de la forma com gaudia de passejar per Palma; de les seves habilitats i nivell cultural, la qual cosa li suposà ésser nomenat telemetrista; i es mostra crític amb la frivolitat dels seus companys, viciosos de la prostitució. En contraposició, Pere Capellà manifesta ja les seves inquietuds pel cinema i el teatre

*També vatj colque vegada
a n'es cine o n'es teatro,
(tench es llinatge beato,
pero ja héu veis, tot m'agrada)
també amb alguna criada
molts de pichs m'he destorbat;
de manera que un soldat
poguent está tan alegre,
si d'es servici renega
és que no stá be d'es cap.*

A través de *Vida artillera*, Pere Capellà també ens ofereix un retrat de la seva personalitat i de les seves inquietuds primerenques. Això no obstant, hom hi destaca bona part dels complexos d'un jove pobre, sense recursos, sense capacitat de lideratge, sense autoestima, sense massa esperances, però amb una certa capacitat de riure-se'n d'ell mateix:

*Amb un soldat veterano
no poren enfadarsí,
per axó entre jo vatj di:
—ma convé mudá de plano,
jo tayaré per lo sano
cuant jent peluda vendrá—
prest mos na varen maná
y per infundí respecta
fentho aná tot fil per recta
es bigots me vatj deixá.*

*De totd'una hem respectaven,
un cás extramat me feyen,
el seño cabo, ma deyen,
no creuréu es gust qu'hem daven;
hen sentirme tramolaven
(sort que som, magre y petit)
si los feya es mal sufrít
tothom feya s'arrufat,
pitjó que si hagués estat
es mateix mal esperit.*

*Axó poch temps va durá,
totd'una que ma calaren,
respecta jens ma manaren
y de tú hem varen tractá;
...*

Finalment, fins i tot tenint en compte l'escàs contingut cívic d'aquesta obra, val la pena acabar amb una de les escasses referències de caràcter social:

*Algúns dirán: —¡quins seños
y están de tothóm mandats!—
Son poch es sérs qu'heyá nats
que no tengan superió,
tothom viu subordinat,
es pobre a n'es potentat
y es potentat a n'es pobre,
perque lo que menos sobra
a n'el mon es llibertat.*

En resum, podem afirmar que la família, el taller i la caserna esdevingueren per a Pere Capellà les seves primeres escoles, els espais d'aprenentatge social, d'observació, d'anàlisi i de comunicació. Només a tall d'hipòtesi val la pena plantejar una primera conclusió sobre allò que caracteritzà la primera etapa de la seva vida. Capellà es troba encara en una fase de militància civopolítica en precari i l'argumentari favorable al servei militar és més aviat conservador i acomodaticí. No obstant aquestes observacions, com a conseqüència del desgany final de la milícia i arrossegat pel clima de transició política que es respirava el 1929 i 1930, Pere Capellà elegí, definitivament, el camí de la lluita, del compromís i de la militància cívica i política. ■

¹ GABRIEL, Pere (1992): *Llucmajor i les associacions populars i obreres 1866-1916*, Llucmajor; PENARRUBIA, I. (1999): *Carnaval, codolades i teatre popular. La dissidència a la Mallorca caciquista (1875-1923)*, Edicions Documenta Balear, Palma.

² PONS PONS, Damià (1998): *Ideologia i cultura a la Mallorca d'entre els dos segles (1886-1905)*, Leonard Muntaner Editor, Mallorca, pàgs. 150-163.

³ FULLANA, Pere (2003): "Les reivindicacions populars a Mallorca després del setembre de 1868. El cas d'Algaida", *Lluc* 833-834, pàgs. 3-8.

⁴ "Pere Capellà, reivindicació", a JANER MANILA, G. (1997): *Implicació social i humana del teatre. Biografia apassionada de Cristina Valls*, Editorial Moll, Mallorca, pàg. 187.

⁵ SBERT, Cristòfol-Miquel (2001): *El cinema a les Balears des de 1896*, Edicions Documenta Balear, Palma, pàg. 39.

⁶ FULLANA PUIGSERVER, Pere (2003): "Algaida durant l'època contemporània (1800-1999). Dos segles de convulsió i de canvi", a *Algaida. Cinquenes Jornades d'Estudis Locals. Mancomunitat Pla de Mallorca*, Mallorca, pàg. 48.

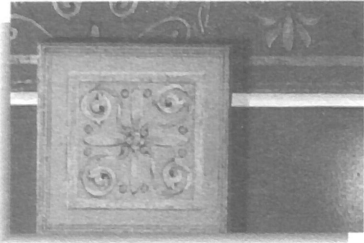
⁷ Llavors l'escola estava situada en el Carrer Major 27, primer pis.

⁸ El 1916 es constituí la Mutualitat La Confianza, a l'escola de nins del carrer Major 27.

⁹ Arxiu Municipal d'Algaida, Lligall 751: Actes de la Junta Local d'Instrucció Pública (1908-1931).

¹⁰ CAPELLÀ ROCA, Pedro (1928): *Vida artillera. Versificada y experimentada p'en...*, Palma.

* Historiador

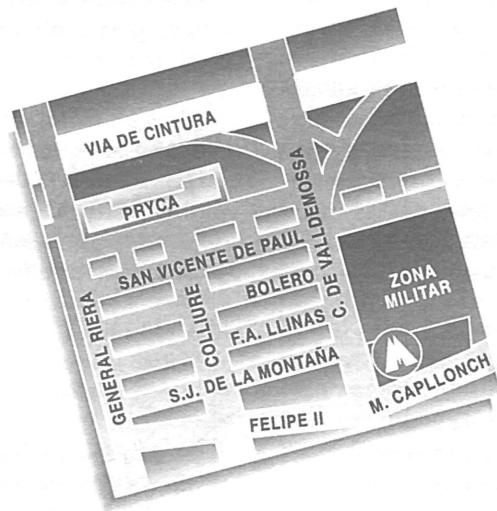
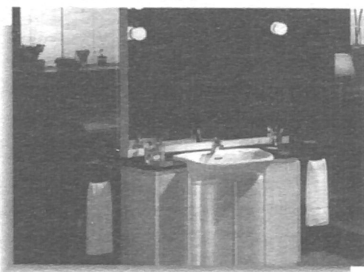
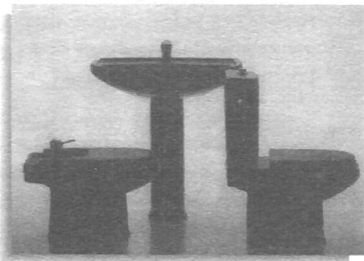
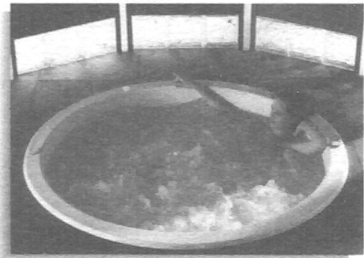

BANYS, TRESPOLS I REVESTIMENTS
CALEFACCIÓ, AIRE CONDICIONAT...

TOT

de Massanella

Roca

MASSANELLA S.A.

Ctra. de Valldemossa, 44 • Tel: 971 75 03 45 • Palma

Camins costa amunt. La trajectòria política de Pere Capellà durant la Segona República

Mateu Morro i Marcè*

Pere Capellà¹ acabà la carrera de magisteri l'any 1933, als 25 anys. Estudià en els primers anys de la República, en plena eferescència política. Després exercí a Montcada i a Sants, a Barcelona. Els fets d'octubre de 1934 el trobaren a Catalunya. La seva participació en la política mallorquina hauria d'estar condicionada per aquest fet. Tanmateix no ho sembla. El jove Pere Capellà demostra una vitalitat i un entusiasme incombustible i du a terme un activisme incessant. És com si tengués una necessitat urgent d'explicar, d'escriure, de fer coses, per defensar els ideals de la democràcia republicana en aquella Mallorca conservadora.

Té una vena literària present des del primer moment. El 1931 escrigué la plagueta de gloses *Cansons Republicanes*. El 16 de febrer de 1933, al Foment del Civisme, es recità el seu monòleg còmic *El sen tià per Ciutat*. Col·laborà a les publicacions *Cultura Obrera*, *República*, *Tribuna Libre*, *La Razón* d'Algaida i *La Voz de Porreras* (dirigida per Miquel Ximelis i Bisquera), i més tard, durant la Guerra Civil, a *Mallorca Nova*, editada per Esquerra Republicana Balear a Barcelona.

El Partit Republicà Radical Socialista².

El primer enquadrament polític de Pere Capellà és dins el Partit Republicà Radical Socialista. La història del republicanisme és complexa. Els partits republicans, en la seva totalitat, arribaren al 14 d'abril de 1931 amb unes estructures organitzatives molt dèbils i amb una escassíssima implan-

tació territorial i social. No participaven de la cultura organitzativa de l'esquerra obrera i eren partits que es movien entorn de personalitats individuals. Més que parlar de partits moderns –partits d'àmplia implantació social– hauríem de parlar de clubs o centres organitzats a partir de l'adhesió a la política d'algun dirigent. El partit republicà radical socialista es fundà el 14 de juliol de 1929 per Marcel·lí Domingo, Álvaro de Albornoz, José Salmerón, Eduardo Ortega i Gasset –germà del filòsof–, Leopoldo Alas, Juan Botella Asensi, Ángel Galarza, Félix Gordón Ordax i Lluís Companys, entre d'altres. Segons Tuñón de Lara, era l'*ala extrema del republicanismo con ligero tinte jacobino*. El seu ideari tenia un caràcter liberal i democràtic, un rotund anticlericalisme, un clar pacifisme i una posició avançada en matèria social, allunyada, però, de l'obrerisme socialista.

El partit va tenir una clara vocació proselitista. Es caracteritzà per l'intent constant d'explicar la seva doctrina en mítings i conferències per tot arreu. Tuñón de Lara assenyala que *reclutaven onsevulla* i que tengueren els seus ministres i els seus diputats matisats de certa demagògia petitburgesa (sobretot pel que fa a l'anticlericalisme). La curta vida del PRRS va estar caracteritzada, d'altra banda, pels constants enfrontaments interns. Sense una estructura organitzativa cohesionada, els personalismes i les posicions dels dirigents varen marcar l'esdevenir del partit i originaren múltiples escissions.

La primera escissió va ser cap a

Retrat de Pere Capellà, devers els anys trenta.
(Foto: arxiu familiar).

l'extrema esquerra. Un grup se'n separà i formà Izquierda Radical-Socialista l'any 1932 (Eduardo Ortega y Gasset i Juan Botella Asensi) i un altre el Partido Social Revolucionario, de Juan Antonio Balbontín, que acabà ingressant en el Partit Comunista. El Partit Social Revolucionari, que a nivell d'estat entrà al Partit Comunista, a Balears es dissolgué i recomanà l'entrada a Izquierda Radical Socialista. El diumenge 15 de gener de 1933 es constituí la federació de Balears del Partit Social Revolucionari. El secretari general n'era Joan Rullan Roca; el vicesecretari, Miquel Billon Estelrich; el vocal primer delegat al comitè nacional, Luís Ferbal Campo; el vocal segon, Pau Bosch Campomar; el vocal tercer, Bartomeu Cabanellas Botia³. Lluís Ferbal Campo i Joan Rullan Roca foren delegats per organitzar la Izquierda Radical Socialista a Balears.

Al llarg de l'any 1932 el PRRS va anar moderant el seu llenguatge. Segons *La Almudaina* del 30 d'abril de 1932, l'assemblea municipal del PRRS designà Tomàs Vila com a delegat al Congrés Nacional del partit. Hi hagué una proposta de José Quiñones en el sentit que, a les Illes, la República no havia entrat en el cos social i que la manca de certesa respecte al futur del lliure desenvolupament dels drets de propietat i els problemes a l'ensenyament religiós eren un perill per a la República.

Pere Capellà en el partit de Marcel·lí Domingo: cap a un món millor.

La figura del polític tarragoní Marcel·lí Domingo pren molta força, tant

Promoció de mestres de 1933, entre els quals hi ha Pere Capellà Roca. (Foto: arxiu familiar).

en el període anterior al 14 d'abril com després. La seva personalitat es fa conèixer tant a Madrid com a Catalunya. Fou el primer ministre d'Instrucció pública de la República i va posar en marxa una activa política de construcció de noves escoles. Sense dubte és l'home més influent del PRRS, encara que l'equilibri intern de la formació sempre va ser fràgil.

El 24 de gener de 1932 el PRRS a Mallorca és presidit pel metge Jaume Comas i Cladera i n'és vicepresident Joan Trián i Barceló. Jaume Comas havia conegut Marcel·lí Domingo estudiant a Barcelona. Pere Capellà apareix dins l'activitat del partit a principis de l'any 1932. El diari *La Almudaina* del 23 de març de 1932 informa d'un acte del PRRS a Moscari. Hi parlà Andreu Melis, després *el Sr. Capellà*, que describió a los concurrentes la *lucha que ha de sostener en el momento actual el trabajador para conquistar la vida, en cuya lucha solamente puede conseguir la mejora de su medio social y situación dentro de los partidos de izquierda*. Parlaren també Jaume Comas, Joan Trián i el catedràtic Damián García del Pozo. L'acte es repetí a Caimari.

El número 6 de la revista *Tribuna Libre*, de data 11 de maig de 1932, ens diu que a un míting a Algaida, d'aniversari de la República, hi parlaren Pere Lluís i Fullana, Jaume Comas i Pere Capellà. Capellà, secretari del Centre, parlà indicant la importància del treball de la dona, entre altres coses.

Tenim notícies d'un altre acte a Algaida, el mateix 1932, en el qual, després del batle Antoni Mulet, *el joven Capellà, uno de los mas destacados y valiosos republicanos de aquel pueblo*,

pronunció una magnífica arenga, lleno de brio juvenil, de sincero y gozoso entusiasmo, que le valió constantes aclamaciones. La Almudaina del 5 de juliol de 1932 du la crònica d'un acte d'homenatge del PRRS a Santiago Pi i Sunyer i Pere Domingo i Sanjuán –germà de Marcel·lí Domingo–, amb motiu de la seva estada en el Congrés de Metges de Llengua Catalana. L'Orfeó de l'Agrupació Republicana Radical Socialista del 6è Districte interpretà cançons. Saludaren els homenatjats en nom de l'Agrupació Republicana Radical Socialista d'Algaida *el joven estudiante don Pedro Capellà*, en representació de l'organització de Sóller intervingué el farmacèutic Joan Palou i Coll.

D'aquesta època és la notícia que el vicepresident de l'Agrupació Republicana Radical Socialista d'Algaida, Pere Capellà, estudiant de magisteri, parlà al local de l'agrupació sobre *Hacia un mundo mejor*.

El 21 d'agost de 1932 se celebrà un acte conjunt del PRRS, el Partit Republicà Federal i el Partit Socialista Independent al Teatre Balear. Parlà Docmael López Palop, Jaume Bauzá, Jaume Comas, Ramon Perpinyà (federal). A l'acte hi hagué violents atacs a Acció Republicana (el partit d'Azaña i d'Emili Darder) que fou acusada de pactar a certs pobles amb el monarquisme. Acció Republicana s'havia retirat de l'acte en no voler-s'hi implicar el partit socialista (que no reconeixia el PSI)⁴.

Escrits a *Tribuna Libre*.

En aquesta revista republicana, dirigida per Eusebi Heredero Clar, Pere Capellà hi va fer diverses col·la-

boracions. En el número 41 hi publicà *Los eternos fustigados*, signat a Algaida el 29 de juny de 1932, sobre els treballadors. Després publicà *Páginas de juventud*. *Temas de mi locura*, signat a Algaida el 13 de juliol de 1932. Per sobre de tot en Capellà era un poeta: *Yo confío en el mañana. Confío en la juventud que nacida en una época de transición fecunda sabrá recoger la protesta de sus padres para buscar la solución apetecida, haciendo que los vagos pasen a la historia y que el mundo sea de los que trabajen, esperando de ellos que sabrán redimir el dolor de Costa cuando se quejaba de que en España se perdiesen tantos ríos en el mar y tantas inteligencias en la ignorancia. Entonces es muy posible que estas simples teorías que hoy constituyen la pesadilla de tantos dementes, sean la razón de los cuerdos porque los locos, los eternos locos, habrán inventado ya otras locuras con que sostener su bendita demencia*. En el número 51 de *Tribuna Libre* hi publicà l'article *Rebeldías*.

La crisi de 1933.

Manuel Tuñón de Lara constata que l'any 1933 hi hagué una nova crisi en el PRRS. Segons Tuñón, els membres que representaven la burgesia mitjana o que cercaven una base petitburgesa al camp, al comerç, etc. –sector dirigit per Gordón Ordax i Fernando Valera–, s'alinearen amb posicions de ruptura de la coalició de govern dels republicans amb els socialistes. Al IV congrés del PRRS, Gordón Ordax preconitzà la ruptura amb els socialistes i l'aliança de tots els republicans –*tornar al pacte de Sant Sebastià*–, però no es prengueren acords. A l'estiu s'intensificaren els atacs i s'arribà, a l'agost, a un congrés extraordinari en el qual triomfà Gordón Ordax enfront de Marcel·lí Domingo i Álvaro de Albornoz. El setembre de 1933 el PRRS s'escindí un altre cop i donà lloc al Partit Republicà Radical Socialista Independent (PRRSI), presidit per Marcel·lí Domingo, i al Partit Republicà Radical Socialista (PRRS), presidit per Gordón Ordax.

Aleshores, el 1933, el partit seguia essent molt dèbil a les Illes Balears. *La Almudaina* de 19 d'abril de 1933 informa que a l'assemblea del PRRS, presidida per Francisco Quijada, es donà compte d'una reunió amb els socialistes i Acció Republicana per formar una aliança d'esquerres en tots els assumptes polítics, però atès que es presentaren unes bases pel seu estudi, s'acordà convocar una Assemblea General.

En totes les trifulgues republicanes, el nucli mallorquí del PRRS, encapçalat pel metge Jaume Comas, amb Joan Trián i Pere Capellà, sempre es mantengué fidel a la línia determinada per Marcel·lí Domingo. Per això s'integrà dins els PRRSI. Jaume Comas, el cap del partit, no era un nouvingut al republicanisme, era un republicà convençut i antic, d'idees profundament democràtiques i autonomistes. Segons Miquel Fullana, *en Comas també era regionalista, però no tant com en Francesc de Sales Aguiló o n'Emili Darder*. El tomb cap a la dreta de la República va empènyer, tanmateix, cap a la integració dels seguidors de Marcel·lí Domingo i de Manuel Azaña.

L'Alianza de Labradores.

Marcel·lí Domingo va ser Ministre d'Agricultura, Indústria i Comerç a finals de 1931. Des del PRRS es va impulsar la *Alianza Nacional de Labradores*, a partir de l'abril de 1932. Aquesta entitat fou presidida per Gordón Ordax, secretari alhora del PRRS. El novembre de 1932 Gordón Ordax es dirigí a tots els comitès del partit perquè creassin comitès locals de l'Aliança. Es tractava de crear una organització sindical agrària directament controlada pels radicals socialistes. Tanmateix aquesta Aliança mai no va arribar a tenir importància real. Expressa tan sols l'esforç per dotar el republicanisme d'una nova base rural.

El 18 de juny de 1933 Pere Capellà participà a l'Assemblea Provincial de Balears de la *Alianza de Labradores*. L'acte era presidit per Antoni Galmés Riera, president de la Federació de Cooperatives Agrícoles de Mallorca i delegat provincial de l'Aliança; Félix Gordón Ordax, diputat a Corts i president de la Federació de Cooperatives Agrícoles d'Espanya; Jaume Sabater, representant dels Rabassaires de Catalunya; Josep Alegret i Josep Cornell, president de la Unió de Sindicats Agrícoles d'Espanya. Galmés digué que a la primera assemblea hi havia hagut 4 pobles i ara ja n'hi havia 22. Segons ell, hi havia quatre prioritats sobre les qual s'havia de treballar: arrendaments rústics, reforma agrària, producció i cultura.

La primera assemblea s'havia fet a Manacor l'any 1932. Pere Capellà representava el grup de l'Aliança d'Algaida, i digué que l'agricultura a Mallorca havia estat objecte d'indiferències accentuades. Quan un home es decidia a ser agricultor

era necessari que no tengués condicions d'ésser res més. No basta que el pagès sigui capaç en el seu ofici, cal que s'uneixi als seus companys per emprendre una eficaç acció comuna per defensar els nostres interessos generals. Advocà per la creació d'una Escola Pràctica d'Agricultura⁵.

La Federació Escolar Balear.

Els estudis de magisteri degueren ser per a Pere Capellà un espai fecund de contactes i d'aprenentatge. Dins la Federació Escolar Balear, constituïda el 1932, s'hi trobaren Melcior Rosselló, Cèlia Viñas, Vicenç Rosselló Porcel –germà del poeta–, Pere Capellà, Maria Duran, Pere Serra Pastor, Margalida Rullan, Osvald Puig, Josep Pons Bestard i altres. El diumenge 9 d'octubre de 1932, presidit per la presidenta Cèlia Viñas i la secretària Margarida Rullan, hi hagué un acte de la FEB. Hi parlà l'estudiant M. Montserrat, Antoni Rosselló i Martí Ros. Josep Pons Bestard digué que els reunits eren un *grup d'amics* que el 1928 començaren a organitzar-se. Pere Capellà, a la seva intervenció, recordà les vinculacions de la FEB amb la FUE (Federació Universitària d'Estudiants)⁶, que havia creat Antoni Maria Sbert.

El 5 de febrer de 1934 s'elegí la nova Junta Directiva. El president n'era Pere Serra Pastor; el vicepresident, Pere Capellà Roca; el secretari, Pere Quetglas Ferrer; el tresorer, Sebastià Sureda Trias; vocal primer, Maria Duran Guardiola; vocal segon, Joan Barceló Obrador, i el bibliotecari n'era Melcior Rosselló Simonet.

Cap a la constitució d'Esquerra Republicana Balear⁷.

El procés polític durant el període republicà anà afavorint la concentració del complicat i fragmentadíssim món del republicanisme. La clara deriva cap a la dreta del Partit Radical de Lerroux propicià dos processos paral·lels d'unificació: un dugué a la formació d'Izquierda Republicana, entorn de Manuel Azaña, i l'altre a la creació d'Unión Republicana, entorn de Martínez Barrios.

El 18 de febrer de 1934 se celebrà un cafè de companyonia per iniciativa de l'Assemblea Municipal d'Acció Republicana de Palma, al qual assistiren representacions del Partit Republicà Democràtic Federal, del Partit Radical Socialista Independent i d'Acció Republicana de Mallorca. L'objectiu era iniciar el contacte entre els partits desitjosos de formar un sol

partit d'esquerra amb l'adhesió a l'ideari i programa de Manuel Azaña. Aquell acte fou presidit pel president d'AR, Vicente Tejada; pel batle de Ciutat de Mallorca, Emili Darder; pel president del PRRSI, Jaume Comas i pel president dels Partit Republicà Democràtic Federal, Perelló. Parlaren: Vicente Tejada, Antoni Ques, Josep Girbent del PRDF, Joan Trián del PRRSI, Gómez, regidor d'AR; Juncosa, regidor d'AR, Bernat Jofre, regidor d'AR, el veterà republicà "Mestre Sóller", Emili Darder, Jaume Comas, Joan Sanxo i Pere Capellà. Es llegiren telegrames d'Azaña, Marcel·lí Domingo i Emilio Niembro⁸.

El 8 d'abril de 1934 se celebrà a Mallorca l'assemblea del PRRSI i d'AR de Mallorca, amb l'assistència de delegats de la Unió Republicana Federal d'Inca i de les Joventuts d'Esquerra de Felanitx, que culminà amb la constitució d'Esquerra Republicana Balear. Com diu Azaña a les seves memòries, de tres partits petits (PRRSI, AR i l'ORGA de Casares Quiroga) en sortí un nucli important, amb força i entitat per atreure's a molts d'altres republicans. El 14 d'abril de 1934 hi tornà a haver un cafè de companyonia a l'Hotel Terminus de Ciutat de Mallorca, en commemoració de l'aniversari de la República. En primer lloc parlà el *joven y batallador republicano Pedro Capellà de Algaida*, que amb *encendidas frases se condolió del rumbo actual de la política republicana desde el Gobierno y alentó a los republicanos de izquierda para intensificar sus propagandas*. També parlaren Sebastià Crespi, Joan Tomàs, Miquel Fullana, Bernat Jofre, Antoni Ques, Jaume Comas i "Mestre Sóller"⁹.

Els fets d'octubre de 1934 l'agafaren a Montcada, on estava destinat com a mestre d'escola. Al setmanari *Cultura Obrera* escrigué les seves impressions sobre aquelles jornades, *De la revolución chica de l'Estat Català. Una noche de pesadilla*. A Mallorca es clausuraren els locals dels partits d'esquerra i s'empresonaren persones significatives.

Ja constituïda Esquerra Republicana Balear, trobam Pere Capellà parlant a diversos actes. Les seves condicions de bon orador el duïen a haver de parlar molt sovint. Així, a un acte d'ERB a Algaida¹⁰ hi parlaren Pere Capellà, Joan Mas i Verd i Bernat Gaita Isern. El 3 d'abril de 1935 Pere Capellà, *el destacado militante y maestro de primera enseñanza*, fa una conferència al Centre d'ERB de l'Eixample de Ciutat sobre *La política a la ruralia*.

L'any 1935, en el número 89 de la revista *República*, hi escriu l'article *Otra vez el verdugo*, en contra de la pena de mort. Escriu el jove militant algaidí: *Un desdichado más, una víctima de la incultura yace vencida por los mismos que, acaso, nada hicieron para apartarle de las sendas de la delincuencia. Los hombres malos no se han estremecido de terror, como se pretende, porque los malos tienen el alma virgen de emociones nobles; los hombres buenos, que no necesitan del escarnio, son los únicos que habrán sentido estremecimientos de espanto ante la ejecución*. Dia 4 de maig del 1935 publicà un article a *La Voz de Porreras*, titulat *Sobre la pena de muerte*.

A la mateixa *La Voz de Porreras*, publicà l'any 1936 un article datat el 25 de gener, titulat *A elegir, ciudadanos*. *La Voz de Porreras* publicà, el 22 de febrer, una ressenya d'un acte en el qual hi havia participat en Capellà en ocasió de les eleccions.

Els fets posteriors són prou coneguts i no són objecte d'aquest article. A partir d'aquestes dades, en la seva majoria procedents de la premsa de l'època, podem veure un Pere Capellà abrandat, activista, entusiasta, capaç de fer moltes coses a l'hora. Un jove que parlava i que escrivia, que volia explicar i difondre les seves postures republicanes, en un camí "costa amunt" com era l'illa de Mallorca.

¹ Veure Joan Miralles i Monserrat: *Vida i obra d'en Pere Capellà (Mingo Revulgo)*. Obra Cultural Balear: Ciutat de Mallorca, 1980.- (Monografies; 11).

² Sobre el Partit Republicà Radical Socialista es pot veure Juan Avilés Farré: *La izquierda burguesa en la II República*. Espasa Calpe SA: Madrid, 1985.

³ Veure *La Almudaina*, 18.1.1932.

⁴ Veure *La Almudaina*, 18.8.1932, 19.8.1932 i 23.8.1932. Sobre el Partit Socialista Independent, una efímera escisió socialista a Ciutat de Mallorca, es pot veure a Pere Gabriel: *El moviment obrer a Mallorca*. Curial-Lavínia: Barcelona, 1973.- (Biblioteca de Cultura Catalana; 7), p.201.

⁵ Veure *La Almudaina*, 20.6.1933.

⁶ Veure *La Almudaina*, 12.10.1932.

⁷ Sobre ERB es pot veure Mateu Morro i Sebastià Serra: *Lesquerra nacionalista a Mallorca (1900-1936)*. Edicions de la Magrana: Barcelona, 1986.- (Biblioteca dels Clàssics del Nacionalisme Català; 13); Mateu Morro: *Esquerra Republicana Balear*. Ajuntament de Palma: Palma de Mallorca, 1986.

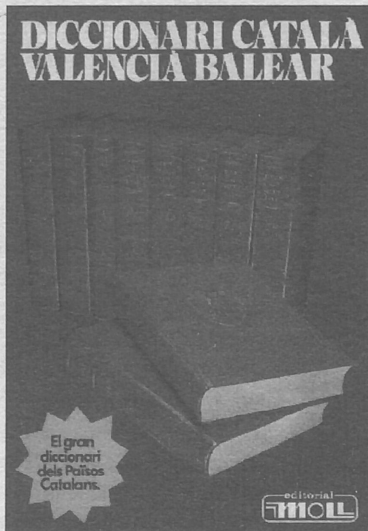
⁸ Veure *La Almudaina*, 21.2.1934.

⁹ *República*, 13 (21.4.1934): *Commemorando el 14 de abril de 1931*.

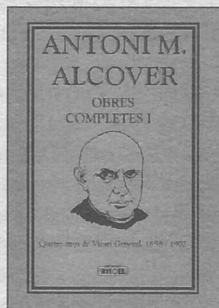
¹⁰ *República*, 90 (5.10.1935).

* Historiador

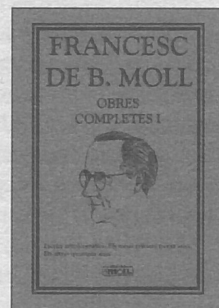
editorial MOLL

*Diccionari
Català-Valencià-Balear*
(10 vols.)
Antoni M. Alcover
Francesc de B. Moll Casanovas
9.860 pàgines.
Format: 27 x 18 cm.
Enquadernat en guaflex.

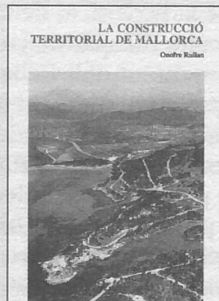
*Obres Completes
d'Antoni M. Alcover*
volum I.
Quatre anys de vicari general
(1898-1902)

*Obres Completes
de Francesc de B. Moll*
volum I.
Escris autobiogràfics.
Els meus primers trenta anys.
Els altres quaranta anys.

Eivissa fascinant
Josep Vilanova i Carme Marqués

*La construcció
territorial de
Mallorca*
Onofre Rullan
Salamanca

Can Valero, 25 - 07011 Palma de Mallorca
(Polígon Industrial Can Valero)

Tel. 971 72 41 76 - Fax: 971 72 62 52

E-mail: info@editorialmoll.es • http://www.editorialmoll.es

La darrera conferència. Pere Capellà un mestre del teatre

Alexandre Ballester*

En aquells anys de glòria de la Companyia Artis, període del 1948 al 1960, quan realitzava les clàssiques temporades al Teatre Principal de Ciutat, el més avial fogar de l'escena mallorquina, i regularment actuava als teatres de les principals poblacions illenques, jo vaig veure i escoltar, amb plaer i amb interès, gairebé totes les obres de Pere Capellà. A més, era un exercici de salut mental, en aquella època malaltissa, llegir al diari "Balears" les seves sucoses i punyents *Coplas sin malicia* que amb el, literàriament encertat, pseudònim de Mingo Revulgo hi publicava Pere Capellà. I, cas estrany, en aquells anys, Pere Capellà era un personatge, un autor, realment famós, admirat i estimat.

Jo, que ja portava ben endins el caliu del teatre, sentia per l'obra teatral de Capellà un autèntic respecte. Les seves obres, sense deixar, del tot, de servir-se de les ales del teatre convencional, de fet no tenia altre remei, oferien una nova volada. Una embranzida ideològica interna, sota la trama argumental, veritablement potent i denunciadora. Ambiciosa. Semblant paregut, el de Pere Capellà, era un teatre diferent a la resta del teatre que a Mallorca es representava.

La memòria, entre altres facultats, serva una sorprenent capacitat de rescabalar escenes del seu propi passat. Record aquell capvespre gris i fredolenc. Jo havia complert els vint-i-un anys, havia estudiat a Sa Pobla i a Barcelona, i, a més de la lletra menuda, ja havia descobert temptadores geografies femenines, aquí i allà.

L'educació sentimental, i intel·lectual, es completava, subtilment, amb la influència del meu pare, durant

bona part de la guerra civil, reclòs a casa, amb arrest domiciliari, acusat de muntar una emissora per a transmetre informació a la zona republicana. I, més tard, pel meu oncle Andreu Pastor Ballester, empresonat a Can Mir, Bellver, Regana, L'Àguila i Capocorb, sabia, a consciència, el que era la mà dreta i el que era la mà esquerra. Sincerament, al fons del meu cor, em sentia diferent dels companys de la meua edat, malgrat amb ells fumés tabac ros i fes copes i xeritola.

El "Club Cultural y de Ajedrez" de Sa Pobla, avançada subversiva sota la brillantor social i escaquística del moment, era presidit pel metge Miquel Jaume Planas, fill de l'afusellat dirigent socialista Alexandre Jaume Rosselló. Altres persones, prou significatives, com el metge Guillem Llompart de la Penya, germà d'en Josep Maria, formaven el bessó del club. Gairebé des dels seus inicis, i durant molts d'anys, jo vaig ocupar el càrrec de secretari del club. Les meves relacions amb persones més madures, i més velles que jo, fou prodigiosa, una font impagable, i celada, de coneixements. Va ésser, almanco per a mi, una època meravellosa, formativa, confidencial, paradigma del que va ser, i hauria de ser, el sentiment de companyonia.

Amb motiu de la inauguració del nou local del Club Cultural, popularment conegut com "Es Cavallets", cedit per l'Ajuntament, a la plaça Major de Sa Pobla, es varen organitzar una sèrie d'actes socials i culturals, endemés dels purament d'escacs. Un dels actes, el més important i, en veu baixa, el més anhelat, era la conferència que Pere Capellà, Mingo Revulgo,

Amb Maria Fornés, la seva esposa, i els seus fills Margalida i Llorenç. (Foto: arxíu familiar).

havia de pronunciar, al nou local social, l'horabaixa del dia set de desembre de l'any 1954, tal com era anunciat, i comunicat, al centenar llarg de socis.

Aquell capvespre gris i fredolenc, va arribar Pere Capellà i Roca, enfundat en un abric marró fosc. El saló era ple de gom a gom, l'expectació surava, incontenible, a l'ambient. Presentacions i salutacions. Va ser la primera, i única, vegada que vaig estrènyer la mà de Capellà, del mestre. Car ell era mestre, i no tan sols mestre d'escola. El magisteri de Capellà era damunt l'escenari.

Va obrir l'acte el president, Miquel Jaume, mesurat i donant, adesiara, dissimulats cops d'ull als dos guàrdies civils que, obeint ordres superiors, drets al fons, vigilaven l'ordre públic. Va presentar el conferenciant el seu amic el mestre Josep Esteva, que aleshores exercia i residia a Sa Pobla. Era soci i havia estat el conducte idoni per establir contacte la directiva del Club i Pere Capellà, fins a cloure el tracte.

Va començar la conferència, que portava el títol de *Palabras y ripios*. Llavors era obligatori emprar el castellà a tot tipus d'acte públic, encara que no fos oficial. Amb veu pausada, Pere Capellà va parlar en castellà uns deu minuts. Després, amb absoluta naturalitat, va continuar en el català de Mallorca, fins que va acabar, mitja hora més tard, entre un perllongat, i general, esclafit de mamballetes.

El que record com a més interes-

sant no fou el que va dir Pere Capellà, servint-se de l'art de la mètrica amb exemples concrets, sinó el que va voler dir. I crec que l'entenguérem tots els que l'haviem d'entendre. La resta dels assistents va gaudir d'escoltar una xerrada, en certes fases irònica, i, aparentment, divertida. Fou una lliçó magistral de saber parlar en públic.

Després, tot prenent cafè, i algú

una copa de *chartreuse*—Miquel Jaume li deia “suc de frare”—, en la intimitat d'una rotllada d'amics interessats en la persona i l'obra de Pere Capellà, rallàrem una bona estona. El que més record, de Pere Capellà, és la seva profunda, intensa, mirada. Els seus ulls, rere les ulleres rodones, copsaven, en secret, el color de l'aire. Tan sols deu dies després, Pere Capellà,

en un mutis sobtat, tràgic i definitiu, tancava els seus ulls.

El mestre del teatre mallorquí se'n va anar el desset de desembre del 1954, però el seu mestratge encara continua, des de l'escenari, o des dels llibres, donant lliçons. Lliçons d'un mestre del teatre. Tot un privilegi. ■

* Autor teatral

DOSSIER: PERE CAPELLÀ

El teatre ludopoètic de Pere Capellà

Joan Guasp*

Sort en tenim, de comptar amb l'obra literària de Pere Capellà. No és gaire extensa, però sí força intensa i qualitativa. No tengué el temps, ni disposà de les circumstàncies adients, d'escriure tant com segurament ell hagués volgut. Però sí que allò que ens ha llegat Pere Capellà mereix que ho situem a una considerable altura. De manera més extensa, vull fer esment al seu teatre, que és el gènere que més va conrear i el que, al cap i la fi, li proporcionà més satisfaccions, ja en els últims anys de la seva vida. Una vida tanmateix massa curta, estroncada per una mort del tot imprevisible quan es trobava en la plenitud de la seva tasca creativa.

Les seves obres teatrals han estat sovint qualificades de costumistes, i és cert que la major part ho són, però no estrictament costumistes, almanco en tot el que fa referència al nucli d'allò que es coneixia com a teatre costumista de Mallorca. El costumisme escènic de Pere Capellà s'allunyava dels tòpics de sempre, aquells que havien convertit el teatre fet aquí en el que s'aniria coneixent, de manera despectiva, com a “teatre regional”. Pere Capellà incorpora, al teatre costumista mallorquí, unes veus i uns caràcters “normals”, que parlen i actuen amb tota naturalitat, sense afectacions ni exageracions ridícules, del tot gratuïtes i grotesques, fins a fregar la vulgaritat. El teatre de Pere Capellà

és el teatre de la recuperació de la dignitat dels mallorquins damunt l'escenari. Exposa els fets amb un estil natural i adient a les situacions que descriu. Els diàlegs transmeten el més essencial dels personatges que es troben en escena. No es limiten a dir en veu alta quatre superficialitats per complaure el públic menys exigent, sinó que, amb aparent espontaneïtat, plantegen les qüestions que més inquieten l'esdevenir de la vida quotidiana, i fan propostes de reflexió sobre els temes i sentiments que més preocupen la condició humana.

Això sí, l'esperit juganer hi és sempre present. Es nota de seguida que Pere Capellà gaudia de la tasca d'escriure teatre. És evident a cada paraula, a cada rèplica, a cada situació, i a totes i cadascuna de les escenes que se succeeixen a les seves obres. Aquest gaudi de l'autor no es pot amagar, ja que converteix la seva activitat com a tal en un joc exquisit. Un joc que s'encomana als lectors de la seva obra i, per descomptat, als espectadors del seu teatre, sempre que d'aquest se'n faci la representació que li pertoca. Aquí, en la forma de treballar, tampoc no es posa límits. El seu teatre és un teatre optimista i, malgrat fer la crítica de la societat en la qual es mou, ho fa amb esperit positiu i, en tot moment, lúdic. Transmet la seva pròpia energia per la lluita diària en què consisteix la vida dels homes,

Pere Capellà Roca devers 1936.
(Foto: arxiu familiar)

manifesta la seva alegria de viure, el seu coratge, la seva fe en la llibertat per anar sempre endavant. Va fer del teatre una eina per propagar les seves idees de justícia i progrés. En cap moment no deixa de ser un cant a la vida. Un exemple feiaent n'és l'obra *Es marquès de sa Rabassa*, on tots els personatges moren. Però, com moren i en quines circumstàncies, i quins són els recursos de què se serveix per bastir aquesta excepcional obra? Per moltes morts que s'esdevinguin, *Es Marquès de sa Rabassa* no deixa de ser una reivindicació de la vida i de les ganes de jugar i de viure. Aquest esperit juganer tan seu no el priva mai d'exposar la seva actitud personal envers tot allò que l'envolta i de mostrar una imatge del món més apropat al que viu. Per això no renuncia en cap moment a fer aquest teatre compromès amb el paisatge social i amb la dimensió humana.

A l'element lúdic de la forma s'hi ha d'afegir també l'element poètic. No hi ha dubte que Pere Capellà és, en el fons, un poeta. Un poeta que

escriu teatre. Un dramaturg que escriu poesia. No perquè una gran part de la seva obra estigui escrita en vers, sinó perquè descobreix que el teatre va més enllà de la literatura i això li permet de crear personatges veritablement poètics. No només són poetitzables les rèpliques, els diàlegs, els monòlegs, sinó també els moviments, els gestos, les entrades i les sortides d'escena. Les acotacions de Pere Capellà, en un percentatge molt elevat, encara que totes les va escriure en prosa, són plenes de poesia. Ara record una escena d'*Es Marquès de sa Rabassa* en la qual fa sortir els protagonistes a "una terrassa plena de lluna". Calia que ho digués així si només volia enllestir el més aviat possible una obra de teatre comercial? Es veu de seguida que ell anava més lluny. He dit abans que devia contemplar el teatre com alguna cosa més que literatura. Sí. Més que res, i no voldria fer-me pesat, el contemplava com un joc, com un espectacle, com una cursa de bous, com un ballet o com una competició esportiva. A ell mateix es devia veure com un jugador de paraules i de gestos. El teatre isabelí jugava constantment amb els elements teatrals: "The play's the

thing". El teatre alemany considera els actors com a "jugadors de l'espectacle". En canvi, quan en castellà es fa referència a "un juguete cómico", és per menysprear o fer burla d'un determinat tipus ínfim de teatre. No diem, en el món de l'esport, "jugadors de futbol" i "jugadors de tennis"? Per què no hauríem de dir "jugadors de teatre"? Pens que en Pere Capellà hi estaria totalment d'acord.

El teatre de Pere Capellà, a més, és un teatre molt elaborat. És cert que tota la seva obra l'escriu en un espai de pocs anys. Però això no significa que no hi dedicàs moltes hores de la nit i del dia. Llegint els seus textos ens n'adonam aviat. No té peresa d'escriure, ni tampoc té peresa de corregir, de polir, de revisar. També és cert que escriu influït pel teatre de l'època, però això no fa més que posar-li obstacles a la seva imaginació il·limitada i, per tant, l'obliga a esforçar-se per tal de no caure en els tòpics, que eren d'ús habitual, ni en els recursos fàcils que es repetien una vegada i una altra. En Joan Bonet, un molt bon escriptor que escrivia en castellà, tant de novel·la com de teatre, i també un perspicaç crític de tot

el que es movia dins el petit món illenc de les arts i les lletres, digué en una ocasió que el seu teatre hauria tengut més èxit si hagués estat "més mal" escrit. Segurament és així. Però això no es pot extrapolar al teatre d'en Pere Capellà. El teatre de l'escriptor algaidí estava ben escrit i, alhora, va tenir èxit. No tot, perquè *Sa Pesta*, la seva millor obra quant a idees i experimentació escènica, fou rebutjada pel públic. Però totes les altres gaudiren d'un considerable aplaudiment popular, de manera destacada *El rei Pequet* i *Es Marquès de sa Rabassa*, que són dues obres molt i molt allunyades del que s'entén per teatre regional.

I és que en Pere Capellà, un cop alliberat del penal i establert a Montuiri, amb l'ajuda moral de Sanchis Guarnier, es degué preguntar què en podia fer d'ara endavant, de la seva vida. Amb el panorama depriment que l'envolta, i que envolta tota Mallorca, contempla el món i veu la vida com un element extraordinari on fer treballar la seva imaginació. Només es tracta de posar mans a la feina. Sanchis Guarnier no deixa d'animar-lo. Com exposar i expressar tot allò que es troba davant d'ell i fer-ne la crítica i

Embat

Pge. Papa Juan XXIII, 5 - E
 Tel. 971 713 350 - Fax: 971 213 641
 Geranis Centre
 07002 Palma de Mallorca
 E-mail: adminembat@balear.onenet.es

C/ Sant Miquel, 55 - 1ª planta
 Tel. i Fax: 971 71 03 04

· PEDAGOGIA I PSICOLOGIA · LLIBRES
 DE CINEMA · LITERATURA · CIÈNCIES SOCIALS
 · LLIBRERIA UNIVERSITÀRIA

l'autocrítica o, al mateix temps, ensenyar i oferir alternatives estimulants alhora que divertiment i aires nous? El teatre era el camí més adient. No hem d'oblidar que era mestre d'escola vocacional i que, en el fons, tenia necessitat d'escampar les curolles interiors entre els seus. A través de l'escriptura teatral va aconseguir retrobar-se en la seva activitat espiritual de sempre, on poder sintetitzar les seves experiències quotidianes, el seu compromís social i les seves il·lusions literàries. Aquí tenim en Joan, l'amo de son Magraner, que s'entorna al camp tot xalest, no per refugiar-s'hi, sinó per fer-lo fruitar i per rebre'n vida.

És evident que Pere Capellà, en fos conscient del tot o no, i jo crec que n'era, escriu teatre per millorar el món. Si la tasca de l'artista, en qualsevol dels seus esguards, és transformar el món per a bé, no hi ha cap dubte que Pere Capellà hi va fer la seva contribució personal. Una altra cosa és que la seva obra no sigui suficientment coneguda ni s'hagi divulgat com ho hauria d'haver estat. Jo pens que la feina feta per ell, el seu llegat literari, artístic i teatral, ha contribuït a fer una mica més alegre el nostre petit món. La seva obra, la seva poesia i el seu teatre, no deixa de ser un

element que augmenta el grau de felicitat dels homes. És clar que cal conèixer-la. És d'esperar que a partir d'aquest aniversari que enguany celebrem sigui més divulgada i coneguda. Encara que no és gens fàcil que ho arribem a aconseguir. Sembla que a Mallorca concretament, i arreu dels Països Catalans, no ens sigui permès de mostrar-nos orgullosos del nostre patrimoni cultural. Tot al contrari. No sembla que sentim cap alegria especial per tenir una literatura sòlida i un teatre excel·lent. Potser ens manca la neurosi de la vanitat. Som massa perfectes? És que aquí tots som sants? O simplement idiotes? I això que estam ben assabentats, des dels temps bíblics, que en aquest món no hi ha res més que vanitat: vanitat de vanitats i tot és vanitat. Idò la cultura catalana, i la catalana de Mallorca superlativament, no és gens ni mica vanitosa. No presumim gens dels nostres escriptors, dels nostres músics, dels nostres autors teatrals, dels nostres intèrprets, dels nostres artistes. Sembla que no ens alegrem de tenir un Ramon Llull, un Blai Bonet i un Pere Capellà!

Joan Fuster, el savi de Sueca, va inscriure a la ment de tots nosaltres el seu eloqüent aforisme: "Ja que parla català, vegem què diu!" L'hau-

riem de tenir més present i fer-ne d'ell una pràctica diària. El teatre de Pere Capellà no en té res, de teatre regional. Parla clar i català en tot moment. Vegem què diu, idò. Mostra les vergonyes d'aquell teatre vulgar que paròdia i befa les deficiències pròpies. El deixa amb el cul a l'aire, com també diria Joan Fuster amb l'estil que el caracteritzava.

Fem bé de retre un homenatge a Pere Capellà en aquest cinquantenari de la seva mort. Però li hauríem de retre de manera permanent i assídua. La seva obra ho reclama. Ell és qui posa els fonaments del feble reviscolament de la nostra cultura teatral que, per fortuna, anys després i en el moment actual, sembla gaudir d'algunes aportacions que, servint-se de la paraula dita i escrita, dels gestos i de la poesia, segueixen la tasca de crear situacions i personatges per tal d'acostar-se, amb contingut i forma dignes, a la gent i al poble, intentant treure'n trallat, d'aquesta vida que ens ha tocat viure, tan misteriosa, tan estranya, tan incomprendible i irrepresentable. Juganera i poètica alhora.

Pere Capellà ens en va obrir el camí ja fa més de cinquanta anys. ■

* Autor teatral

DOSSIER: PERE CAPELLÀ

Visions i records de Pere Capellà

Maruja Alfaro, actriu

«El vaig conèixer, però jo era molt joveneta i no el vaig tractar. A més, jo no vaig treballar mai amb l'Artis; en canvi ell hi va tenir molt de contacte. Del seu teatre vaig representar *L'amo de Son Magraner*, *Sa madona du es maneig*, *De tot i molt...* A *Es carrer de ses tres roses* me'n record que la vàrem assajar, però no tenc clar que l'arribàssim a estrenar. En aquell temps a les obres les fèiem poques vegades, les dúiem pels pobles, als teatres parroquials.

En Pere Capellà mai no va poder escriure del tot allò que li hauria agradat escriure. Perquè hi havia una

censura terrible. Jo estic completament convençuda que la censura va fer molt de mal al nostre teatre. Sé que ell va patir molt. Té un parell d'obres que són una delícia. S'hauria de dur qualque obra seva a l'escena a un nivell del tot professional. Per exemple *El rei Pepet*. Va ser una obra molt important.

El seu teatre s'adaptava molt al gust de la gent que l'anava a veure. D'altra banda, hi havia una altra cosa, a la meua manera de veure: com que molts d'aquests autors qui sempre els representava era l'Artis, ja escrivien l'obra pensant en els actors i les actrius que havien de representar els personatges.

Davant el teatre d'en Pere Capellà,

la gent en general responia bé. La seva obra tenia un fons de protesta. Una vegada, ja era quasi al final del franquisme, vàrem representar una obra seva i, en acabar, el públic cantà *L'Estaca* de Lluís Llach. El teatre de l'Assistència Palmesana era ple, i tothom es va posar dret i va començar a cantar. Encara se'm posa la pell de gallina. Nosaltres pensàrem que si venia la policia ens durien a tots a la presó.

La millor obra d'en Capellà? Per ventura seria *L'amo de Son Magraner*. I la més coneguda és *El rei Pepet*. *L'amo de Son Magraner* duita a l'escena de manera completament professional guanyaria molt. ■

[Opinió recollida per Maria Gayà Maimó]

Joan Maria Melis, actor

«El vaig conèixer fent feina a la Companyia Artis, amb na Cristina Valls i en Juanito Valls, en Joan Forteza, en Xesc Forteza, jo mateix, na Paqueta

Riera... Va ser quan va començar a estrenar les seves obres amb la Companyia Artís. Així el vaig conèixer.

Humanament era una bellíssima persona, un tros de pa, molt mal tractat per la política i la guerra, sobretot per la guerra. Llavors econòmicament ho estava passant molt malament. Tenia una família, i tenia dos infants, en Llorenç i na Margalida. Teatralment va ser un home que va obrir les portes del teatre.

Si vaig representar obres seves? Sí, pràcticament totes. Quines? *Sa madona du es maneig*, *L'amo de Son Magraner*, *El marquès de sa Rabassa*, *Sa pesta*, *El rei Pepet*... A *El rei Pepet*, no és per dir-ho, la va escriure per a mi. Jo m'havia de casar, i llavors vaig decidir retirar-me del teatre. Però el meu paper a *El marquès de sa Rabassa* li havia agradat molt, a en Pere, i quan va saber que jo ja no volia fer més teatre, un dia va venir a ca mon pare –jo era fadrí encara– i em va dir: “mira, per favor, no me facis aquesta, que jo ara tenc *El rei Pepet* i l'he escrit per a tu”. I com que a mi tot d'una em convencen, vaig dir sí. I va ser la darrera obra que vaig fer amb l'Artís.

En Pere Capellà era molt viu, i davall davall, entre línies, ell deia la seva. Els personatges que va crear, si els analitzaves i els estudiaves bé, veies que eren una rèplica a tot el que estava passant, i una crítica. Les seves característiques principals? Era un home molt planer. Un home que arribava al poble. Se'l va posar dins la butxaca.

El públic l'adorava. Aquelles rialles que feia amb *Sa madona du es maneig*, amb *El marquès de sa Rabassa*, amb *El rei Pepet*... En una paraula, dominava l'escena.

Quina és la seva millor obra? Bé, això segons quin punt de vista adoptem. Jo diria que *Sa pesta* va ser una de les millors, i la que més poc èxit va tenir. Per al meu gust, destacaria *Sa pesta* i *El*

marquès de sa Rabassa. Una sàtira molt bona. Juanito Valls la brodava.»

[Opinió recollida per Francisca Crespi Guasp]

Joan Bibiloni, actor

«D'en Pere Capellà només en sé el que he llegit i el que m'han contat. Era un home extraordinari. Mai no he sentit ningú que d'ell en digués una mala paraula. Era a l'hora un home pagès i un intel·lectual. Com a professional del teatre era molt bo, va fer obres fantàstiques.

Quines obres seves vaig representar? *L'amo de Son Magraner*, feia el paper de l'amo; *Sa madona du es maneig*, no record quin paper hi feia; *El marquès de sa Rabassa*, representava el paper del moliner, que era el protagonista. Aquesta darrera obra és genial, és una obra en vers preciosa, d'una modernitat i un humor fantàstics.

Què en pens, del seu teatre? Malgrat que era pagès, va saber cultivar tots els personatges. Sabia reconèixer tots els estaments socials. Sabia presentar les obres teatralment. En sabia molt, de teatre, sabia escriure. Tenia enginy. Tanta sort que actualment és valorat com cal, perquè al seu temps li deien que feia “teatre de paneret”, i això era una expressió força despectiva.

La resposta del públic era brutal. Responia molt bé. La gent parlava de les seves obres perquè era un teatre que aconseguia ser molt popular.

La seva millor obra? De les que jo conec, em quedaria amb *El rei Pepet*. És un conte de fades, una obra preciosa, encara que *El marquès de sa Rabassa*, com he dit abans, també és una obra fantàstica.»

[Opinió recollida per Cristina Perdigón]

Catalina Valls Aguiló de Son Servera, actriu

«En Pere Capellà i jo vàrem ser molt bons amics. Jo l'apreciava moltíssim, tant a ell com a la seva dona. La seva dona també era una gran persona. I bona. I segueix tenint afecte pels seus fills, en Llorenç i na Margalida. No me'n record quan el vaig conèixer. El seu germà tenia una certa relació comercial amb mon pare.

En Pere Capellà és una de les persones que jo més he admirat, perquè, essent un home que havia sofert molt, mai no va tenir “fel a la seva ploma”. Sempre va superar els conflictes personals, va tirar endavant, no va tenir rancors ni odís, almanco no els va expressar mai. Era una persona d'una humanitat extraordinària. Sempre he sentit una gran admiració per aquesta qualitat d'en Pere Capellà.

Jo vaig representar *El rei Pepet*. I qualcuna més, però ara no en record el títol. En Pere Capellà va saber crear una sèrie de personatges que eren ben representatius de l'època. Era d'Algaida, i va saber plasmar molt bé l'esperit de la pagesia d'aquell temps. Tenia una creativitat teatral interior, sabia muntar les obres. Era un home de cultura, i això es nota, i molt. El públic responia fabulosament davant les obres d'en Capellà. No sabia dir quina de les seves obres em sembla la millor. Totes m'agraden per una cosa o l'altra. Cada una d'elles té aspectes que t'atreuen.»

[Opinió recollida per Adriana Mir Jaume]

VIII

Trobada d'Història de la Ciència i de la Tècnica

Del 18 al 21 de novembre

Informació al telèfon: 932 701 621

Institut d'Estudis Catalans

Filial de l'Institut d'Estudis Catalans

SOCIETAT CATALANA
D'HISTÒRIA DE LA CIÈNCIA
I DE LA TÈCNICA

GRUP SOCIAS Y ROSSELLÓ

ELÈCTRICA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.

**DISTRIBUÏDOR MATERIAL ELÈCTRIC
I IL-LUMINACIÓ**

LA INDUSTRIAL Y AGRÍCOLA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.

**MAQUINÀRIA PER A LA INDÚSTRIA,
CONSTRUCCIÓ, EINES, PERNS,
ACER...**

MENORCA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.

**DISTRIBUÏDOR MATERIAL
ELÈCTRIC
I IL-LUMINACIÓ
DEPARTAMENT TÈCNIC**

EIVISSA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.

CENTRAL MAYORISTA ELECTRODOMÈSTICOS
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.

**ELECTRODOMÈSTICS,
IMATGE I SO**

MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.
QUADRES ELÈCTRICS

**CENTRALITZACIÓ COMPTADORS,
QUADRES DISTRIBUCIÓ, QUADRES
PROTECCIÓ, EQUIPS AUTOMÀTICS,
P/COMPENSACIÓ ENERGIA REACTIVA**

MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.
LLAUNERIA

**DISTRIBUÏDOR LLAUNERIA,
AIRE CONDICIONAT, SANITARIS
I MOBILIARI DE BANY**

El millor servei a la seva disposició

ELÈCTRICA SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.

Magatzem General i Vendes:
Gran Via Asima, 3 - Tel. 43 00 34
Nureduna, 3
Tels. 46 23 00 - 46 28 00
Sucursal a Manacor:
Ctra. Palma-Artà, km 47,200
Tel. 84 31 31

MENORCA SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.

Poligon Industrial
Cap Negre
Tel. 36 68 15

EIVISSA SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.

C/. Bisbe Abad y Losierra, 48
Tel. 31 09 93

LA INDUSTRIAL Y AGRÍCOLA SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.

Nureduna, 3 - Tel. 46 23 00
Gremi Ferrers, 38 - Tel. 43 14 12
Sucursal a Manacor:
Ctra. Palma-Artà, Km 47,200
Tel. 84 31 31

CEMESA SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.

Gran Via Asima, cant. Gremi Ferrers
Tels. 43 23 74 - 43 23 75

MAIPRET SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.

Gremi Ferrers, 38
Quadres elèctrics:
Tel. 43 10 84
Llauneria:
Gran Via Asima, 3
Tel. 43 00 86

Neus Santaner, sindicalista*

Quines pensau que són les cinc deficiències o mancances més greus que a hores d'ara té el sistema educatiu balear?

En primer lloc, el principal dèficit que pateix el nostre sistema educatiu és el finançament. El traspàs de competències en general i en matèria educativa en particular foren minses i totalment insuficients per cobrir les necessitats del nostre territori. Per altra banda, la massificació reflectida en ràtios elevades i la manca de mesures per fer front a la creixent diversitat que dia a dia va augmentant a les nostres escoles. La manca d'autonomia dels centres i els retalls que tira a tira van patint aquests. L'exemple darrer n'és el nou sistema d'elecció de directors, que passa a ser una selecció feta per l'administració on el Claustre i el Consell Escolar ocupen un segon pla. Finalment és preocupant també la solitud del professorat davant la multiproblemàtica social i educativa a què ha de fer front. Cada vegada són més les qüestions que des de la societat es van encarregant a la, ja de per si feixuga, càrrega que suporta el professorat. L'escola és un lloc fantàstic, on s'espera que es resoldran tots els dèficits que pateix la societat, des de la violència domèstica, l'educació vial, les drogodependències...

El pas de la LOCE a la nova legislació educativa d'àmbit estatal, com s'hauria de dur a terme?

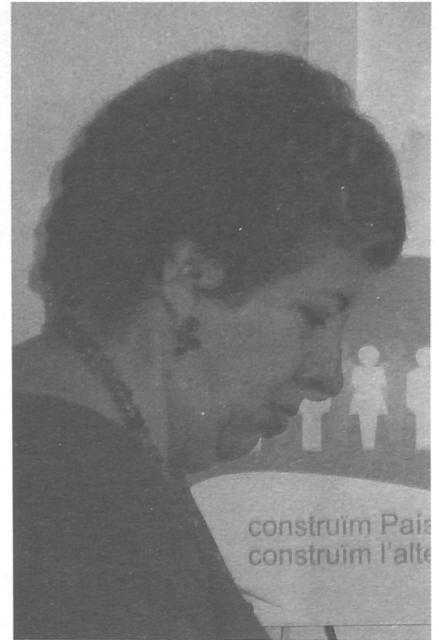
Per evitar que es repeteixi la pantomima de negociació duta a terme per l'anterior ministra entorn de les seves tres reaccionàries normes: LOCE, FP i LOU, ostentant aquesta última el dubtós honor de ser la llei que en aquesta etapa ha estat més unànime-ment qüestionada, la ministra i el nou Govern hauran d'escoltar i atendre realment a totes les organitzacions representatives, en la recerca d'un marc que aportí, per fi, estabilitat. Convé recordar que, encara que amb l'obligació d'intentar el consens, el PSOE ha arribat al Govern amb un

programa determinat i el pacte o compromís per l'educació ha de ser-ho per l'interès de l'ensenyament públic.

Si en quelcom es coincideix a l'hora d'analitzar el que va ser la posada en pràctica de la LOGSE és en el desentert que va suposar l'insuficient finançament, que va fer impossible el desenvolupament de, per exemple, les mesures d'atenció a la diversitat, que serien l'eix de la reforma. És per això que en aquesta ocasió hem d'insistir en la necessitat que gradualment s'arribi, al terme de la legislatura, al 7% d'inversió en educació. El Govern té, a més a més, davant seu, una oportunitat immillorable d'aconseguir per a tota la població un sistema educatiu laic, amb la retirada de la religió dels currículums, i d'implantar mesures que suposin un veritable estímul i suport al professorat, com ara la millora de la formació inicial i contínua.

Fins a quin punt els dèficits de l'escolar (un percentatge elevat de fracàs acadèmic, la fugida precipitada de les aules de molts d'adolescents, una quantitat escassa d'universitaris, una adquisició no satisfactòria dels hàbits bàsics de socialització...) no són una conseqüència inevitable del model socioeconòmic vigent a les Balears?

En un context socioeconòmic com el nostre és on adquireix una especial importància la coordinació de tots els elements socialitzadors. La societat que tenim és el resultat de múltiples factors. El desarrelament, la manca de motivació cap a l'educació, la cultura i la falta d'uns models com a referents atractius per a una part important de la joventut, el guany fàcil a curt termini, malgrat després comporti una inestabilitat laboral, uns contractes amb condicions cada vegada pitjors, fan que molts dels joves abandonin els estudis molt prest. El consumisme, el diner fàcil i el capgirament existent en l'escala de valors socials fan la seva.

En el cas que la decisió depengués completament de la vostra voluntat, quines serien les cinc primeres mesures que aplicariéu al món escolar del nostre país?

Crec que seria una qüestió important establir un consens, el més ample possible, per establir un pacte per l'educació que, com ja he dit abans, destinés un percentatge suficient dels pressuposts per fer front a les necessitats del sistema. En primer lloc, les famílies haurien de tenir cobertes les necessitats bàsiques per poder viure amb dignitat. En segon lloc, la comunitat educativa s'hauria d'implicar realment amb el que és l'educació, l'educació com a eina de transformació social, no solament com un servei. Perquè estam vivint el fet que els serveis, en una economia de mercat, es veuen sotmesos al moviment constant de l'oferta i la demanda, i a l'educació se li estan aplicant uns criteris de mercat, i això, com a dret social que és l'educació, no hauria de ser així. Això vol dir més pressupost per part de les administracions, més implicació per part de les famílies, més adequació de la formació del professorat a les necessitats socials, motivació àmplia per part de tota la societat —des dels mitjans de comunicació a les àrees de diversió— cap el que és realment el fet cultural, entès aquest no com quelcom anquilosat, arcaic i avorrit, sinó vertader element que distreu, educa i transforma. ■

* Secretària General de l'STEI-i

Poemes i poesies (II)

Miquel Bezares

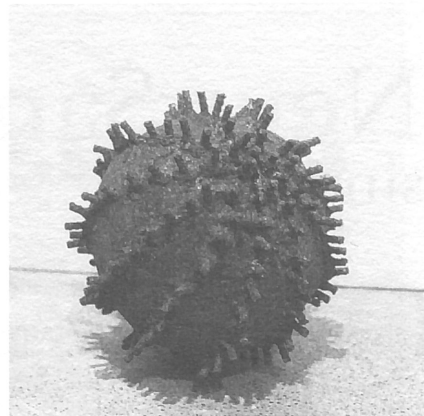
info@miquelbezares.com

El fet s'esdevingué a l'institut de secundària on el lector virtual treballava. Convocat un concurs literari en llengua catalana obert a la participació dels alumnes i de les alumnes del centre, un al·lot, normalment callat (sobretot en la llengua del país) i d'una capacitat expressiva diguem-ne més aviat limitada, presentà al premi un poema particularment digne i d'una cura lingüística sospitosa. El text no era reconegut per cap dels membres del jurat, format pel professorat del departament. Tenia un aire despreocupat i fresc que el feia premiable, al costat de les altres obres presentades, però el rendiment escolar de l'alumne havia de provocar forçosament en la professora desconfiança respecte de la sorprenent habilitat adquirida de sobte pel jove. Un dels professors anà al *Google* (ai, ¿què en fariem, d'Internet, sense els miraculosos cercadors?), i introduí a la casella de la recerca un dels versos del poema, escrit entre cometes, exactament com havia estat presentat al manuscrit (amb les mateixes faltes ortogràfiques). Automàticament, en un tres i no res, el *Google* ens en donà l'autoria. Es tractava d'un text, efectivament, d'un autor desconegut (que no era, evidentment, alumne del centre), participant d'una mena de fòrum poètic dels que existeixen a la xarxa. El dubte que tingué, aleshores, aquest lector virtual fou si promoure alguna mena de mesura punitiva des del punt de vista acadèmic, o simplement fer veure a l'alumne que la seva picardia havia estat neutralitzada. S'optà per això darrer. La veritat, l'alumne

no s'avergonyia gaire d'haver estat descobert, i els companys del departament, finalitzada la reunió, arribaren a comentar que no acaba de ser justificada aquella opinió generalitzada que a l'escola no s'aprèn tant com s'aprenia un temps. Alguns afegien que el que passa sovint és que s'aprenen altres coses, a les quals cal donar la seva importància.

La xarxa posa al nostre abast un bon grapat de pàgines que convoquen a l'escriptura literària gent de totes les edats que no ha publicat mai un llibre i que potser mai no ho farà. L'accés a l'edició electrònica, en la majoria d'aquests casos, és d'allò més lliure i sense cap mena de restricció. Sovint cal donar-se d'alta com a usuari del portal, i també s'esdevé que de vegades aquestes pàgines es mantenen amb la inserció de publicitat. En tots aquests webs es poden trobar versos de qualitat no dubtosa, sinó inexistent. Però de vegades, com es deia en el número anterior d'aquesta revista, surt d'un d'aquests racons una veu interessant, o es troben poesies que anuncien un futur poeta, un futur creador de poemes. Per això creu el lector virtual que sempre s'ho pagarà, visitar de tant en tant aquestes pàgines de contactes poètics accidentals, de literatura invitada com les que tot seguit es ressenyen.

Pel que es pot deduir d'una primera i ràpida visita, sembla que a Menorca hi ha una nova generació de poetes que promet versos d'allò més estimulants. Són alguns dels autors que recull la pàgina, magnífica per la sobrietat del disseny (no endebades fou guardonada, ara fa dos anys, amb el

Esfera, Ferran Aguiló (1992).

Premi Web 2002 que convoca anualment *MallorcaWeb*), que des de Menorca ens arriba sota la capçalera d'*Alfonduco Edicions*. Alguns dels noms més joves: Biel Pons i Pons, Òscar Bagur o Sílvia Pons, tots ells antologats, segons consta al web, a l'obra *2002, una antologia de joves poetes menorquins*, en una edició de l'*Institut Menorquí d'Estudis* (Col·lecció Xibau, 10), amb selecció i pròleg d'Àngel Mifsud Ciscar i Joan F. López Casanovas.

Relats en Català (RC) és un altre tipus d'iniciativa, en aquest cas provinent del Principat, que aplica un model que es pot trobar en moltes altres llengües i contextos culturals, i que, basant-se en l'intercanvi entre usuaris que interactuen com en una mena de fòrum, es proposa com un punt de trobada entre els escriptors i els lectors. Malgrat el seu nom, *Relats en català* processa textos narratius, poètics, crítics, biogràfics i assaig (es comptaven, dia 1 de juny, fins a 298 textos poètics). La seva dinàmica és força simple; per publicar-hi textos cal registrar-se. El registre és gratuït, i permet al lector de comentar i valorar els textos publicats. Ara bé, per a la simple lectura, la que ha fet el lector virtual, no cal registrar-se. Tan interessant com alguns dels textos publicats al web pot resultar fer una ullada als comentaris, que van des de la crítica desinformada fins a l'expressió més utilitarista del fet literari: "el teu relat ha estat una lectura ex-

ALFONDUCO EDICIONS: www.alfonducoedicions.com

RELATS EN CATALÀ: www.relatsencatala.com

JOESCRIC: www.joescric.com/poesia.asp

POETRY: www.poetry.com

ASSOCIACIÓ CULTURAL CANONGE DE SANTA CIRGA: www.mallorcaweb.net/glosadors

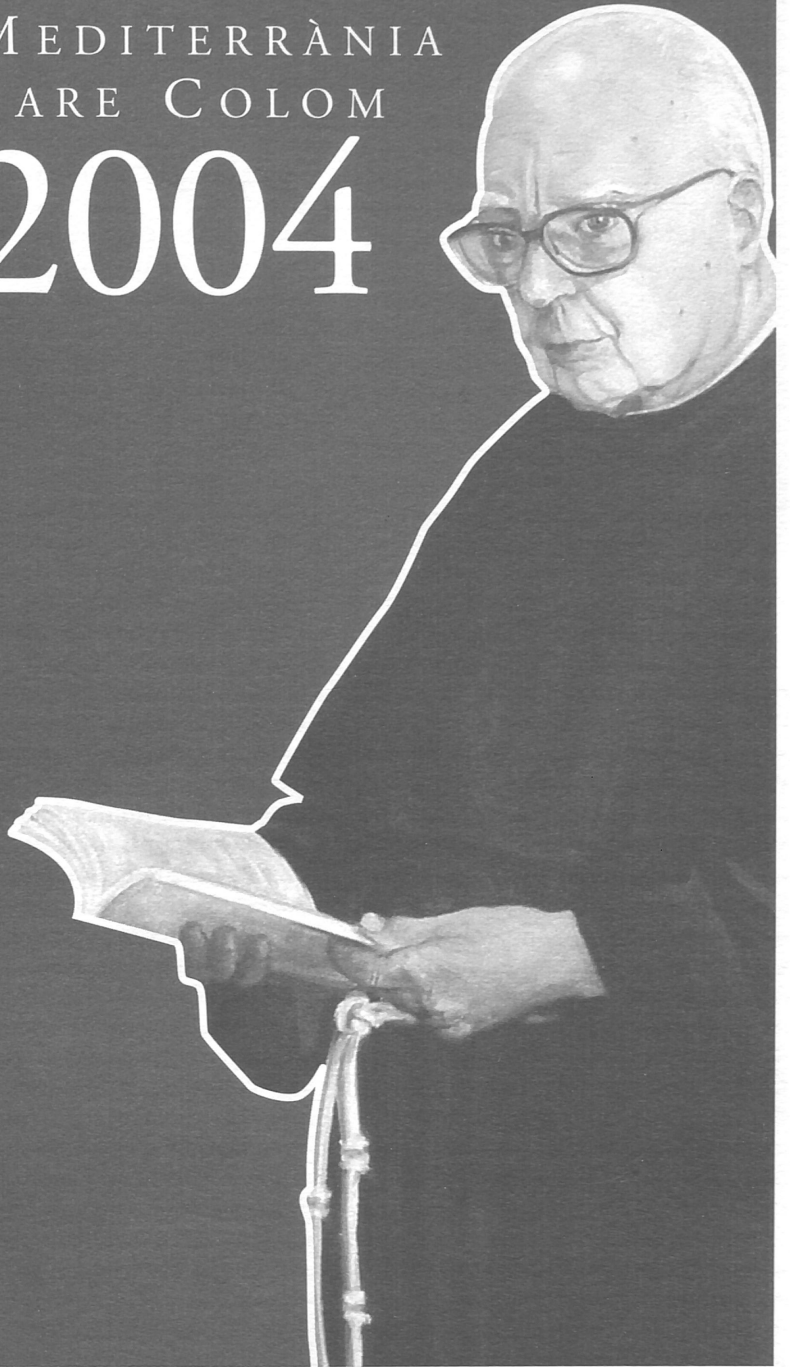
cel·lent per a aquestes hores d'insomni que estic patint". Faciliten la navegació pel portal diverses classificacions: de les obres més llegides pels visitants, de les més comentades o dels autors més prolífics.

Una altra iniciativa semblant a RC, amb una bona representació illenca, és el portal *JoEscrib.com*, del qual és responsable la *Fundación Cabana* de Vicenç Grande, que compta també amb una versió castellana. L'únic inconvenient que el lector virtual hi ha trobat és que no s'hi permet la lectura de cap text sense registre previ, un procés que, encara que igualment gratuït, obliga l'internauta a facilitar tot un seguit de dades personals, cosa que pot menar a una certa reticència.

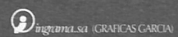
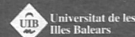
Són moltes, deia, les propostes que en qualsevol de les llengües del món hi ha de caràcter similar, i per això el lector virtual es limitarà a esmentar-ne una: *Poetry.com*, que és el resultat d'una recerca molt directa. Si hom escriu la paraula *poetry* al *Google*, la primera opció oferta és aquesta pàgina, un cant molt nordamericà a l'individualisme democràtic, al *self made man* i a la supressió, segons s'hi pot llegir, de les tanques que eviten que el missatge poètic de tanta gent sigui escoltat. Es presenta amb algunes credencials aclaparadores, com ara aquesta curiositat estadística que un no sap si fa referència a la resolució fotogràfica d'una imatge o a la nòmina d'escriptors del lloc: prop de 5,1 milions de poetes hi han enviat algun text, i han fet, segons els seus editors, de *Poetry.com* la font definitiva de l'expressió creativa personal en el món.

Una bona manera de tocar terra de bell nou, de tornar a la terra i a l'expressió de la terra, podria ser, per acabar, donar notícia de l'arribada a la biblioteca virtual de la pàgina de l'*Associació Cultural Canonge de Santa Cirga*, que des de 1998 té per objectiu la revitalització i la dignificació de la cultura popular. Entre les activitats que organitza aquesta associació, que pren el nom de la possessió on va néixer i créixer mossèn Antoni Maria Alcover, es troben les *Mostres internacionals d'improvisadors* o glosadors, celebrades des de fa sis anys a Manacor. Encara que es tracti d'una pàgina en evident procés de construcció, ofereix ja alguns textos d'interès en formats PDF i Word, com ara la primera part d'un curs accelerat per aprendre a glosar de Felip Munar i Munar, o un recull d'articles d'interès de diversos autors sobre la improvisació.

PREMI DE NARRATIVA MEDITERRÀNIA PARE COLOM 2004

Ho organitza i ho patrocina:

PER A MÉS INFORMACIÓ:

ÀREA DE CULTURA I EDUCACIÓ DE L'AJUNTAMENT D'INCA
Claustre de Sant Domingo - Centre Cultural
Av. de les Germanies s/n - 07300 Inca
TEL 971 501 580

Notes disperses

Joan Arrom Nadal

La temporada d'hivern i primavera ens ha deixat unes quantes estrenes, poques, alguna precedida de polèmica i resolta amb èxit de crítica, alguna altra que no ha convençut la crítica, tot i les expectatives creades. D'*El malalt imaginari* d'Iguana Teatre en parlaré més avall; de les altres, la primera va ser *El bosc de la senyora àvia*, d'Alexandre Cuéllar, una producció de la Fundació Teatre Principal de Palma (FTPP) dirigida per Pere Caminals, amb un repartiment de luxe. Però de vegades treure la pols a un text és com condemnar-lo definitivament, per molt de mèrit que pugui tenir l'esforç. L'altra estrena, més recent, va ser una coproducció de la La Lluna de Teatre amb la FTTP, *Mozart i Salieri*, basada en una magnífica traducció d'Helena Vidal, publicada a Proa, dels dos-cents i escaig de versos que té la peça d'A.S. Puixkin. No crec que sigui el millor treball del seu director, Antoni M. Thomas. M'hauria estimat més veure *Auto de fe*, l'obra amb què va guanyar el premi de teatre de la Fundació, fa dues edicions, per exemple.

El primer dimarts de la temporada de Primavera del Teatre del Mar, vaig anar a veure la lectura dramatitzada de *Memòries d'un reclam*, de Manuel Picó Martí, autor de novel·les en castellà, guanyador del premi Ciutat de Palma de l'any 1961 amb *El llanto de las cigarras*, i autor d'aquestes contarelles aparegudes primer al diari *Última Hora* i més tard en forma de llibret a l'editorial Moll, un retrat escèptic de la Mallorca dels anys cinquanta, des del punt de vista irònic de Sortat, una tendra perdiu, testimoni de les calaverades de Don Ignasi, el metge, i altres socis de cacera. Encara no he tengut ocasió de donar les gràcies als seus creadors i intèrprets, en Toni Gomila i en Pep Lluís Gallardo, per la misteleta i per l'estona tan agradable que ens regalaren amb aquesta petita joia de lectura, dramatitzada amb elegància, amb gràcia i amb precisió. Un feina ben feta, amb senzillesa, però amb tots els matisos i els colors del llenguatge i de l'humor del text d'aquest autor.

Pel que fa a les estrenes anunciades o pendents encara de confirmar, alguna ja s'haurà estrenat quan surti al carrer aquesta revista, com *Mira'm*, amb la companyia En Blanc, escrita i dirigida per Biel Jordà, que torna a baixar de l'escenari per recuperar la línia del teatre de text, que havia deixat aparcada des d'*El ball de les balenes*, la seva primera obra. Les altres encara no tenen data d'estrena o no l'han anunciada. Una és la *Medea* que està dirigint Rafel Duran –benvingut a casa– amb Caterina Alorda de prota, una coproducció de l'Auditori de sa Màniga i del Teatre de Manacor, i sembla que també de la FTTP, que podem veure aquest estiu; l'altra fa més temps que s'està assajant, però sembla que encara no té confirmat l'ajut a la producció. Estic parlant d'*Un enemic del poble*, d'Ibsen, que dirigeix Pep Ramon Cerdà, amb Teatre de Què. Unes propostes interessants, dos clàssics i un autor jove, un director que ve del TNC, un grup que vol obrir un camí nou en la seva trajectòria amb un repte tan seriós com és un Ibsen, i un altre grup que vol recuperar el laboratori, amb una altra obra escrita pel seu director. Tot plegat, una temptació.

I sembla, finalment, que per la Direcció General de Cultura també s'han posat les piles i no pensen desapropiar totes les línies obertes en la política de projecció exterior de l'etapa del Pacte, i això és una bona notícia. Pareix que es manté el conveni amb Xarxa pel que fa a la Mostra de teatre d'Igualada, amb la presència, entre d'altres, de l'obra *He vist Mooby Dick*, el darrer muntatge de Rafel Oliver Produccions, dirigit per Luca Bonadei. També sembla que està assegurada, amb alguns canvis importants, la continuïtat de l'Espai Illes Balears a la Fira de Tàrraga. Llàstima, però, que s'hagi trencat el ritme d'una coproducció anual amb el Sitges Teatre Internacional.

SGAE, els números canten.

Fa uns anys que no podem comparar les xifres d'espectadors i de funcions de l'Anuari Teatral de Ma-

llorca amb les de l'SGAE, així que, pel que fa a les del 2003, ens haurem de conformar amb les que va fer públiques la delegació balear d'aquesta entitat a finals del mes d'abril. Els espectacles amb més poder de convocatòria són, com cada any, els musicals; els números canten. Pel que fa al teatre, quatre dels cinc espectacles amb més públic (*Sit*, del Tricicle; *XXX*, de La Fura del Baus; *5 mujeres.com*, de diversos autors, i *Se quieren*, de Pierre Palmade i Muriel Robin), es varen poder veure a la Sala Magna de l'Auditori de Palma i figuren entre les obres que han obtingut una recaptació més gran en tot el territori que, a l'"Informe de gestión" de la "Memoria del grupo SGAE 2003", en diuen "nacional". Només la que fa cinc no hi figura, però és, sense cap dubte, l'única que trenca l'hegemonia del teatre comercial en espanyol, i que cal agrair a l'"autòctona" *Quin fum fa*, de les Diabéticas Aceleradas, perquè certs gèneres teatrals sembla que només poden triomfar si vénen de Madrid. Segons l'informe teatral del 2003 de l'SGAE, el nombre total d'espectadors va ser de 249.433, trenta mil més que l'any 2000 (segons les xifres del darrer Anuari publicat), però tan sols set mil més que l'any 1998. Això vol dir que l'augment percentual d'aquests sis anys és molt baix, sobretot si tenim en compte que l'any passat es feren dues-centes quarantacinc funcions més que l'any 1998, que se'n feren 1090, i pel que fa al número d'espectadors per funció, fins i tot ha baixat, de 239 de l'any 1998 hem passat als 189 del 2003.

No cal recordar que les xifres de l'SGAE del 2003 només tenen present la quantitat, contràriament al que se sol fer amb les collites dels vins, on la qualitat és el factor predominant, i s'ha de dir que la collita teatral de l'any 2003, qualitativament parlant, és interessant, com vaig intentar demostrar a l'article anterior (vegeu *Lluc* 837 i 838).

La llengua del teatre.

Segons el mateix informe de l'SGAE, el 73,35% del total de les funcions varen ser en català i el públic que hi va assistir suposa un 64,62% del total, mentre que al 18,95% de les funcions en espanyol els correspon un 24,39% del total d'espectadors. Haurem d'esperar l'informe del 2004 per treure conclusions, però tal com van les coses fins avui, posaria messios que l'augment d'espectadors de teatre en espanyol serà alarmant.

El teatre “comercial” té des de fa temps, a la Sala Magna de l'Auditori de Palma, l'espai amb més aforament de Mallorca. Només aquest fet ja és significatiu, tot i que no és un fet exclusiu d'aquestes contrades. Si fa no fa amb algunes excepcions ben conegudes, arreu del món deu passar el mateix. El que ja no passa tan sovint és que en aquest espai es programin més del noranta per cent de les funcions teatrals en una llengua que no és la pròpia del país. De gener a maig d'enguany, una sola obra en català ha pujat a l'escenari de la Sala Magna. Em referesc a *Poe*, de Dagoll-Dagom. Aquest desequilibri és vergonyós, i encara ho és més si observem que algun espectacle estrenat en català a Barcelona arriba a Palma en la versió espanyola d'una companyia madrilenya, com és el cas, per exemple, de *La cena de los idiotas*, de Francis Veber. És ben curiós que després de trenta anys de democràcia, si parlem de teatre, el canvi més notable el trobam en el fet que ara reïm en espanyol i ploram en català, quan abans ho solíem fer a l'inrevés.

El malalt imaginari.

Del 8 al 23 de maig, dins la temporada de Primavera 2004, el Teatre del Mar va buidar el seu escenari per donar cabuda a la nova producció d'Iguana Teatre, *El malalt imaginari*, de Molière –encara que, si hem de fer cas a l'expert Denis Boissier, caldria atribuir-la a Pierre Corneille–. Ja fa temps que hi ha estudiosos del teatre encaparroats a demostrar que les obres de Shakespeare no són de Shakespeare. Ara només ens mancava *El cas Molière*, el llibre amb què aquest investigador francès intenta demostrar que l'altre geni de la literatura dramàtica universal “no va escriure mai res”. En aquest pas arribarem a la conclusió que les millors obres de teatre de la història varen ésser escrites per algun geni extraterrestre. Sigui qui sigui el geni que les va escriure, però, les obres d'un i de l'altre són aquí i es representen cada dia als escenaris de tot el món.

La versió d'Iguana que vàrem poder veure al Teatre del Mar el passat mes de maig duia el segell de les darreres produccions del grup, allò que podríem denominar la “fórmula Fullana”, aplicada ara a la comèdia de Molière. L'essencialitat, l'acronia del vestuari i, sobretot, de la música; la interpretació creativa, això és, el cos, el gest i la veu de l'actor/actriu com a elements primordials que con-

formen l'escenografia; els paisatges, els ambients, els colors i els sons; la presència dels actors en escena durant tot el temps de la representació, el seu transformisme (en el cas d'*El malalt*, en Sergi Baos i en Miquel Ruiz fan tres personatges cadascun); la ironia, la recerca de la complicitat amb el públic, etc., són alguns dels recursos que el director Pere Fullana ha utilitzat a *Memòria d'en Julià* i al *Macbeth*, els dos darrers muntatges i que ara, com en un *divertimento*, accentua fins al grotesc. En els muntatges de Pere Fullana totes les peces solen encaixar a la perfecció, res és superflu, el més mínim detall amaga una intenció i el resultat final sol ser el producte d'un mecanisme que funciona com una maquinària de rellotgeria suïssa. Aquesta manera aparentment senzilla de concebre la posada en escena va donar uns resultats excel·lents a l'hora de treballar amb materials tan densos com la memòria de quasi un segle d'història de la família d'en Julià i l'obscura tragèdia de Shakespeare, però tal vegada no resulta tan eficaç en una farsa tan previsible com aquesta darrera obra de Molière. Aquí Fullana ha volgut accentuar els tons grotescos –ja prou accentuats en el text original– d'alguns personatges de l'obra, especialment els que tenen alguna relació amb la medicina. Sabem que Molière, a més d'actor i autor, era això que avui en diríem un empresari teatral i que quan va escriure *El malalt imaginari* feia temps que les pressions de la Cort l'havien obligat a rebaixar el to de la seves crítiques (pensem en *El misantrop*, per exemple). Però ara, en aquesta darrera obra, la decadència del cos, la mort, el ressentiment cap a la vida i cap a les persones, però, sobretot, el fet de sentir-se malalt i ser víctima de la incertesa i dels excessos escolàstics de la medicina del seu temps, el duen a concentrar tota la seva ràbia en els Diafoirus i en el Purgon, i a crear i interpretar un Argan grotesc i patètic que, si tenim en compte que hi va deixar la pell a la quarta representació, mentre es debatia entre recuperar la salut i salvar la butxaca, potser fins i tot esdevé tràgic. La lectura de Pere Fullana no traeix la intenció grotesca de l'autor, però la fa excessiva en la caracterització d'alguns personatges, fins al punt de presentar-nos un Diafoirus-pare amb màscara Hannibal Lecter; un Diafoirus-fill, vestidet de mariner, endimoniadament repel·lent; una condecorada inferme-

ra alemanya, germana de l'apotecari Fleurant, i un fantasmal metge Purgon, com una bubota vestida de negre, amb veu d'ultratomba: “*He de dir-vos que us abandon a la vostra mala constitució, a la intempèrie de les vostres entranyes, a la corrupció de la vostra sang, a l'acritud de la vostra bilis i a la feculència de les vostres humors.*” La paròdica caracterització externa d'aquests personatges va acompanyada d'una manera de parlar, d'un timbre de veu, d'un ritme, que la repetició fa excessius, distorsionants, fins i tot en na Toneta –una simpàtica i explosiva creació de n'Aina Cortès–, l'únic personatge amb una mica de seny, si exceptuam el cosmopolita Berald –Miquel Ruiz–, germà d'Argan. Aquest contrast descol·loca i treu una mica de credibilitat al personatge principal, Argan –un magnífic treball de Carles Molinet–, com si el director no hagués pogut resistir la temptació de deixar-se endur pel plaer de la diversió, del *divertimento*. Una decisió que hem d'agrair, perquè ens proporciona el plaer de contemplar, entre d'altres encerts, un començament impecable, amb en Baos tocant les *Variacions Goldberg* amb la funció amb què foren encarregades a Bach, ara per dormir Argan i introduir-lo en un somni de veus que fan

del monòleg original un diàleg delirant, que progressa intensivament fins al silenci i al cop de llum finals, després de cridar "Estic bé, estic bé!", i despertar-se. O el somni final, amb Argan esperant la sortida del tren en una estació qualsevol, amb veus d'accent lleugerament eslav de fons, i el gest d'adéu als altres personatges, camí de Bolonya, on l'ha enviat a estudiar de metge el director, sens dubte una altra decisió intel·ligent, pròpia d'un personatge que, a més de malalt, és avar. També posa a prova, el director, les capacitats musicals de Sylvia Sánchez, interpretant una angèlica Romina a "Sarà perché ti amo" i posant la cirereta final a la funció amb "Bye, bye, Blackbird". L'espai escènic buit, amb les parets de la caixa a la vista, és una metàfora suggerent, el contingut en el lloc del contingut, la realitat en el lloc de la ficció, però també és una bona manera d'estalviar pressupost i un repte per al disseny de la il·luminació. Tot plegat, una bona producció, marca de la casa. Poques companyies tenen en repertori tres muntatges de la qualitat dels que té Iguana Teatre ara mateix: *El malalt imaginari*, *Macbeth* i *Memòries d'en Julià*.

El Teatre Xesc Forteza i la no-política teatral de l'Ajuntament de Palma.

L'altre dia de pagès, Antoni M. Thomas, director de La Lluna de Teatre, mentre tenia en cartell la seva darrera coproducció, *Mozart i Salieri*, al Teatre Xesc Forteza, del barri de la Calatrava, es queixava des de les planes del *Diario de Mallorca* de l'estat d'abandonament en què es troba aquest espai municipal. Manca d'equipament i de personal tècnic, deficiències de funcionalitat de l'espai, manca de promoció i de senyalització, etc., etc. La veritat és que aquest espai va començar a mostrar les seves deficiències de gestió des d'abans de la seva inauguració oficial, i des de llavors, passant per la manca d'habilitat política i de generositat a l'hora de negociar el passat Nadal amb la companyia que du el mateix nom que el teatre, no ha fet més que accentuar les seves mancances que, si va dir ver, són les mateixes que pateix la no-política teatral de l'Ajuntament. L'espai arquitectònic, amb el seu cub metàl·lic que romp la silueta dels campanars i teulades dels palaus i les cases senyoriales del casc antic, ja és polèmic, però els acabats de la sala i de l'escenari són els de

sempre, hi manca un estudi de funcionalitat de l'espai, no n'hi ha prou amb el disseny arquitectònic. Un teatre, a més d'un edifici, és un teatre, és a dir, ha de servir per representar-hi obres teatrals i això, que és tan elemental, sembla que no es va tenir en compte. A més de la porta de càrrega i descàrrega de material, situada a no sé quants de metres d'alçada, que dona a un carreró per on difícilment hi pot circular una furgoneta petita, hi ha altres obstacles que han d'intentar solucionar com poden els grups que tenen "la sort" de poder-hi representar i que ja va assenyalar en Toni Thomas en el seu moment; només caldria afegir-hi els colors massals dels materials que decoren les parets interiors de la sala, que xuclen la llum de l'escena i distorsionen la visibilitat. Amb tot, això no és el més greu. El més greu és que l'Ajuntament sembla que no sap què n'ha de fer, d'aquest espai, com si no fos necessari, com si la manca de teatres que pateix la ciutat no fos escandalosa, com si no fos urgent cedir un espai en condicions a molts de grups professionals i no professionals que no troben un lloc on estrenar amb garanties les seves produccions.

V Premi

ALEXANDRE BALLESTER

de narrativa curta

2004

Ajuntament de Sa Pobla

PLAÇA CONSTITUCIÓ, 1
07420 SA POBLA (MALLORCA)
TEL. 971 54 00 54

Hi col·laboren:

CAFÈ DE SA PLAÇA

El cafè de Lluc

Plaça Pelegrins, 14 • Tel. 971 51 70 24 • LLUC

DISTRIBUÏDOR DE:

- Cambres de Bany
- Calefacció
- Aire Condicionat

Exposició i oficines:

31 de Desembre, 22
Tels. 971 29 60 01 - 971 29 47 95
Fax 971 75 93 16
07004 Palma - Mallorca

Magatzem i venda:

Nicolau de Pacs, 15
Tels. 971 46 28 34 - 971 46 15 49
Fax 971 46 29 69
07006 Palma - Mallorca

Semblava que el Teatre Xesc Forteza havia de poder donar una mica de sentit a la caòtica i saturada programació del teatre municipal de sa Riera. Semblava que una ciutat com Palma, amb tants de fums de vegades, sabia construir el teatre que necessita i, a més, sabia fer-ne un ús adequat, amb una programació coherent i de qualitat, com fan a alguns pobles de la part forana. Però no. Quan el Teatre Xesc Forteza no existia teníem un problema. Ara que existeix en tenim dos. Ningú no sap on és, ningú no sap què hi fan i els pocs espectacles que hi han passat n'han pagat les conseqüències. Si no, ja ho demanareu al productor de *Nit de reis*, o al de *Còmplices*, de la companyia alcoiana La Dependent, grup que representava el País valencià en el Projecte Alcover, un text impressionant d'Isabel-Clara Simó, interpretat magistralment per Pep Cortès, que no van poder veure més d'una vintena de persones en els dos dies que hi va ser, perquè, entre altres coses, no hi havia un sol cartell anunciador en tota la ciutat. Una verdadera vergonya, que explica la cara de perplexitat i de decepció d'en Joanfra Rozalén, el seu productor.

La reforma del Teatre Principal de Palma.

Gabriel Coll, gerent de la Fundació:

- "Seria un fracàs no aconseguir les llicències d'obres en quatre mesos" (*Diari de Balears*, 2 d'agost de 2003).
- "Puede que no sepa de teatro, pero sí de urbanismo" (*Diario de Mallorca*, 28 de març del 2004).

Així i tot les obres de reforma del Teatre Principal de Palma, avui, 27 de maig de 2004, encara no han començat.

El curtcircuit teatral.

El passat 18 de març el BOIB publicava l'aprovació de la convocatòria del Circuit d'Arts Escèniques 2004. Una setmana més tard, el 25, uns comunicats de l'AAAPIB i de l'ABET, publicats al *Diario de Mallorca*, encetaven la polèmica. Els actors i les actrius professionals es demanaven, entre altres coses, a qui beneficiava aquest circuit, es queixaven de la limitació del pressupost i reclamaven unes condicions laborals dignes. L'ABET es considerava un "aliat necessari" per al teatre públic, especialment en aquesta "etapa de transició", i reclamava més atenció cap al teatre professional per part de les institucions; però

centrava les seves crítiques, sobretot, en la gestió de la Fundació Teatre Principal de Palma. Del circuit, n'exigien la "indispensable estructuració" sobre la base del consens. On s'argumentava amb més detall, però, les reticències al text de la convocatòria, era en el comunicat, no publicat a la premsa, dels responsables dels teatres públics de la part forana, que també exigien una representació en la comissió reguladora del Circuit i consideraven insuficient l'aportació econòmica del Consell. Els programadors alertaven de la virtualitat del percentatge de la subvenció, així com de manca de sincronia entre la data de les sol·licituds i la data del pagament de les quantitats subvencionades. Així mateix, insinuaven que caldria una més estricta exigència pel que fa a les condicions tècniques dels espais sol·licitants. En definitiva, reclamaven més comprensió cap a la seva tasca de programadors d'espais municipals, dificultada per les incerteses que genera la situació actual del Circuit.

Després d'aquest resum de les posicions dels representants de tots els sectors que s'hi veuen implicats, és evident que cal arribar a un acord amb els representants del Consell, que haurien de valorar la importància que té el seu Circuit per a la consolidació d'una incipient indústria teatral, de la qual comencen a dependre molts de professionals. La primera mesura que s'hauria de prendre afecta al pressupost. No és seriós que l'aportació del Consell per al Circuit professional del 2004 sigui només de 6.988.212 pessetes de les antigues, 11.788 pessetes menys que l'aportació de l'any 2000. Per veure que la quantitat és insuficient, n'hi hauria prou de comparar-la amb alguna de les partides que el govern ha destinat al patrocini d'un equip forà de bicicletes o a la compra de Costa Nord, el centre cultural d'en Miquel de s'Estaca, el nostre ambaixador americà. Però, fins i tot si es considera que és una quantitat raonable, ja em direu quin apartat de les despeses de producció, distribució o exhibició teatral ha baixat, en aquests quatre darrers anys, el mateix percentatge que ho ha fet la subvenció. El consens entre totes les parts implicades és urgent, perquè, entre altres coses, en depenen cada cop més espais municipals, amb unes característiques tècniques i de programació pròpies, que cal estudiar amb atenció per poder ajustar el pressupost a les necessitats reals del Circuit.

I si parlem dels Ajuts a la producció

FUNDACIÓ TEATRE PRINCIPAL

Alexandre Cuéllar Bassols

EL BOSC DE LA SENYORA ÀVIA

Premi Ciutat de Palma 1959

XESC Forteza
Teatre Municipal

del 2 al 18 d'abril de 2004

Consell de Mallorca
Ajuntament de Palma
Departament de Cultura

d'obres d'arts escèniques 2004, dues pessetes del mateix, 91.000 euros per als professionals i 31.000 euros per als no professionals són pràcticament les mateixes quantitats de fa dos anys. No podem sembrar patates i esperar que en surtin flors romanials.

La crítica teatral.

Aquest sí que és un tema espinós. Per què deu ser que coincidim tan poques vegades amb els crítics? En un país tan petit com el nostre, el crític, a més de conèixer personalment els criticats, corre el perill de topar amb ells pel carrer o per qualsevol racó de la ciutat i això no fa la feina fàcil. El crític teatral, a més de savi, generós i just, hauria de ser invisible. Sempre tenc present unes paraules de W.H. Auden que fan referència a la crítica literària en general, però que també es poden aplicar a la tasca del crític teatral: "Atacar els llibres dolents no és tan sols una pèrdua de temps, sinó que va malament pel caràcter. Si trobo que un llibre és dolent de debò, l'únic que em pot interessar d'escriure'n alguna cosa ha de sortir de mi mateix, de l'exhibició més gran d'intel·ligència, enginy i malícia de què sigui capaç. No es pot pas fer la ressenya d'un llibre dolent sense presumir." No vull saber què en devia pensar n'Auden, dels qui, en comptes d'atacar els llibres dolents, els lloen.

Viatge al sud

Jaume Pérez Montaner

*I, tanmateix, el poema s'esmuny
quan serpeja la boira per les seqüies,
i s'escolen els núvols pel badall*

*del puigcampana: adolorit presagi
d'un llarg hivern o pedra proclamada
entre mates d'espígol pel barranc.*

*Làmines de grisor, sofre i algeps,
polsim de vidre molt a les parpelles;
la veu de sarah vaughan em diu que
[el món*

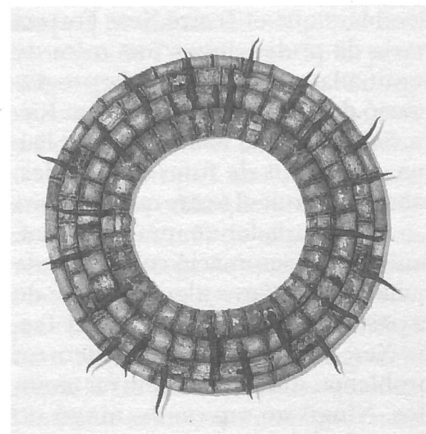
*és ara fosc i vell com una cova,
mentre assaja billy eckstine un record
de tot el que es pot dir i no es pot dir:*

*la mar és una crida de temors,
d'inconnexos estius insatsifets,
com llargues nits "de pedra"
a la vora del foc.*

Un dia qualsevol, o un dia molt concret: a l'horabaixa, quan es dilueixen els colors i comencen a perdre les coses el seu nítid perfil. Un viatge al sud –el sud que tots portem a dins–, al passat i al record més íntims, és sempre un viatge a la infantesa, a aquells paisatges que d'alguna manera se'ns van quedar gravats a les pupil·les; en el meu cas –entre altres estampes i noms–, l'Aitana, el Bèrnia i el Montgó, el

Puigcampana, la badia que s'obri entre el penyal d'Ifach i la Serra Gelada: la terra de pedra i algeps i la mar sempre present com una crida. Potser el poema és això: capturar el moment, irrepitible com tots i cadascun dels nostres moments, perquè, ben en el fons de tots nosaltres, "som irrepitibles", segons l'aforisme de Fuster. La fina intuïció de Maragall ho va deixar ben clar en els versos del "Cant espiritual". Capturar el moment i fer-lo etern, en un acte que ens acosta als déus; déus de paper, subjectes al gaudi del nostre fantasiaieig, subordinats a les nostres pròpies creacions. I, amb tot i això, fer que el moment siga etern; és a dir, convertir-lo en matèria, plasmar-lo en un objecte concret, gairebé de carn i ossos; "etern" en relació a la nostra caducitat, a la nostra fragilitat i immanència. Materialitzar-lo vol dir convertir-lo en lletra, en escrit, amb la secreta possibilitat de créixer i multiplicar-se, de "durar", més enllà del nostre "dur desig".

Un viatge al sud que, contra totes les aparences, mai no és de tornada. Hi tornem, tanmateix, emportats pel desig, per tal de descobrir que ja no som com érem, ni ho són tampoc les coses que deixàrem. Només la pedra i la mar, principi i fi tots dos, centre i estímul del poema. Potser a casa estant, o al cotxe, recordem el paisatge previst i sempre renovat als nostres

Ferran Aguiló (2003).

ulls. Potser ens ajuda una cançó, la veu de Sarah Vaughan o la de Billy Eckstine, per exemple, com un intent de superar la insuficiència de la llengua: imatges, sons, sentits que, tanmateix, no existeixen si no estan fundats en la dicció del poema, a partir del qual el subjecte deixa de ser el que és i assoleix el seu propi i personal dir.

Allò que es pot dir i no es pot dir, allò que no es pot revelar, és el mateix poema i la seua proposta com a creació de sentit: un nou sentit que ens transporta o ens pot transportar, des d'aquell món, fosc i vell com una cova, a un món inèdit; un món de significacions que podem albirar entre els plecs de la metàfora o sota la superfície de les paraules, que ocupa el seu lloc en la distribució de la lletra en un espai concret. Perquè el poema, entre la realitat del son i la realitat aparent, és un joc que acaba sent a vida o mort, sempre al voltant del buit i el precipici, aquell "buit-ple sobirà" de què parlava Foix, presidit pel poder canviant de la metàfora i la metonímia, sempre també, com en el somni, renovant el seu sentit més profund i el seu sense sentit inesgotable. ■

SUBSCRIPCIONS AL TELÈFON
971 25 64 05

Lluc GENER-FEBRER 2004
837

ARNAU COMPANYY
La premsa d'opinió a Mallorca.
Des dels inicis a la transició
democràtica

PERE FULLANA
Els suïces, des de la
intolerància a la llibertat

JOAN MELIÀ
El canal
a la Unió Europea

DOSSIER:
EL PERIÒDIC D'OPINIÓ
Ferran Aguiló, Arnau Company, Carles Capella,
Candó, Guillem Fuster, Jaume Marçal,
Miquel Ferrer, Joan Riera, Lluís Riera,
Miquel Segura, Sebastià Verd

Lluc MARÇ-ABRIL 2004
838

MIQUEL ÀNGEL LIMÓN
El tercer canal balear:
repres i perills

GABRIEL AMENGUAL
Kant, el gran Clàssic
de la Modernitat

MARIA BALLESTER
SEBASTIÀ RUBÍ
El procés constituent
europeu

DOSSIER: LA REAL
Gisela Valls, Maria Guàrdia,
Rosa Díez, Josep
Antonià i Riera

Lluc MAIG-JUNY 2004
839

CARLES MANERA
Sobre l'economia balear.
Un decàleg per a la relligió

VICENC M. ROSSELLÓ
VERGER
El coneixement geogràfic

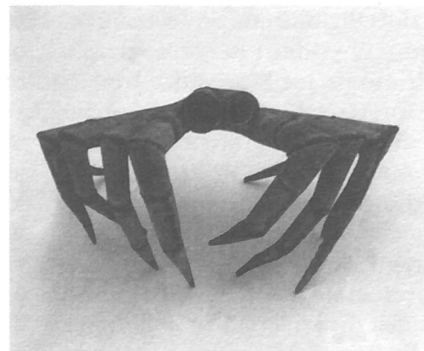
MIQUEL BEZARES
El lector virtual

VICENC VILLATORO
Els cal cultura de masses

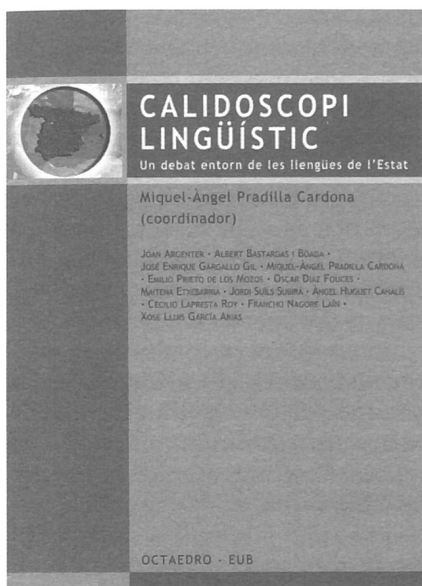
DOSSIER: PERE CAPELLA
Lluís Capella, Maria de Guzmán,
Ramon N. Roselló, Pere Ferrer i
Pere Ferrer, Maria Marçal,
Alexandre Bellver, Joan Guany,
Marta Miquel, Josep Maria Miquel,
Joan Ribera, Carles Valls Aguiló
de Sant Severa

Calidoscopi lingüístic: un debat entorn de les llengües de l'estat

Cranc, Ferran Aguiló (1995).

Miquel Àngel Pradilla (coordinador). *Calidoscopi lingüístic: un debat entorn de les llengües de l'estat*. Barcelona; Ediciones Octaedro – Ediciones Universitarias de Barcelona, 2004. 262 pàgs.

D'alguns anys ençà, M. À. Pradilla, professor de la Universitat Rovira i Virgili, edita regularment obres col·lectives, d'indubtable interès, sobre aspectes diversos del català, els textos de les quals procedeixen de cicles de conferències que ell mateix ha organitzat a la URV. Ens referim a *Ecosistema comunicatiu. Llengua i variació* (Ed. Alambor, 1998), *La llengua catalana al tombant del mil·lenni* (Ed. Empúries, 1999) *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització de la llengua catalana* (Ed. Alambor, 2001), a les quals s'ha d'afegir la que recentment ha aparegut, *Calidoscopi lingüístic: un debat entorn de les llengües de l'estat*.

L'encert del debat que s'hi proposa s'ha reforçat pels resultats de les eleccions del maig d'enguany, a les

quals n'hi ha que s'hi han referit com la segona transició, perquè en part han suposat la resposta contundent d'una part importada dels ciutadans a la política del PP dels darrers anys, bel·ligerant contra les llibertats i descaradament contrària a la consolidació d'un plantejament plural de l'estat.

Vint-i-cinc anys després de la mort de Franco, malgrat els avanços que sectorialment han experimentat les diverses llengües de l'estat, com es pot comprovar en aquesta obra, encara continua havent-hi molts de temes per resoldre al voltant de la pluralitat lingüística de l'estat. La metàfora del calidoscopi transmet la idea, que es correspon amb la situació lingüística de l'estat, d'una realitat canviant, de límits poc precisos, diversa segons els observadors...

A part del handicap que suposa el marc lingüístic desigualitari establert per la Constitució, que entrebanca qualsevol procés de normalització, i la complexitat que suposen els canvis que s'han produït en el camp de la comunicació o en l'estructura demogràfica, durant aquest quart de segle no sols no s'ha avançat en la resolució d'un aspecte tan bàsic com la identificació oficial i denominació coherent de les llengües que hi ha a l'estat, sinó que, des d'algunes institucions públiques, s'ha alimentat la conflictivitat que generen aquests temes.

Els dos primers capítols del llibre són de caire general, mentre que cada un dels set restants tracta específicament d'una llengua.

En els darrers anys d'aquesta etapa, en sociolingüística s'ha estès amb força un corrent que aprofita la *perspectiva ecològica* per explicar les situacions de conflicte lingüístic. Albert Bastardas (Universitat de Barcelona), un dels seus més destacats difusors, en el primer capítol analitza els avantatges que suposa la metàfora ecològica per a la comprensió dels processos de canvi lingüístic, alhora que n'indica les limitacions, derivades, sobretot, del fet

que els protagonistes són les persones i que en la planificació per la recuperació de l'ús social d'una llengua en cal la aquiescència i adhesió a aquest objectiu; unes limitacions que el duen a indicar que, a escala planetària, "potser salvar la linguodiversitat pot arribar a ser més difícil que salvar la biodiversitat" (p. 23).

Difícilment trobaríem unanimitat a l'hora de comptabilitzar la *diversitat* lingüística de l'estat. A la no unànime enumeració del castellà, català, euskera i gallec, s'hi sumaria l'occità (aranès), l'asturià (o bable), l'aragonès i el portuguès d'Extremadura i de Salamanca, "aquest portuguès de frontera, sovint descuidat en el recompte de les llengües d'Espanya, forma part irrenunciable de la diversitat lingüística que jo hi veig, en el meu particular calidoscopi" (p.33). José E. Gargallo (Universitat de Barcelona) tracta aquestes qüestions, no sols pel que fa al nombre de llengües, als límits i noms, sinó també de la diversitat de tractament que hi donen els lingüistes, sovint des de perspectives clarament ideològiques.

M. À. Pradilla s'encarrega del capítol dedicat a la situació del *català* en els territoris de l'estat espanyol. Hi exposa els dèficits que frenen el procés de normalització (entre els quals esmenta la inexistència d'una "autèntica comunitat sociolingüística" i la feblesa del procés d'estandardització), analitza el paper poc decidit i contradictori de les nostres institucions i actualitza les dades de coneixements i usos, fent especial referència a la interrupció en la transmissió intergeneracional observable en alguns territoris, la incidència de l'escola en les competències lingüístiques i els usos interpersonals.

El capítol dedicat a l'*espanyol* tracta de les divergències i contradiccions existents en la determinació de les dimensions territorial i demogràfica, en la classificació de les varietats dia-tòpiques, la valoració social que reben

i dels lligams que aquesta qüestió té amb el poder i la ideologia. Emilio Prieto de los Mozos (Universitat de Salamanca), després d'indicar que l'extensió geogràfica d'una llengua és signe de vitalitat, tot i que la "difusió en àrees *massa extenses* porta necessàriament a la dispersió, a la fragmentació" (p. 118), qüestiona la pretesa uniformitat de l'espanyol i la curta distància entre la llengua oral i l'escripta i reflexiona sobre el model pluricèntric de l'estàndard espanyol i la baixa incidència real que té sobre els usos de la majoria dels parlants.

Oscar Díaz (Universitat de Vigo) interpreta les dades sobre coneixements i usos del *gallec* i la incidència que hi té la manca de prestigi social. També explica els efectes negatius per a la seva vitalitat que l'alternativa isolacionista (potenciadora d'unes convencions ortogràfiques que l'allunyen del portuguès i de la tradició històrica i l'acosten a l'espanyol) hagi rebut el suport institucional, de manera gens innocent i en contra de tot tipus d'evidències. La lògica consideració del *gallec* com a "codialecte" del portuguès suposaria canvis essencials en l'estatus i funcionalitat: els seus parlants deixarien de ser-ho d'una llengua minoritària per ser-ho d'una llengua oficial de la UE i de la segona llengua romànica més parlada al món; "regatejar als gallecs la possibilitat d'utilitzar aquesta eina poderosíssima és, això sí, un autèntic lingüicidi" (p.160).

La política lingüística d'Euskadi ha permès frenar la pèrdua de parlants d'*euskera* i augmentar-ne el nombre, com mostren les dades que en el seu article exposa Maitena Etxebarria (Universitat del País Basc). Però aquest creixement, com passa en casos similars, no té un reflex clar en els usos perquè els que saben *euskera* només el parlen "amb els que en saben, en contextos en els quals hi ha oportunitat de parlar sense violentar a tercers i, sobretot, amb precisió (assignada o convinguda) d'usar la llengua minoritària" (p. 196).

Els canvis econòmics produïts a la Vall d'Aran hi han capgirat la situació de l'*occità*, que, durant els darrers anys, ha vist reduir-se prou el percentatge de parlants com a primera llengua; la interrupció en la transmissió de la llengua "s'ha produït especialment entre les parelles lingüísticament mixtes (*occità* i castellà o català)" (p. 202). Els autors (Jordi Suïls, Àngel Huguet i Cecilio Laprestà, de la Universitat de Lleida), indiquen

que la recent generalització del model escolar que utilitza l'*occità* com a llengua vehicular ha permès capgirar la tendència de pèrdua de parlants, però no ha aconseguit frenar la pèrdua d'ús que, sobretot entre els més joves, continua creixent.

Francho Nagore (Universitat de Saragossa) afirma que "l'*aragonès* es troba immers en un procés" que el du "a l'extinció" (p. 215). Actualment, i a pesar que des dels anys 70 es promouen accions a favor de l'ús i la presència socials de l'*aragonès*, els parlants que utilitzen aquesta llengua (prop de dotze mil persones) es troben cada cop més reclosos a la província d'Osca. Tot i alguns tímids avanços, a l'ensenyament i als mitjans de comunicació la presència de l'*aragonès* és nul·la, o poc més que testimonial en algunes àrees, i els governs han estat, fins ara, incapaços de redactar la llei de les llengües, que hauria de servir per a la protecció i promoció de l'*aragonès* i del català.

L'*asturià* durant el darrer quart del segle XX ha completat l'actuació normativa (ortogràfica, gramatical, lèxica i toponímica) i ha iniciat un gradual avanç en el procés normalit-

zador, en els àmbits escolar i dels mitjans de comunicació que, segons l'autor, convida a acarar el futur amb optimisme. Pel que fa als problemes d'identitat derivats de l'extensió territorial, segons Xosé Lluís Garcia (Universitat d'Oviedo), és bo distingir "la llengua asturiana hodierna, circumscrita a Astúries i zones limítrofes que bonament ho acceptin, del que sens dubte és el domini lingüístic astur" (p. 259), més extens.

Els set capítols, a més d'informació detallada sobre l'estat de cada llengua en el seu territori, contenen importants aportacions per a la comprensió dels fenòmens generals que expliquen les situacions de conflicte lingüístic i, com els dos primers capítols, ajuden a entendre que, com assenyala Joan Argenter al pròleg, "els fets i les tendències socials no són ni permanents ni segueixen linealment un pla establert sense tòrquer-se; per contra, adés avancen adés reculen" (p. 8) i, en conseqüència, a adonar-se que, per mantenir la diversitat, avui més que mai, és necessària gestionar-la adequadament. ■

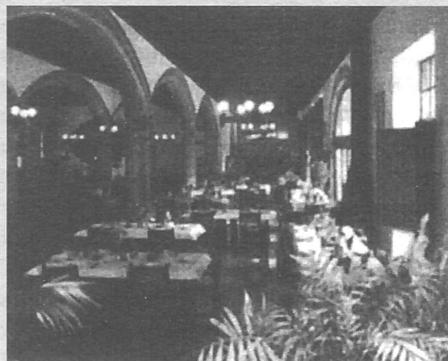
Joan Melià

Restaurant SA FONDA

ESPECIALITATS

CABRIT DE MUNTANYA
PORCELLA
ARRÒS BRUT
PAELLA

Tel. 971 51 70 22 • LLUC

Bar Restaurant

CA S'AMITGER

Especialitat en menjars mallorquins

07315 LLUC (Mallorca)

Tel. 971 51 70 46

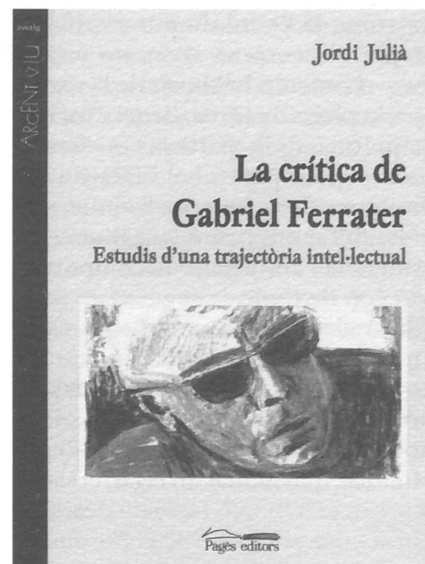
Jordi Julià

La crítica de Gabriel Ferrater. Estudis d'una trajectòria intel·lectual

Un subtítol com el d'aquest estudi ens podria fer pensar en generalitzacions supèrflues a les quals massa sovint ens tenen acostumats alguns autors. Jordi Julià, però, no ens enganya en cap moment. L'autor de Sant Celoni certament detalla aquesta trajectòria intel·lectual, sense deixar de banda cap dels seus aspectes. D'aquesta manera, Julià se centra en l'estudi de l'obra crítica ferrateriana però mai no oblida vincular-la a la producció poètica de l'autor, ni tampoc a les concepcions que aquest tenia de l'art i de la vida. Així, seguint la convicció ferrateriana de fer desaparèixer les fronteres entre el text crític i el poètic, la convicció que el fet de reflexionar sobre l'art requereix el coneixement de primera mà d'allò de què es parla, Julià ens presentarà al llarg del llibre la producció crítica de Gabriel Ferrater com la producció de qui T. S. Eliot anomenaria un "poeta crític". Ens trobam, per tant, submergits de ple en el pensament ferraterià gràcies a la coneixença de tots els elements que influïren la producció crítica de l'autor: autors, època, obres concretes, entre d'altres, inclosa la pròpia producció poètica.

Així, els cinc primers capítols constitueixen la part més reflexiva del llibre, on se'ns contextualitza la figura de Gabriel Ferrater en el seu temps i en els corrents intel·lectuals de l'època. En la resta del llibre, que mostra un to marcadament didàctic i metodològic, en canvi, l'autor se centra en la crítica ferrateriana biogràfica, literària i pictòrica, tot detallant les característiques principals de cada una. El fet que Gabriel Ferrater no s'adscrigui a cap de les escoles crítiques del segle XX permet a aquest intel·lectual practicar l'anàlisi crítica que li sembla més adequada per a cada text. Si a això hi sumam la voluntat comunicativa dels seus textos, en tant que havien de ser una explicació del funcionament de l'obra per als receptors, i també la crítica reactiva contra el que Ferrater considerava una errada interpretativa a qualsevol nivell, ja tenim la imatge d'un crític que mantindrà des del principi fins al final de la seva trajectòria uns pensaments sòlids, deixant així una obra molt personal, basada molt més en idees pròpies que no pas en ideologies indiscutibles.

Julià, en un clar intent de fugir del mite del poeta suïcida, del "mite

Jordi Julià: *La crítica de Gabriel Ferrater. Estudis d'una trajectòria intel·lectual* (2004). Lleida. Pagès Editors ("Col·lecció d'assaig Argent Viu", 70). 318 pàgs.

Ferrater" institucionalitzat acadèmicament, aconsegueix mostrar en aquest llibre que la producció crítica ferrateriana no és secundària i que, ben al contrari, estudiada en profunditat permet mostrar-nos la intel·ligència, la modernitat i la coherència del pensament de Gabriel Ferrater, el poeta crític més rellevant del nostre temps. ■

Maria Muntaner González

Quim Monzó

Catorze ciutats comptant-hi Brooklyn

Capacitat d'observació. Distanciament irònic. Habilitat narrativa. Són les eines amb què Monzó surt al carrer per explicar la realitat. Els reportatges de *Catorze ciutats comptant-hi Brooklyn* (publicats prèviament al *Diari de Barcelona*, *El Periòdic* i *La Vanguardia*) semblen espontanis, com si l'autor tot just els hagués transcrit de la llibreta de bu-

txaca. Però és una il·lusió, només; perquè és gràcies a la selecció d'informació i al tractament narratiu que fa Monzó, directe i gens retòric, que l'amalgama d'observacions, dades i converses es converteix en un mitjà d'expressió periodística efectiu i precís: una construcció literària.

Els reportatges estan dividits en cinc grups que, tot i compartir la

tècnica de l'observació sobre el terreny, tenen objectius notablement diferents. Les sèries «D'aeroport en aeroport» i «Turista a Barcelona» reprenen un dels motius habituals dels articles d'opinió de l'autor: el gregarisme de la societat, encarnat aquí en el turista. La primera és subtil: Monzó du a terme allò que podria ser el sùmmum del turisme adotzenat i viatja per Europa sense sortir dels aeroports. Explica les peculiaritats de cadascun, el tipus de souvenirs que hi ha, si s'hi menja bé. La qüestió és que, fins i tot en aquestes condicions, Monzó *viatja* –en un sentit ple, de coneixement de l'altre– molt més que els turistes de ramat que són el blanc de la crítica.

En la mateixa línia però carregant més les tintes, a «Turista a Barcelona»

la ironia ja és totalment explícita. Monzó s'incorpora –com un turista més– als circuits habituals de la ciutat: va a la plaça de toros, llegeix les inscripcions dels visitants –«Gaudí sucks»– a les parets i al llibre de dedicatòries de la Sagrada Família, etc. i, des del sentit comú més innocent, evidencia l'absurditat de comportar-se a cop de tòpic, la ceguesa de fotografiar el que toca i perquè toca. Com en la descripció –vivíssima– de les estàtues de la Rambla, quan descobreix junts l'indi sioux i el soldat nord-americà de la Segona Guerra Mundial, que fumen un cigarret sense que ningú s'hi fixi, i esclata desesperat: «Quina poca visió de l'oportunitat fotogràfica. Quin poc interès per la vida. Que burros que són els turistes, per Déu».

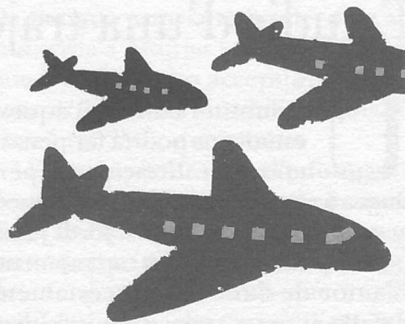
En un altre registre, els articles de «Vista a l'est» (Praga i Bucarest, durant la Revolució de Vellut i la caiguda de Ceaucescu, respectivament), «Setembre a Nova York» (els dies posteriors a l'atac contra les Torres Bessones) i «Dues ciutats d'Israel» (abril de 2002, en un moment d'auge d'atemptats suïcides) prenen el pols a situacions de crisi: els canvis de règim, la commoció de l'onze de se-

tembre i el conflicte –llarg i instal·lat en la quotidianitat– palestinoisraelià. Monzó, adoptant el paper de l'observador que transmet el que veu sense posicionament previ, s'aproxima als esdeveniments de manera el·líptica: passeja, parla amb gent –sense fer entrevistes–, pren copes en bars. Poques vegades al·ludeix directament als fets –històrics, dramàtics– que són l'origen del reportatge, sinó que mostra com emergeixen en la vida quotidiana, en detalls com ara l'estratègia de venda dels botiguers de Jerusalem o les frases –«d'odi o d'esperança»– escrites a la capa de pols que cobreix els voltants de la zona zero.

És des d'aquest revers dels grans titulars que el lector de *Catorze ciutats comptant-hi Brooklyn* veu l'alegria desfermada i una mica naïf de Praga, que contrasta amb la misèria i la corrupció a Bucarest després de la caiguda del dictador. O la tornada de Nova York a la normalitat, una normalitat impossible perquè les conseqüències de l'atemptat es manifesten en tot. O, a la fi, Israel, on el dia a dia ha absorbit el conflicte i segueix fent la seva, inevitablement. Ho diu l'encarregat d'una pizzeria a Tel Aviv:

Quim Monzó ———
 ——— *Catorze ciutats
 comptant-hi Brooklyn*

QUADERNS CREMA

Quim Monzó: *Catorze ciutats de Brooklyn* (2004) Barcelona. Quaderns Crema.

«Fins que et mors no pots deixar de viure». És la realitat. I és literatura, també.

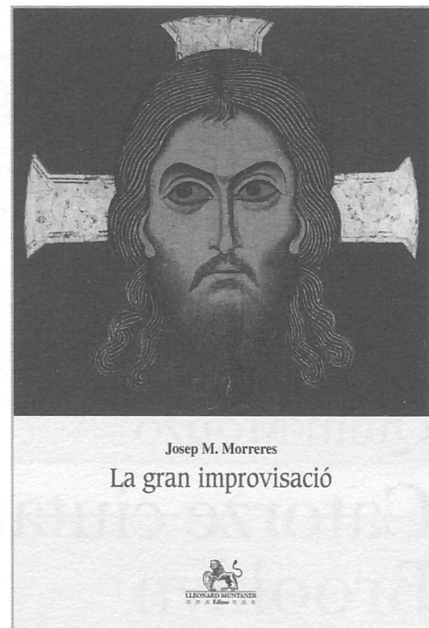
Jordi Rourera i Peret

Josep M. Morrerres

La gran improvisació

Amb *La gran improvisació. Assaig de ficció* (Premi Alexandre Ballester de narrativa curta del 2003), Josep M. Morrerres ens presenta una lectura particular dels texts bíblics del *Gènesi*, des de la creació inicial, la gran improvisació, fins al punt d'inflexió que representa el Diluvi, una porta que dóna pas a una altra història que ja no és objecte d'aquest llibre, tot passant per l'episodi crucial de la caiguda d'Adam i Eva en la temptació, el "Big Bang de la humanitat". Una lectura particular i desmitificadora que, tot i la insistència de l'hàbil narrador –que escriu des d'una humil i amable primera persona del plural– en el propòsit de guiar-se únicament "pels criteris del positivisme científic", és dirigida per una veu eclèctica que se situa ençà o enllà segons les exigències del fil de la reflexió.

El narrador de *La gran improvisació* declara la intenció, i repeteix la pretensió unes quantes vegades al llarg de l'obra, de centrar-se en el text bíblic, de ser fidel a la lectura d'aquest. Tanmateix, això no li ha d'impedir allunyar-se'n per moments i considerar altres informacions, bé siguin mitològiques, històriques, filosòfiques... D'aquesta manera, sovint enceta filons argumentals atractius que, si fossin estudiats en profunditat, podrien posar en un compromís les versions tradicionals més conegudes; però malgrat tot, mai no se'ns ofereix una lectura tancada, sempre resten enlaire aquests filons i el narrador torna centrar-se "en la història tal com ens l'ha explicada la tradició més acostada a nosaltres". Per això és el lector qui ha d'acabar d'arrodonir-ne el sentit.

Josep M. Morrerres

La gran improvisació

Josep M. Morrerres: *La gran improvisació. Assaig de ficció* (2004). Palma. Leonard Muntaner editor ("Aliorna", 18). 149 pàgs.

Una constant del llibre és el desbailestament de tota una sèrie de mites popularment molt arrelats i poc qüestionats –servequin d'exemple la serp com a encarnació de Satanàs o Adam i Eva com els grans culpables del mal del món–, per a la qual cosa el narrador assenyalava tot de possibles contradiccions i amb tot plegat convida a la reflexió crítica. Així, el text és farcit de reconstruccions hipotètiques sobre la manera com degueren haver anat les coses a partir dels textos bíblics que

moltes vegades suposen un vertader capgirell dels plantejaments tradicionals. Només així, per exemple, podem pensar que el pobre Abel es vegi convertit en la “primera i genuïna representació del *carpe diem*”.

El llibre presenta una segona línia de reflexió, que deriva directament d'aquesta primera, sobre un rosari de temes d'actualitat més o menys controvertits. Així, el narrador hi exposa la seva visió particular sobre la creació artística en comparació amb la Creació,

les seves teories sobre el llenguatge, sobre els models de dona o el paper d'aquesta en la societat, sobre la concepció de la mort... Una de les característiques que se li han d'agrair al text és que gairebé sempre aquestes qüestions són abordades amb un bon humor que les converteixen en una obra molt llegible i humana que esdevé, en el fons, i a pesar de la càrrega crítica que duu implícita, una celebració de la vida. ■

Magdalena Ramon Mir

Joan Mas i Vives Dominic fosc

A una conferència feta l'any 1956 a la Universitat de Minnesota, T. S. Eliot explicava que, tot sovint, havia rebut cartes de lectors demanant aclariments sobre els seus poemes, explicacions que ell mateix es veia impossibilitat de donar. En tota gran poesia, afirmava també el crític i poeta, “hi ha alguna cosa que ha de seguir essent inexplicable per bé que coneguem el poeta”¹. Es tracta, segons en diria Dàmaso Alonso, un dels mentors de Bartomeu Rosselló-Pòrcel, d'un quelcom ocult i impenetrable davant el qual el crític ha de rendir les armes de la seva intel·ligència i dels seus mètodes².

En el seu darrer llibre, Joan Mas i Vives contribueix a redefinir aquest “domini fosc” que es fa explícit en un vers de Rosselló-Pòrcel, com aquella tensió que incita a la lectura aprofundida de la poesia. Una lectura que suposa un diàleg que pot ser tan il·luminador com complex i que es produeix, segons Mas, entre l'autor i el poema, i entre el poema i el lector que en gaudeix.

Domini fosc. Assaigs sobre poesia reuneix onze articles, ressenyes i conferències de Joan Mas sobre l'obra de Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Marià Villangómez i Josep Maria Llompart. Algunes d'aquestes aportacions plangen aproximacions a l'obra completa dels tres autors; d'altres, aprofundeixen en aspectes concrets o conflictius sobre la seva recepció crítica.

L'obra està estructurada en dues parts, que marquen la ruptura a què obligà la Guerra Civil, sense que això ocultí la voluntat de restablir línies de continuïtat entre les tradicions i l'obra dels poetes en què l'autor se centra. La primera part del llibre, titulada “La tensió de la llum”, s'inicia amb un article publicat l'any 2000 amb el títol “B. Rosselló-Pòrcel, M. Torres, J. Vinyoli i M. Villangómez, poetes de la generació del 1936” i que pot servir com a marc crític de les aproximacions de l'autor a l'obra poètica de Rosselló i Villangómez, els dos poetes que ocupen la resta d'articles d'aquest bloc. La segona part de l'obra, “La densitat de la fosca”, és encapçalada per un article molt més antic, “La generació del 27 i els poetes mallorquins dels anys 50”, publicat l'any 1983 i que també ens ofereix una clara orientació crítica per a les aproximacions a la poesia de Llompart que conformen la resta de textos compilats.

Malgrat la disparitat de fonts (des de publicacions acadèmiques a conferències de divulgació) i de dates primeres de publicació dels capítols d'aquest llibre (entre 1982 i 2002), no es pot dir que aquest no sigui un volum coherent. Aquesta coherència, la trobam en la voluntat de l'autor de fer explícits els referents comuns i els vincles generacionals en l'obra dels autors estudiats, així com en una certa metodologia crítica que pren el poema com la millor font per a copsar la poètica de l'escriptor que

Joan Mas i Vives : *Domini fosc (Assaigs sobre poesia) (2003)*. Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat (“Biblioteca Miquel dels Sants Oliver”, 20). 226 pàgs.

estudia, com un objecte de diàleg un dels temes principals del qual és la mateixa concepció del poeta sobre la poesia i sobre el llenguatge.

És així que, en la primera part del llibre, s'aprofundeix en les característiques comunes a la creació poètica dels autors que es donaren a conèixer a l'època de la Segona República. Tot comentant l'itinerari vital i literari de Rosselló-Pòrcel, Mas reflexiona sobre la voluntat de transcendència mitjançant l'exercici de la lírica que es reflecteix en molts dels versos del poeta mallorquí. Aquesta perspectiva de lectura obliga Mas a defugir alguns

dels tòpics que han envoltat la figura mítica del poeta mort jove i en temps de guerra. La mitificació de Rosselló ha tengut com a conseqüència una certa lectura esbiaixada de la seva obra, així com el seu tractament aïllat respecte a la creació d'aquells escriptors que comencen a publicar a principis dels anys trenta. Ben al contrari, l'autor parla de l'obra de Rosselló contextualitzant-la en el si d'una "Generació del 36", un grup de poetes heterogeni però que comparteix, entre d'altres coses, la influència del mestratge d'escriptors catalans com Carles Riba, i, des d'aquest mestratge, la lectura i incorporació de la poètica d'autors com Hölderlin, Novalis, Baudelaire o, sobretot, Rilke.

La relectura de l'obra de Rosselló-Pòrcel que s'ofereix fa incís especial en el procés de recerca estètica del poeta. Des del barroc que havien recuperat els poetes castellans dels anys vint, fins al neopopulisme lorquià que tan bé acollirien els poetes mallorquins dels anys cinquanta, l'obra de Rosselló no admet lectures unívokes. La seva diversitat, així com la mostra poètica dispersa que, si bé la podem considerar la pròpia d'un escriptor jove, tengué com a conseqüència una obra densa, madura i complexa.

Aquestes diverses influències, així com la dels autors de la igualment heterogènia "generació del 27" es reflecteixen també en l'obra de Marià Villangómez. Mas defuig el tractament d'aquest escriptor com "el poeta d'Eivissa", títol que el mateix Villangómez negà. La recurrència a l'illa i els seus paisatges en la creació de Villangómez fa part de la recerca de transcendència que el poeta eivissenc exigeix a la seva obra. Aquest fet es

fa explícit si posam els seus poemes de costat amb els d'un altre poeta "illenc", l'irlandès W. B. Yeats, comparació que serveix a Mas per cloure aquest primer capítol del seu llibre.

La segona part de *Domini fosc* ens introdueix a la creació dels poetes mallorquins dels anys cinquanta i, entre ells, especialment a la de Josep Maria Llompart. L'autor tracta sobre les influències que faciliten la renovació de la poesia mallorquina de postguerra respecte a l'anomenada "escola mallorquina" un cop, com digué Llorenç Moyà, ja s'havien "fet elegies a tot l'elegiablé"³.

Entre els referents que propicien aquesta renovació, té un paper destacat la influència dels poetes castellans del 27. Aquesta influència apropiada pels poetes mallorquins i encarnada sobretot en l'obra de Lorca, es pot anar resseguint entre línies en alguns dels poemes de Blai Bonet, Jaume Vidal, Llorenç Moyà o Josep Maria Llompart. És a aquest darrer autor que es dediquen els tres articles que clouen *Domini fosc*. La "integritat" de l'obra completa de Llompart és analitzada sobretot a partir de l'aprofundiment en els temes i símbols constants en la seva poesia, com ara la mort, la infantesa o la reflexió sobre el llenguatge. L'obra de Llompart, revisada des d'aquestes línies de lectura, es presenta al lector com un procés d'aprofundiment intel·lectual del poeta que es va reflectint en les distintes etapes de maduració dels seus llibres.

En definitiva, *Domini fosc* ofereix al lector una relectura complexa de l'obra d'uns poetes que potser massa sovint ha estat considerada des de posicions unívokes determinades per la situació política i cultural en

què sortí a la llum. La complexitat que Joan Mas demanda a tota lectura de poesia no és, en cap cas, fruit d'una voluntat esteticista de dificultar l'accés al poema, sinó al contrari, ens permet fer de la relectura dels versos dels poetes estudiats un diàleg profund com a única forma d'accés al "domini fosc dels poemes", un diàleg, a més, que traça línies intertextuals entre els versos dels mateixos poetes i les seves pròpies experiències de lectura. Tot plegat, *Domini fosc* és un llibre que aconsegueix amb escreix una de les funcions que hauria de fomentar tot assaig crític: ens incita a aixecarnos de la cadira per a recórrer amb una perspectiva més sàvia als prestatges de lírica de la nostra biblioteca habitual, a llegir i rellegir per continuar el diàleg poètic que el crític ens proposa. ■

¹ T. S. Eliot (1999). *Sobre poetes i poesia*. Barcelona: Columna.

² Afirmar així Alonso a *La poesía de San Juan de la Cruz* (Madrid: Aguilar, 1966): "Y después del análisis, al final del camino, nos encontramos con el muro ingente, con la puerta cerrada que sella el prodigio intangible de lo poético, infinitamente más cerrada aquí e impenetrable, pues no son sino operaciones divinas lo que se encierra detrás. Nos queda la nostalgia. ¡Desoladora nostalgia del que quiere entrever los prados altos y ocultos!" (pàg. 178-179). Prenca la menció a la "limitació" de la crítica de Dámaso Alonso, de Vicent Salvador (1984). *El gest poètic. Cap a una teoria del poema*. València: Institut de Filologia Valenciana.

³ Damià Ferrà-Pons: "Conversa amb Llorenç Moyà", *Lluc*, febrer de 1973, pàg. 34-36 (*apud* Mas (2002), pàg. 149).

Mercè Picornell Belenguier

Josep Massot i Muntaner Sobre Georges Bernanos i altres temes polèmics

Josep Massot i Muntaner vol exercir el dret de rèplica a un article publicat al diari *El Mundo* / *El Día de Baleares* amb el títol *En defensa de mi padre* i signat per Joaquim Zaforteza Sureda, però aquest mitjà de comunicació no li publica la res-

posta. Aquest fet és l'origen d'un llibre regit pel rigor —enriquit per l'exhaustivitat de les notes— i iniciat amb la resposta "censurada" al senyor Zaforteza, augmentada amb algunes notes complementàries i amb un annex que resumeix les dades més inte-

ressants de l'extensa *Hoja de servicios* de Lluís Zaforteza i Villalonga al cos d'Enginyers.

Hi afegeix uns quants capítols més, referents a temes polèmics de la sempre polèmica guerra d'Espanya: *Georges Bernanos, el bisbe Miralles, els "màrtirs" de la guerra civil i la necessitat de cercar per part de tothom una reconciliació veritable, els mallorquins franquistes, el consell de guerra contra Alexandre Jaume i altres il·lustres republicans, la figura discutida de l'advocat i polític menorquí Marià Rubió i Tudurí, la repressió contra la llengua i la cultura pròpies de Mallorca, que encara hi ha qui s'obstina a negar* (sic).

El capítol dedicat a la figura de Lluís Zaforteza i Villalonga incorpora

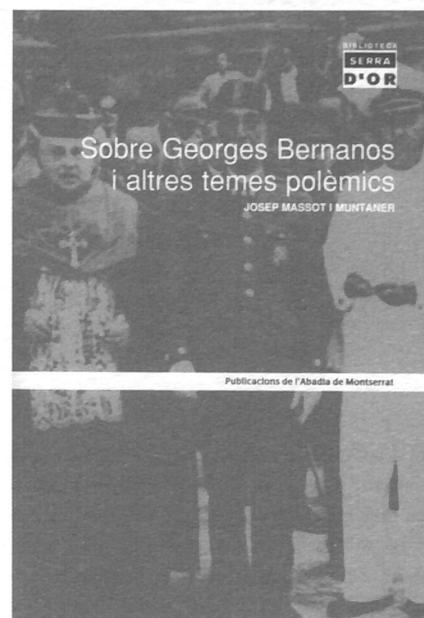
un resum del full de serveis amb els destins i missions del militar. També quan parla dels mallorquins de Franco esmenta Lluís Zaforteza i Villalonga com a responsable principal de la *Unión de Derechas* i de l'*Acción Popular a Mallorca*, lloat per José Monge però criticat i considerat covard pels seus companys, a causa de la seva retirada l'any 1924 per motius de salut. A les notes complementàries, Massot reproduceix el que publicà el setmanari *República* l'any 1934, titllant Zaforteza d'"agent colonitzador i de diputat de la màxima xuleria que fa ostensible la seva presència al Parlament a cops de sabata i rabioles d'infant ridícul, ja que no terrible", "mallorquí desnaturalitzat" i "fill indigne de la pàtria".

L'etapa mallorquina de Georges Bernanos és també revisada per Massot, fent palesa la seva admiració pel personatge, "un escriptor d'una força extraordinària, força oblidat actualment entre nosaltres... fins i tot quan n'estem allunyats per moltes coses o quan, com en el meu cas, no podem acceptar algunes de les afirmacions que fa amb una absoluta contundència". Si Massot manifesta que devorà amb ànsia una primera edició

en francès de *Les Grands Cimetières* –un "escrit de combat" més que una novel·la convencional–, diu també que Llorenç Villalonga va separar-se precisament de Bernanos amb motiu de la publicació, esporuguit per les repercussions que l'afer podria tenir. Aprofita Massot per enllaçar els comentaris sobre Bernanos amb un capítol dedicat al bisbe Miralles, tot aclarint i matisant les acusacions d'un a l'altre.

Les figures d'Alexandre Jaume i Antoni M. Sbert són també tractades al llibre, fent descripció acurada del procés que dictà sentència de mort contra el primer i contra Antoni Ma. Ques, Emili Darder i Antoni Matheu. En qualsevol cas, vol posar pau perquè la considera necessària: "penso que més val que deixem els màrtirs tranquils i que ens dediquem a coses més profitoses, per exemple aconseguir d'una vegada la reconciliació autèntica dels qui es van enfrontar entre el 1936 i el 1939", quelcom semblant al *post tenebram spero lucem* emprat per Marià Rubió i Tudurí poc abans de la sublevació. ■

Miquel Pasqual

Josep Massot i Muntaner: *Sobre Georges Bernanos i altres temes polèmics* (2004). Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Serra d'Or", 320). 183 pàgs.

Sobre el passat, el present i pel futur des Amunts

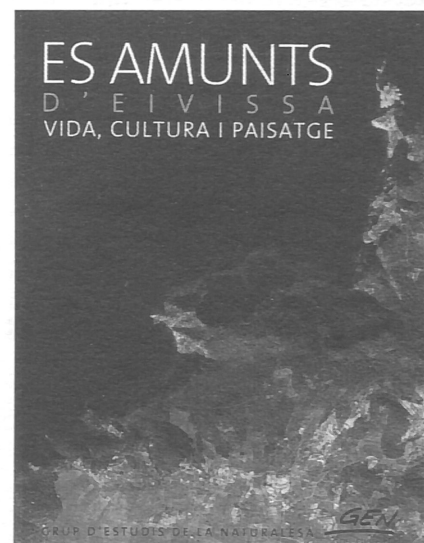
Es Amunts és, ara per ara, una de les àrees més valuoses de l'illa d'Eivissa. Ho és per la seva riquesa biològica, paisatgística i pels elements patrimonials que hi són presents. Són més de catorze mil cinc-cents hectàrees que s'estenen des de cala Salada, a Sant Antoni de Portmany, fins a sa cala de Sant Vicent, a Sant Joan de Labritja, i que conformen un territori homogeni pel que fa a les seves característiques naturals i humanes.

La seva accidentada orografia, la baixa densitat de població i d'urbanització i l'escàs desenvolupament turístic han estat factors claus per a la conservació dels seus valors. Cal esmentar també el manteniment de l'hàbitat rural dispers, bon exemple de relació harmoniosa entre home i medi.

El Grup d'Estudis de la Naturalesa

(GEN GOB-Eivissa) com a continuació de l'exposició *Com volem que siguin es Amunts?* inaugurada l'abril de 2003, ha editat la publicació *Es Amunts d'Eivissa. Vida, cultura i paisatge*. En aquesta obra es fa un ample recull de tots els aspectes fonamentals pel coneixement d'aquesta franja del nord de l'illa d'Eivissa (la biodiversitat, el territori, la població, l'etnografia), però també es plantegen els reptes que s'hauran d'afrontar i algunes propostes de futur. Així, el GEN, fidel a la seva trajectòria, ha fet una nova aposta per la conservació i el desenvolupament sostenible del territori eivissenc i convida a un "compromís" amb la gent i amb la natura.

Es Amunts d'Eivissa. Vida, cultura i paisatge es va presentar a Eivissa el passat dia de Sant Jordi i ha comptat amb el suport de la Fundació "Sa Nostra", l'Ajuntament de Sant Antoni

Es Amunts d'Eivissa. Vida, cultura i paisatge, nova publicació del GEN GOB-Eivissa.

de Portmany i l'Ajuntament de Sant Joan de Labritja. ■

Andreu Ramis i Puig-gros

Joanot MARTORELL: *Tirant le Blanc* (2003). Prefaci de Mario Vargas Llosa. Traducció de Jean-Marie Barberà. Toulouse. Anacharsis Éditions. 987 pàgs.

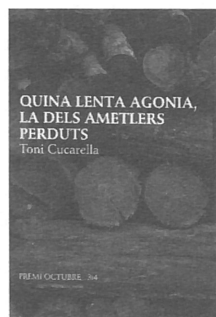
D'aquesta gran novel·la en català escrita pel valencià Joanot Martorell el segle XV, se'n van fent, cada cert temps, noves traduccions a nous idiomes en un procés d'internacionalització que, pels mèrits de l'obra, és previsible que encara es continuï generalitzant més. Don Quixot, donant veu a l'opinió del mateix Cervantes, va proclamar que el *Tirant* era "el millor llibre del món". Mario Vargas Llosa, primer en un assaig que va publicar fa una trentena d'anys i ara en el *Prefaci* d'aquesta edició, també fa una valoració altament positiva del *Tirant*, fins al punt de considerar-la una obra quasi fundacional de la novel·la moderna a causa del sentit de realitat que impregna la història de ficció que s'hi conta. També pel fet de ser una mostra paradigmàtica del que l'escriptor peruà anomena novel·la total. Això vol dir que dins la seva trama s'hi encabeixen els costums de l'època i els fets militars, el món de la cavalleria i la vida eròtica, els sentiments i la fantasia, l'aventura i la ironia... Ben segur que aquesta edició en francès farà una mica més possible situar la novel·la de Martorell en el lloc que li correspon en el cànon de la literatura europea.

Gabriel JANER MANILA: *L'illa i una nit. Tots els contes* (2003). Il·lustracions de Miquel Segura. Muro. Ensiola Editorial ("enSiola narrativa", 1). 228 pàgines.

L'autor, al llarg d'una activitat creativa d'almenys trenta-cinc anys, s'ha dedicat molt més a la novel·la que no a la narrativa breu. És per això que els seus relats a hores d'ara en bona me-

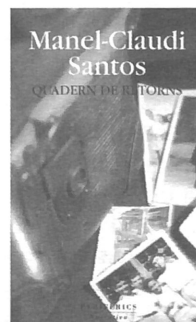
sura estaven fora de circulació. L'Editorial Ensiola, amb l'escriptor Guillem Frontera com a cap pensant, ha encertat amb la decisió de recuperar aquesta part, menor però gens menyspreable, de l'obra de Janer. A *L'illa i una nit* s'hi arpleguen els volums *El cementiri de les roses* i *Tango*, publicats, respectivament, el 1972 i el 1977, i, a més a més, cinc altres contes, redactats entre el 1980 i el 2001. A *El cementiri* hi trobam dues *nouvelles*: *Cartes a Michael* i *Diari d'una dona boja*, que són una bona mostra de realisme psicològic. A la resta dels contes, més aviat breus, molt majoritàriament escrits fent ús d'una veu narrativa en primera persona, hi trobam múltiples temes, alguns d'ells ben característics de la novel·lística de l'autor algaidí: la repressió indiscriminada que va ser practicada durant la Guerra Civil, l'afany de fer justícia per tal de salvaguardar la pròpia dignitat, la covardia i l'acomodament a les regles de joc de la societat dels guanyadors, l'impacte del turisme sobre els usos i costums dels autòctons, la descoberta de la sexualitat... A *Tango*, i també als altres cinc contes, hi ha un allunyament de la voluntat de fer una narrativa que sobretot prioritzava la funció de documentació d'una gent i d'una realitat social d'un temps ben determinat, i s'hi incorpora un punt de vista obertament fantasiós, fins i tot clarament simbòlic. En el conte *El regne del foc* probablement és on podem trobar una de les peces més atractives. Un llibre de lectura necessària en el cas que es vulgui conèixer a fons la literatura de Janer.

Toni CUCARELLA: *Quina lenta agonia, la dels ametlers perduts* (2003). Eliseu Climent, Editor. 241 pàgs.

Aquesta novel·la va obtenir el premi Andròmina de 2003, dins la XXXII edició dels Premis Octubre. Hi trobam la ciutat de Xàtiva, a finals dels anys seixanta, un dels seus barris, humil i perifèric. Aleshores és quan s'està iniciant el trànsit de la vida rural a la

urbana, amb tot el gavadal de transformacions d'ordre social, cultural i econòmic que aquest fet va representar a tot arreu. La cultura popular tradicional, manifestació viva de segles de memòria col·lectiva, es comença a trobar en una situació de supervivència incerta. El món que encara dona carta d'existència, amb naturalitat, a les creences o als mites ancestrals, coexisteix amb les seqüeles, impossibles d'esborrar, que la guerra de dues dècades abans havia deixat en les famílies dels vençuts.

Manel-Claudi SANTOS: *Quadern de retorns* (2004). Palma. Editorial Baltar ("Perifèrics Narrativa"). 116 pàgs.

Aquest recull de tres relats relativament extensos representa l'estrena de M.C. Santos com a narrador. Autor,

Dielectro Balear

Sociedad Anónima

ELECTRICITAT

► Gremi Fusters, 43
Polígon Son Castelló (ASIMA)
07009 PALMA DE MALLORCA
Tel.: 971 20 44 64 (6 línies)
971 75 56 25 - 971 75 56 81
971 75 42 42 - Fax: 971 75 82 29

MAQUINÀRIA

► Carrer de la Pagesia, 68-B
Polígon Industrial
07500 MANACOR (Mallorca)
Tel.: 971 55 53 51 - 971 55 55 55
Fax: 971 55 53 62

IL·LUMINACIÓ

► Extremadura, 21
07800 EIVISSA
Tel.: 971 30 10 11 - 971 30 30 03
Fax: 971 30 02 57

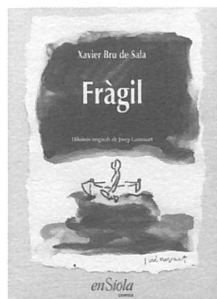
► Polígon Industrial, G 103

MAÓ (Menorca)
Tel.: 971 36 17 09

AÏLLANTS

► Polígon Industrial, 41-bis
07760 CIUTADELLA (Menorca)
Tel.: 971 38 06 93 - 971 38 26 19
Fax: 971 38 64 29

fins ara, de tres llibres de poemes, guionista d'alguns documentals historicobiogràfics i d'un curtmetratge de ficció, ja sobrepassada la quarantena, i per tant amb un bon gavadal de lectures i d'experiències, aquest *Quadern de retorns* no té, ni molt menys, cap dels inconvenients que amb freqüència es poden trobar als primers llibres. Ens trobam amb l'obra d'un narrador del tot fet que ens presenta uns històries protagonitzades per uns personatges incerts. Cada persona és sobretot una antologia de laberints interiors. I els lectors, recurrent-los, és com si es trescassin a ells mateixos, a la recerca d'allò que no ens resulta gens fàcil concretar. Una semblança de l'autor redactada a mena de crònica periodística o de conte tanca el volum a manera d'epíleg. La signa Jaume Gil.

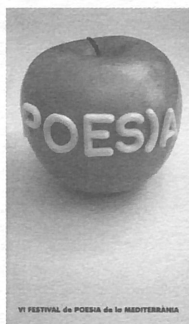
Xavier BRU DE SALA: *Fràgil* (2003). Dibuixos originals de Josep Guinovart. Muro. Ensiola Editorial ("enSiola poesia", 1). 76 pàgs.

Reedició d'un poemari publicat l'any 1979. En el *Proemi* que encapçala el volum, l'autor escriu: "Sempre he renegat del doll, de les inundacions, de la passió desfermada. Sempre he estat partidari de la forja i l'orfebreria, les canalitzacions, l'enginyeria constructiva". Doncs bé, malgrat l'aposta de l'autor sigui, com acabam de llegir, per una poesia construïda i sota control, de *Fràgil* en pensa que se li va escapar. Que el llibre és una mena de "brollador poètic". El tema amorós en seria l'element central, majoritàriament tractat de manera festiva, amb ritmes i imatgeria adscrits a la tradició neopopularista, o bé, altres vegades, amb un to més distanciat i reflexiu.

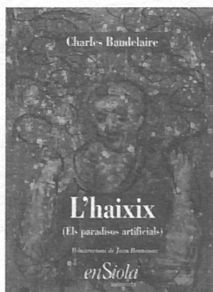
Josep PIERA: *Cants i encants* (2004). Dibuixos originals de Ramon Canet. Epíleg d'Àngel Terrón. Muro. Ensiola Editorial ("enSiola poesia", 2). 91 pàgs.

És una antologia feta pel mateix autor de la poesia escrita al llarg d'un període que va de 1971 a 2001. A la *Nota introductòria*, Piera, ullant l'obra pròpia amb la perspectiva de veure-la ja com l'obra d'un altre, escriu: "Ara veig que cada poema és com una pedra cisellada o un antic bocí de terrissa que ens diu la vida d'un jo en un temps". Terrón, a l'*Epíleg*, ens assabenta del contingut i la natura estètica del volum: "És la feina de gairebé trenta anys. Aquesta va des de l'especulació esteticista i barroca dels primers reculls, plena de referències simbòliques i si es vol hermètiques, fins a una darrera fornada amb un desig no pas de classicisme però si tal volta d'una certa transparència del significat".

AADD: *Poesia. VI Festival de Poesia de la Mediterrània* (2004). Binissalem. Fundació Casa Museu Llorenç Villalonga. 218 pàgs.

El volum és una recopilació dels poemes que varen ser llegits en el VI Festival de Poesia de la Mediterrània que es va celebrar a Palma, sota la direcció de l'escriptor Biel Mesquida. Els autors que hi participaren, i que per això tenen textos en aquest recull, foren: en àrab, Aicha Bassry i Alaa Khaled; en català, Albert Roig, Eduard Escofet, Pere Antoni Pons, Susanna Rafart i Vicenç Altaió; en francès, Critophe Fiat; en castellà, Isla Correyero i José Carlos Llop; en italià, Lello Voce; en grec, Maria Laina; en hebreu, Maya Bejerano; i en eslovè, Svetlana Makarovic.

Charles BAUDELAIRE: *L'haixix (Els paradisos artificials)* (2003). Traducció de Ferran Canyameres. Il·lustracions de Joan Bennàsser. Muro. Editorial Ensiola ("enSiola avinents", 1). 82 pàgs.

Es tracta d'una reedició de l'obra que la mítica "Biblioteca de la Rosa dels

Vents" va publicar per primera vegada en català l'any 1938. És un text menor del gran poeta simbolista francès. Molt representatiu, però, de l'emmirallament que les elits culturals europees varen experimentar, a la segona meitat del segle XIX, davant aquelles substàncies estupafaents arribades de l'Orient i que servien per a intensificar les capacitats sensibles dels humans: "Posseeix propietats embriagadores molt extraordinàries que, des de fa alguns anys, han atret l'atenció dels savis i la gent mundana de França", ens dirà. En aquest llibret, Baudelaire explica la naturalesa vegetal del producte i comenta els efectes que es deriven del seu consum.

Llorenç VALVERDE: *La seducció de les noves tecnologies* (2003). Pròleg de Llorenç Capellà. Hiperdimensional Edicions ("El Sostre Pla", 1). 176 pàgs.

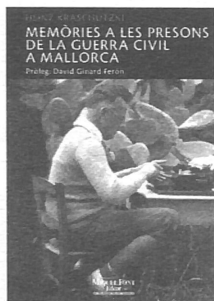
L'autor és Catedràtic de la UIB i Director del Departament de Matemàtiques i Informàtica. Ha estat una de les persones que més i millor ha treballat per a introduir a Mallorca el coneixement i l'ús de les tecnologies de la informació. Amb els seus articles, divulgatius o científics, sempre sorgits amb l'empenta de l'entusiasme i amb el rigor de qui parla amb coneixement de causa, ha contribuït a fomentar uns estats d'opinió favorables a la incorporació a la cultura, a l'oci i al negoci de totes aquestes noves dimensions de la saviesa humana anomenades informàtica, Internet, digitalització... El llibre, en paraules del mateix autor, és "un recull de reflexions, la majoria d'elles inspirades des del món de la tecnologia en general, i de la informàtica en particular, i que ha anat publicant, en la seva gran majoria, el *Diari de Balears* en el període que va des de finals d'agost de 1998 fins al final del 2001". Un articles breus, àgils, sempre ben escrits, amb un estil gens ni mica encotillat, sempre amb un gruix important d'informació, i amb un punt de vist suggerent. La decisió de l'editorial de publicar en un volum una selecció d'articles de Valverde és digne de lloança, primer perquè el seu interès els fa mereixedors de

transcendir la vida efímera a què està condemnat el periòdic; en segon lloc, perquè és una contribució a la dignificació d'un gènere, l'article periodístic, que, de principi, i potencialment, pot assolir els mateixos nivells de qualitat literària i intel·lectual que aquells altres gèneres que, *per se*, suposam més elevats.

Antoni VIVES: *El nacionalisme que ve* (2003). València. Edicions 3 i 4 ("La unitat", 183). 154 pàgs.

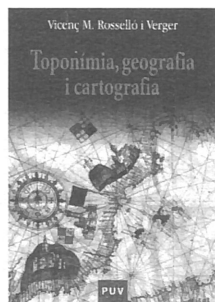
Aquesta obra va guanyar el premi d'assaig Joan Fuster en la XXXII edició dels Premis Octubre (2003). El seu autor (Barcelona, 1965), economista i polític, va ser el secretari del darrer Govern de la Generalitat presidit per Jordi Pujol. Vives proposa que el nacionalisme català afronti els reptes de futur, amb la sobirania política com a objectiu, amb l'adopció d'una estratègia que sigui capaç de combinar "la gestió de la força política del nacionalisme institucional", "amb l'impuls de la mobilització cívica a favor de la llibertat nacional". I la batalla s'ha de plantejar en el terreny de la política, amb plena consciència que l'escenari nacional sobre el qual es vol operar és interferit per fenòmens d'abast mundial, davant els quals a la força s'han de tenir respostes pròpies si és que es vol disposar de polítiques nacionals també pròpies.

Heinz KRASCHUTZKI: *Memòries a les presons de la Guerra Civil a Mallorca* (2004). Pròleg de David Ginard. Introducció i traducció de Germà Garcia Boned. Palma. Miquel Font Editor ("Col·lecció Evast e Aloma", 21). 180 pàgs.

Un document impressionant, les memòries d'aquest militar alemany que,

en convertir-se en dissident actiu del bel·licisme, hagué d'abandonar el seu país per tal de no convertir-se en víctima del règim nazi. L'any 1932 ell i la seva família s'instal·laren a Cala Rajada, on crearen una pròspera indústria artesanal. El 1936, a causa de la sublevació militar de Franco, va ser empresonat. Una vida de presons que va allargar-se nou anys, sempre amb l'espasa de l'extradició penjant-li damunt el cap: a Mallorca (Bellver, Caputxins, Can Mir), Formentera, Barcelona, Màlaga, Madrid, Saragossa i Burgos. Amb llenguatge planer, el pacifista Kraschutzki ens ofereix una crònica que té un alt interès històric i una forta càrrega d'emotivitat. A l'interior del volum, es reproduïxen un gran nombre de fotografies, i dos dibuixos de l'interior de Can Mir, tots d'un valor testimonial immens, algunes d'elles certament aborronadores i insultants: les que reflecteixen les celebracions politicopatriòtiques de la colònia alemanya resident a Mallorca, amb banderes amb l'esvàstica desplegadas i amb el retrat del mateix Hitler presidint la festa, de la qual el cònsol Johannes Dede era el principal oficial.

Vicenç M. ROSELLÓ VERGER: *Toponímia, geografia i cartografia* (2004). Pròleg d'Emili Casanova. València. Universitat de València ("PUV", 97). 403 pàgs.

Quasi tota la vida acadèmica d'aquest prestigiós geògraf, nascut a Palma el 1931, ha transcorregut a la Universitat de València. Ha estat en ocasió de la seva jubilació com a Catedràtic quan la institució que l'ha tengut en el seu claustre més de trenta anys, a hores d'ara encara n'és membre emèrit, l'ha volgut homenatjar amb la publicació d'aquest volum. És un recull de tota la seva obra toponímica, anteriorment publicada en miscel·lànies, col·loquis i revistes de difícil accés. En total són vint-i-cinc articles. S'agrupen en tres parts. La primera es titula *Geografia i Toponímia*; la segona, *Toponímia del País Valencià i les Illes Balears*; i la tercera, *Cartografies i cartes portolanes*. A més de l'anàlisi lingüística i geogràfica de topònims concrets, hi trobam una interessant i útil aportació sobre els

conflictes que es plantegen a l'hora de la normalització toponímica, amb la necessitat d'arribar a les solucions més idònies en referència als binomis, a vegades gens fàcils de conciliar, dialecte *versus* estàndard i tradició *versus* normativa. La tercera part, la dedicada a l'estudi dels topònims que apareixen al mapa de Mallorca del Cardenal Despuig i a la cartes portolanes mallorquines i valencianes medievals posen en evidència que Rosselló Verger és un gran coneixedor de la cartografia històrica.

AADD: *L'autor i la seva obra: Baltasar Porcel* (2003). "Revista del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya", núm. 121.

S'hi recullen les diferents intervencions que es varen produir en les sessions del cicle "L'autor i la seva obra" que el Col·legi de Llicenciats de Barcelona va dedicar a Porcel els mesos de març i abril del 2003. En primer lloc hi ha la transcripció de la taula rodona sobre *La cultura i la literatura catalana en la seva projecció exterior*, amb la participació de Josefina Cambra, Josep Maria Castellet, John Getman, Joan Maria Pujals i Emili Rosales. Xavier Bru de Sala escriu sobre *El compromís de l'escriptor amb la seva època*. Vicenç Villatoro i Tahar Ben Jelloun ofereixen *Una visió de la Mediterrània a través del temps*. Amb el títol *La passió i l'art de viure* es recullen les opinions sobre Porcel expressades per Jordi Garcia-Soler, Modest Cuixart, Miquel Torres i el mateix Porcel. I per acabar, es reproduceix una llarga entrevista entre dos primers espases del periodisme, Josep Cuní i Porcel, amb l'objectiu de desentranyar, en calent, la personalitat, les vivències i les opinions de l'escriptor d'Andratx. Tot plegat, un recull de materials ben útils per conèixer més a fons el món i la literatura d'un autor que, a hores d'ara, es troba en el moment creatiu més intens de la seva vida.

Gremi d'Editors
de Balears

ELS AUTORS
I ELS EDITORS
DE BALEARS
CONTINUAM
FENT PATRIMONI

Consell de
Mallorca

La llengua és un sentiment, un símbol que t'identifica com a **mallorquí**. És la insígnia que determina els precedents de la nostra història i la continuïtat dels nostres drets com a **ciutadans lliures**.

paraules d'amor

Viure, pensar, parlar, llegir i escriure com a mallorquí són **paraules d'amor**.

TeNiM
UNa LLeNGUa
PeR SeNTIR